

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**DİJİTAL EBEVEYN TUTUMLARI İLE İNTERNET OYUN OYNAMA
BOZUKLUĞU BELİRTİSİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE DİKKAT EKSİKLİĞİ
VE HİPERAKTİVİTE BELİRTİLERİNİN DÜZENLEYİCİ ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ünzile Feyza KARAKOÇ

Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı

MART, 2025

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**DİJİTAL EBEVEYN TUTUMLARI İLE İNTERNET OYUN OYNAMA
BOZUKLUĞU BELİRTİSİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE DİKKAT EKSİKLİĞİ
VE HİPERAKTİVİTE BELİRTİLERİNİN DÜZENLEYİCİ ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ünzile Feyza KARAKOÇ
(Y2312.480087)

Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Çağlar Charles Daniel JAICKS
Eş Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Reyhan ÇALIŞAN KİNTER

MART, 2025

TEZ SINAV TUTANAĞI

İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri üyeleri önünde, ... tarihinde tez savunma sınavı yapılan'nun tezi hakkında* ile** kararı verilmiştir.

JÜRİ

1. Üye (Tez Danışmanı) :
2. Üye :
3. Üye :

ONAY

İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
..... tarih ve sayılı kararı

(*) Oybirliği/Oyçokluğu hâli yazı ile yazılacaktır.

(**) Kabul kararı hâli yazı ile yazılacaktır.

ONUR SÖZÜ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum ‘Dijital Ebeveyn Tutumları ile İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Belirtileri Arasındaki İlişkide Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Belirtilerinin Düzenleyici Rolü” başlıklı yüksek lisans tez çalışmamın proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.(11.03.2025)

Ünzile Feyza KARAKOÇ

ÖNSÖZ

Bir yolculuğun daha sonuna gelmiş olmanın sevinci içersindeyim. Bu süreçte akademik rehberlikleriyle yolumu aydınlatan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Çağlar JAICKS ve ikinci tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Reyhan ÇALIŞAN KİNTER'e teşekkür ederek başlamak istiyorum.

Bu süreçte bana her zaman inanan, sevgileri ve destekleriyle yanımda olan canım aileme sonsuz teşekkür ederim. Onların varlığı, bu yolculuğu benim için çok daha anlamlı kıldı.

Bu süreçte en zor anlarımda yanımda olan, varlıklarıyla bana huzur veren canım kedilerim İncir, Tofi ve Böcük'e de teşekkür ederim. En karanlık geceler, onların sıcaklığıyla aydınlandı.

Tez sürecimde destek olan ve veri toplama sürecinde bana yardımlarını esirgemeyen tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Bu süreç, bana geleceğe dair umutlar ve yeni hayaller kazandırdı. Şimdi sıra başka yolculuklara...

Mart, 2025

Ünzile Feyza KARAKOÇ

DİJİTAL EBEVEYN TUTUMLARI İLE İNTERNET OYUN OYNAMA BOZUKLUĞU BELİRTİSİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BELİRTİLERİNİN DÜZENLEYİCİ ROLÜ

ÖZET

Bu araştırmada günümüzün en önemli sorunlarından olan internet oyun oynama bozukluğu belirtileri ve dijital ebeveyn tutumlarına odaklanılmış ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu belirtilerinin bu olguların açıklayıcı etkisi de ele alınarak aralarındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Bursa ilinde ikamet eden dikkat eksikliği ve hiperaktivite şüphesiyle danışmanlık merkezlerine getirilen 193 çocuk ve 193 ebeveyn oluşturmıştır. Ebeveynlerin dijital ebeveynlik tutumlarını değerlendirmek için Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği kullanılırken, çocuk ve ergenlerin dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtilerini değerlendirmek adına ebeveynlerinden Conners Anababa Dereceleme Ölçeği-Yenilenmiş Kısa Formu'nu doldurmaları istenmiştir. Söz konusu internet oyun oynama bozukluğu belirtileri olduğunda ise çocuklar İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği Kısa Formu'nu doldurarak öz değerlendirme yapmışlardır. Araştırmada yapılan tüm analizlerde, SPSS 25.00 yazılımı kullanılmış ve araştırma kapsamında ilgili ölçüm araçları demografik değişkenlere göre de karşılaştırılmış ve ölçekler arasındaki ilişkileri saptamak adına da korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonucunda Dijital ebeveyn tutumları ile Conners Anababa Dereceleme Ölçeği-Kısa Formu arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Dijital ebeveyn tutumları ile İnternet Oyun Oynama Bozukluğu arasında anlamlı bir ilişki gözlemlenmemesine karşın İnternet Oyun Oynama Bozukluğu ile Conners Anababa Derecelendirme Ölçeği- Kısa Formu arasında da pozitif yönde ilişkiler gözlemlenmiştir. Elde edilen bulgular alan yazındaki araştırmalar ile karşılaştırılarak tartışma bölümünde detaylı olarak tartışılmış ve gelecek araştırmacılara yönelik öneriler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Ebeveyn Tutumları, Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu, İnternet Oyun Oynama Bozukluğu.

**THE MODERATING ROLE OF ATTENTION DEFICIT AND
HYPERACTIVITY SYMPTOMS IN THE RELATIONSHIP BETWEEN
DIGITAL PARENTING ATTITUDES AND INTERNET GAMING
DISORDER SYMPTOMS**

ABSTRACT

This study focuses on internet gaming disorder (IGD) symptoms and digital parenting attitudes, two of the most critical issues of today, while also examining the explanatory role of attention deficit and hyperactivity disorder (ADHD) symptoms in their relationship. The study sample consists of 193 children and their 193 parents residing in Bursa, Turkey, who were referred to counseling centers due to suspected ADHD symptoms. The Digital Parenting Attitudes Scale was used to assess parents' digital parenting attitudes, while the Conners Parent Rating Scale–Revised Short Form was completed by parents to evaluate children's ADHD symptoms. Additionally, children self-assessed their internet gaming disorder symptoms using the Internet Gaming Disorder Scale–Short Form. All analyses were conducted using SPSS 25.0, where measurement tools were compared based on demographic variables, and correlation analysis was performed to determine relationships between the variables. The correlation analysis revealed a positive and significant relationship between digital parenting attitudes and ADHD symptoms as measured by the Conners Parent Rating Scale. However, no significant relationship was found between digital parenting attitudes and internet gaming disorder symptoms. Nevertheless, a positive correlation was observed between internet gaming disorder symptoms and ADHD symptoms. The findings were discussed in comparison with the existing literature, and recommendations for future research were provided.

Keywords: Digital Parenting Attitudes, Attention Deficit and Hyperactivity Disorder, Internet Gaming Disorder.

İÇİNDEKİLER

ONAY FORMU	i
ONUR SÖZÜ	iii
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvii
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xix
I. GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	6
B. Araştırmanın Problem Cümlesi	7
C. Araştırmanın Hipotezleri	7
D. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	9
E. Araştırmanın Sayıltıları	9
II. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	11
A. Dijital Ebeveynlik.....	11
1. Dijital Kavramı	11
2. Dijital Avantajlar	12
3. Dijital Riskler.....	13
4. Dijital Vatandaşlık	14
5. Dijital Okur-yazarlık.....	15
6. Dijital Ebeveynlik Kavramı.....	16
7. Dijital Ebeveynlik Rollerini.....	19
a. Farkında Olma	20
b. Kontrol ve Denetim	21
c. Model Olma.....	22
B. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu.....	25
1. Oyun Oynama Davranışı Hakkında Genel Bilgiler	25

2. Oyun Türlerinin Gruplandırılması	25
3. Oyun Oynama Motivasyonları.....	27
4. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu	28
5. Yaygınlık.....	31
6. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu ve Risk Faktörleri	32
a. Demografik Risk Etkenleri	32
b. Psikososyal Risk Etkenleri	33
c. Kişilik Özellikleri ile İlişkili Risk Etmenleri.....	34
d. Çevresel Risk Faktörleri	34
C. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu.....	35
1. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğunun Tarihçesi	35
2. Tanımı	37
3. Klinik Özellikleri	37
a. Dikkat Eksikliği	38
b. Hiperaktivite	39
c. Dürtüsellik	39
4. Tanı	39
5. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğunun Alt Tipleri.....	41
6. Epidemiyolojisi	42
7. Etiyolojisi	44
a. Genetik faktörler	44
b. Nörobiyolojik faktörler	45
c. Çevresel faktörler.....	46
8. Tedavisi	47
III. YÖNTEM.....	49
A. Araştırma Modeli	49
B. Araştırma Örnekleme	49
C. Veri Toplama Araçları	52
1. Sosyodemografik Bilgi Formu.....	52
2. Dijital Ebeveyn Tutum Ölçeği	52
3. Conners Anababa Dereceleme Ölçeği-Yenilenmiş Kısa (CADÖ-YK)	53
4. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği Kısa Formu (İOOBÖ9-KF).....	53
5. Verilerin İstatiksel Analizi	55
IV. BULGULAR	57

A. Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar	57
B. Ölçekler Arası İlişkilere Yönelik Bulgular ve Yorumlar	79
C. Ölçekler Arası Düzenleyici Role İlişkin Bulgular ve Yorumlar	81
V. TARTIŞMA VE SONUÇ	85
A. Demografik Değişkenlere İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	85
1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	85
2. Ölçeği dolduran ebeveyn değişkenine ilişkin sonuç ve tartışma	86
3. Ebeveyn yaşı değişkenine ilişkin sonuç ve tartışma	88
4. Ebeveyn eğitim durumu değişkenine ilişkin sonuç ve tartışma.....	90
5. Ebeveyn medeni durum değişkenine ilişkin sonuç ve tartışma	92
6. Ebeveyn teknolojik cihaz yeterliliği değişkenine ilişkin sonuç ve tartışma	93
7. Çocukların dijital cihaz kullanım sıklığı değişkenine ilişkin sonuç ve	
tartışma	95
8. Çocukların cinsiyeti değişkenine ilişkin sonuç ve tartışma	97
9. Çocukların yaşı değişkenine ilişkin sonuç ve tartışma	98
B. Dijital Ebeveyn Tutumları, İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Belirtisi ile	
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Belirtileri Arasındaki Korelasyona	
Yönelik Sonuç ve Tartışma.....	100
C. Dijital Ebeveyn Tutumları ile İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Belirtisi	
Arasındaki İlişkide Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğunun Belirtilerinin	
Düzenleyici Rolüne İlişkin Tartışma	103
D. Sonuç	105
E. Öneriler	106
VI. KAYNAKÇA	107
EKLER.....	133
ÖZGEÇMİŞ.....	149

KISALTMALAR LİSTESİ

Anova:	: Analysis of Variance. (Varyans Analizi)
Vd.. :	: Ve diğerleri
n :	: Toplam Sayı
Ort. :	: Ortalama
p :	: Anlamlılık Düzeyi
R :	: Korrelasyon Katsayısı
SPSS :	: Statistical Program for Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)
Ss :	: Standart Sapma
t :	: T- Testinin Hesaplanmış Değeri
β :	: Standartlaştırılmış Çoklu Regresyon Katsayısı
CADÖ-YK	: Conners Anababa Dereceleme Ölçeği-Yenilenmiş Kısa
DEHB	: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu
İOOBÖ9-KF	: İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği-Kısa Formu
İOOBÖ	: İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:Araştırma Modeli.....	49
-------------------------------	----

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1: Sosyodemografik Değişkenler İçin Sayı ve Yüzde Dağılımının İncelenmesi	51
Çizelge 2: Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puanlarının Betimleyici İstatistik Tablosu	54
Çizelge 3: Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçekler İçin İç Tutarlılık Güvenirlik Katsayıları.....	55
Çizelge 4:Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puanlarının Betimleyici İstatistik Tablosu	56
Çizelge 5: Cinsiyet Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Bağımsız Örnek t-Testi ile İncelenmesi.....	57
Çizelge 6: Formu Dolduran Ebeveyn Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Bağımsız Örnek t-Testi ile İncelenmesi.....	58
Çizelge 7: Ebeveynin Yaşı Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Tek Yönlü Varyans (Anova) ile İncelenmesi	60
Çizelge 8: Ebeveynin Eğitim Durumu Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Tek Yönlü Varyans (Anova) İle İncelenmesi	63
Çizelge 9: Ebeveynin Birliktelik Durumu Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Bağımsız Örnek t-Testi İncelenmesi	66

Çizelge 10:Genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliğiniz nasıldır Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Tek Yönlü Varyans (Anova) İle İncelenmesi.....	68
Çizelge 11:Çocuğunuzun varsa diğer ebeveyninin teknolojik araçları kullanma yeterliği nasıldır Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Tek Yönlü Varyans (Anova) İle İncelenmesi	71
Çizelge 12: Çocuğunuz teknolojik araçları ne sıklıkla kullanır Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Tek Yönlü Varyans (Anova) İle İncelenmesi.....	73
Çizelge 13: Çocuğun Cinsiyeti Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Bağımsız Örnek t-Testi İle İncelenmesi	75
Çizelge 14: Çocuğun Yaşı Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Tek Yönlü Varyans (Anova) İle İncelenmesi	77
Çizelge 15: Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut ve Genel Toplam Puan Ortalamaları Arası Korelasyon Tablosu.....	79
Çizelge 16: Dijital Ebeveyn Tutumları ile İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Arasındaki İlişkide Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Belirtilerinin Düzenleyici Rolünün İncelenmesi.....	81
Çizelge 17: Dijital Ebeveyn Tutumu-Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama ile İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Arasındaki İlişkide Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Belirtilerinin Düzenleyici Rolünün İncelenmesi.....	82
Çizelge 18: Dijital Ebeveyn Tutumu-Dijital Medyanın Risklerinden Koruma ile İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Arasındaki İlişkide Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Belirtilerinin Düzenleyici Rolünün İncelenmesi.....	83

I. GİRİŞ

Artan teknolojik gelişmelerle birlikte insan yaşamında kapladığı yeri de arttıran dijital cihazlar ve internet günümüz modern dünyasının ayrılmaz bir parçası olarak alan yazında da dijital dünya kavramıyla karşımıza çıkmaktadır (Manap, 2020). Dijital dünyanın insan yaşamında edindiği bu yerin temelinde hem sunmuş olduğu sınırsız imkanlar hem de yaşamı kolaylaştırıcı yönü yer almaktadır. Özellikle eğitim ve araştırma alanında sıklıkla kullanılan bu araçlar aynı zamanda sosyalleşme imkanı da sunarak insanların eğlence ve sosyalleşme ihtiyaçlarını da karşılamaktadır (Muslu ve Bolışık 2009). Her yaş grubunun dijital dünyada var olma amacı ve sıklığı değişim göstermektedir ancak, araştırmacılar özellikle ergen bireylerin internette harcadıkları zamanın büyüklüğüne vurgu yapmaktadır (Yay, 2019). Bazı araştırmacılar, ergen bireylerin sosyalleşme ihtiyaçlarını sanal ortamda karşılayarak kişilerarası ilişki geliştirmelerinin bu harcanan zamanın önemli bir kısmını oluşturduğunu ifade etmektedir (Yaman vd., 2019). Lieberman ve arkadaşları (2009) ise öğrencilerin akademik yaşantılarını da kolaylaştıran dijital dünyanın akademik gelişimi desteklediğini ifade ederek dijital cihazların sağlıklı kullanımı sonucunda olumlu katkılar sunduğundan söz etmiştir. Bu noktada fikir ayrılığına düşen araştırmacılar dijitalleşen dünyanın insana sunduğu olumlu katkıların yanı sıra beraberinde getirdiği olumsuzlukların ve risklerin de yaşama dahil olduğunu vurgulamaktadır (Aydın ve Sarı, 2011; Bayzan, 2009; Eroğlu vd., 2013; Yen vd., 2007).

Dijital dünyanın içeriğinde barındırdığı olumsuzluklar her yaş grubunda etkisini göstermesine karşın özellikle gelişim döneminde olan çocukların hem fiziksel hem de bilişsel ve psikolojik gelişimlerini sekteye uğratması yönüyle çocuk ve ergenler riskli grubun başında yer almaktadır (Özsoy ve Atılğan, 2018). Çocuklar dış dünyanın içeriğinde barındırdığı olumsuzluklardan kendilerini koruyabilecek yeterlilikte olmadıkları için dijital dünyanın içeriğinde yer alan tüm risklere karşı korunmasızlardır (Karahisar, 2014). Çocuğun yaşına ve gelişimine uygun olmayan içeriklerle karşı karşıya kalması, internet ve oyun bağımlılığı geliştirme riski, öfke ve nefret içerikli paylaşımlara maruz kalması, siber zorbalığa uğraması, yanlış bilgiler

edinmesi ve dijital dünyanın sunduğu imkanları kötü amaçlarla kullanması gibi riskler bu hususta ebeveynlerin önlem almasını zorunlu kılmaktadır (Güler vd., 2016; Sırakaya ve Seferoğlu, 2018). Bu noktada dijital ebeveynlik kavramı, anne ve babaların çocuklarının dijital dünyada var olmalarına yardımcı olacak sorumlulukları da içeriğinde barındıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle gelişim süreçlerinin kritik dönemlerinde yer alan küçük çocukların tablet ve akıllı telefonlara sıklıkla maruz kaldığı günümüz dünyasında, ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkide de etkisini gösteren ve çocuk-ebeveyn arasındaki etkileşime yön veren bu cihazların anne ve babaların ebeveynlik rollerine yeni gerekliliklerin eklenmesini zorunlu kılmıştır (Allcott vd., 2020).

Teknolojik gelişmeler neticesinde yaşamın her alanına dahil olan internet süreç içerisinde patolojik bir nitelik de kazanarak olası risklere karşı önlem alınmasını da zorunlu kılmaktadır. Rode (2009) yapmış olduğu tanımlamada internet ortamında, çocuklar farkında olmaksızın mahremiyetlerini ve güvenliklerini tehdit eden unsurlarla karşıya kalmaması adına ebeveynlerinin onların hem güvenliğini sağlama hem de olası risklere karşı çocuklarını koruma sorumluluklarından söz etmiştir (Rode, 2009). Fidan ve Sadi (2020) ise dijital ebeveynliğin sadece risklere karşı korumayla sınırlandırılmadığı ve internetin sunduğu fırsatları sağlıklı değerlendirmek adına da rol model olmayı içerdiğini de vurgulamıştır. Özetle dijital ebeveynlik kavramı, ebeveyn rol ve beklentilerine eklenen yeni görev ve sorumluluklar olarak değerlendirilmektedir (Lim, 2018). Ebeveynler, çocuk ve dijital dünya arasındaki ilişkide bir tampon bölge görevi üstlenerek çocuklarına yardımcı olmalı ve dijital fırsatların ve risklerin farkında olarak çocuklarına yol göstermelidir (Haddon, 2006; Livingstone ve Helsper, 2008). Böylelikle önce ebeveynler bilinçlenerek olası risk ve fırsatlar hakkında bilgi sahibi olacakları gibi çocuklarına da iyi birer rol model olarak çocuklarını da teknolojiyi ve dijital imkanları verimli kullanmaları konusunda teşvik edecek ve dijital bağımlılık riski yerine teknolojiyi sağlıklı kullanma ve çevrimiçi öğrenme gibi olumlu kavramlar insan yaşamının bir parçası halini alacaktır (Odgers, 2019).

1970’li yıllarda dijital oyunların insan yaşamına dahil olmasıyla başlayan süreç 1980’li yıllarda araştırmacıların bu dijital oyunların insanlara olumsuz yansıyan noktalarına odaklanmalarına sebep olmuş ve 1990’lı yıllara gelindiğinde de yavaş yavaş bu olumsuzlukları ele alan çalışmalara rastlanılmaya başlanmıştır. Zaman içinde gelişen teknolojinin ve yaygınlaşan internet ağlarının aracılığıyla da oyunların

çevrimiçi ortamlara taşınarak oyun topluluklarına zemin hazırlamasıyla da çalışmacıların “problemlı” oyun oynama davranışını ele alan çalışmalara ağırlık verdiği görülmektedir (Griffiths ve ark, 2012; Király vd., 2014; Adams ve Rollings, 2006; Irmak ve Erdoğan 2016). Problemlı oyun oynama davranışının yol açtığı sorunlar Dünya Sağlık Örgütü’nün de dikkatini çekerek “Oyun Oynama Bozukluğu” adıyla ICD-11’de yer alırken, DSM-5 bu problemlı oyun oynama davranışını, davranışsal bağımlılık olarak değerlendirerek “İnternet Oyun Oynama Bozukluğu” şeklinde adlandırmıştır. Yapılan tanımlamalarda oyun oynama davranışının, oyuncunun oyun üzerindeki kontrolünün azalması, günlük yaşamın büyük bir kısmının oyun oynama davranışına ayrılması, fark edilen olumsuz sonuçlar olmasına karşın oyuncunun kendisini durduramayarak oyun oynamaya devam etmesi şeklinde bu bozukluğu açıklandığı görülmektedir. İlgili alan yazında İOOB’nu bozukluğunu konu alan araştırmalar değerlendirildiğinde bu bozukluğun genç yetişkin ve ergen bireylerle görülme sıklığı yüksek olduğu gibi durumun erkeklerin lehine olduğu da gözlemlenmiştir (Mihara ve Higuchi, 2017; Fam, 2018; Lemmens vd., 2015; Wittek vd., 2016). Ji ve arkadaşları da (2021) anne babasıyla nadiren iletişimde bulunan ergenlerin İOOB geliştirme riskinin anlamlı derecede yüksek olduğunu altını çizerken, Zhu ve arkadaşlarının (2015) çalışmasında da anne babası ile zayıf bağıllık temelli ilişki sürdüren ergen bireylerin anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. İnternet bağımlılığının temel sebeplerini ele alan Karahisar (2014) özellikle ebeveynlerin kontrolsüz ve denetimsiz bir şekilde çocuklarını internet ortamına maruz bırakmalarının bağımlılığın temel yordayıcısı olduğunu ifade etmektedir. Manap ve Durmuş (2021) da ebeveynlerinin çocuklarını dijital dünyada ihmal etmelerinin, denetimsiz bırakmalarının ve olumsuz rol model olmalarının bağımlılık riskini arttıran bir unsur olduğunu belirtmişlerdir. Alan yazında dijital ebeveynliğin, İOOB üzerindeki etkisini ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamış ve bu çalışma dijital ebeveynliğin anne-baba ve çocuk etkileşimini dijital dünyaya taşıyan, ebeveynlerin dijital dünya sorumluluklarını da içeriğinde barındıran yapısının İOOB belirtileri üzerinde koruyucu bir etkisi olup olmadığını saptamak amacıyla tasarlanmıştır.

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun dürtüsellik, dikkatsizlik ve hiperaktivite ile karşılık bulan bu semptomları süreç içerisinde DEHB’in temel davranış örüntüleri olarak değerlendirilmiştir (Börekçi, 2017). İlgili alan yazın

çerçevesinde değerlendirildiğinde DEHB bir ahlaki bozulmadan bir nörolojik eksikliğe doğru tanımsal değişiklik geçirerek değerlendirilmeye başlanmıştır (Wender, 1971). Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunda birçok semptom 12 yaş öncesi gözlemlenmekte ve bu semptomlara sosyal, bilişsel ve duygusal bozuklukların da eşlik ettiği görülmektedir. Çocukların gelişimsel süreçlerinden beklenen dikkat süresine erişememeleri, akranlarından farklı olarak dürtüsellik ve hiperaktivite düzeylerinin yüksek olmasıyla öne çıkan bu nörogelişimsel bozukluğu var eden semptomların en az altı ay sürmesi gerektiği gibi yaşam boyu da gözlemlenerek yetişkin yaşamda farklı psikolojik rahatsızlıklara sebebiyet olabildikleri ifade edilmektedir (APA, 2013). Bireylerin akademik, sosyal, mesleki işlevselliklerine etki eden DEHB'in etiyolojik ve nörobiyolojik yapısı semptomları açıklanmasında heterojen bir bozukluk olarak kabul görmektedir (Nigg, 2006). DEHB bazı durumlarda sadece dikkat eksikliği ya da hiperaktivite ile ön plana çıkmasına karşın bazı durumlarda ise bu iki olgunun bir birleşiminden oluşan dirençli yapısıyla klinik ortamda değerlendirilmektedir. Özellikle bireyin işlevsellik düzeyini örseleyen DEHB'in olumsuz etkileri yaşamın her alanında gözlemlenebilmektedir. Bu sebeple temel şikayet baz alınarak farklı tedavi yöntemleri uygulanmakta bazı durumlarda ise bütüncül bir perspektifte ilerlenmektedir (Cote-Arsenault ve Dombeck, 2001). Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde Barkley ve arkadaşlarının (2006) sosyal ilişkilerde işlevsizlik, dürtüsellik ve DEHB ve İOOB arasındaki ilişkiyi ele aldıkları çalışmalarında yine DEHB, dürtüsellik, sosyal ilişkilerde işlev düşüklüğü ile İOOB arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yine İOOB ile dürtüsellik arasındaki ilişkiye odaklanan farklı bir çalışmada da aynı sonucunda desteklendiği görülmektedir (Lee vd., 2018). Koncz ve arkadaşlarının (2023) DEHB ve İOOB arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaların sonuçlarını derledikleri araştırmalarında da dikkat eksikliği ve hiperaktivite ile İOOB arasında orta düzey pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucu desteklenmiştir. İlgili alan yazın incelendiğinde dürtüsellik ve hiperaktivitenin, İOOB ile pozitif yönde ilişkili olduğunu gösteren çalışmalara rastlanılmasına karşın ülkemiz alan yazının da İOOB ile DEHB arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaların sınırlılığı dikkat çekerek çalışmanın konusu kararlaştırılmış ve ülkemiz alan yazına katkı sağlamak hedeflenmiştir.

DEHB ve ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki değerlendirildiğinde ise bu çocukların ebeveynlerinin sözünü dinlememe, anne ve baba ile süregelen bir çatışma

halinde olma ve disiplini hedef alan bir ilişki ve etkileşim biçiminin anne-baba, çocuk ilişkisinde baskın olduğu görülmektedir (McLaughlin vd., 2014). İlgili alan yazında DEHB ile ebeveyn ihmalkarlığını ve ebeveyn tutumlarını ele alan çalışmalarla karşılaşılmış olmasına karşın dijital ebeveynlik ile DEHB arasındaki ilişkinin daha önce incelenmediği görülmüştür. Alan yazın incelendiğinde sıklıkla çocukların niteliklerine odaklı bir yaklaşım belirlendiği görülmüş ve bu çalışma kapsamında DEHB şüphesiyle kliniğe başvuran ebeveynlerin demografik niteliklerinin de ele alınması planlanmış ve ebeveynlerin cinsiyetinin, yaşının, eğitim durumunun, medeni durumunun ve çocuklarının teknolojik cihazlara yaklaşımlarını değerlendirmelerinin de hem dijital ebeveyn tutumlarında hem de dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu belirtileri ile internet oyun oynama bozukluğu düzeyinde farklılık yaratacağı öngörülerek öncelikle mevcut çalışmalar incelenmiş ve bu çalışma kapsamında ulaşılan sonuçların da ilgili alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Literatürdeki çalışmalar demografik nitelikler çerçevesinde değerlendirildiğinde Gül (2023) anne ve babaların çocuklarının dijital cihazları kullanım konusunda olumsuz model olma söz konusu olduğunda babaların anlamlı ve yüksek puanlar aldıklarını saptarken, Pazarcıklı vd. (2022) ise annelerin rol model alınma oranının anlamlı düzeyde yüksek olduğunu gözlemlemiştir. DEHB belirtilerinde ebeveyn cinsiyetinin etkisi incelendiğinde ise anne ve çocuk arasındaki ilişkinin bozulmasının semptomların gücünü ve sıklığını arttırdığına değinildiği görülürken (Banaschewski vd., 2017; Grizenko vd., 2008), Ak'ın (2004) çalışmasında ise anne ve babanın çocuklarındaki DEHB belirtilerini algılama eşiğinde bir farklılık saptanmamıştır. Ebeveyn yaşını ele alan çalışmalar incelendiğinde Özsoy ve Atılgan (2018), Zabatiero ve arkadaşları (2018) ve Türkel'in (2021) ebeveyn yaşının dijital ebeveynlik tutumlarında anlamlı bir farklılık yaratmadığını gözlemlerken, ebeveyn yaşının DEHB belirtilerine etkisini ele alan sınırlı çalışmaya rastlanılmış ve Özgey (2021) ile Güveli Bozkurt (2019) anne ve babanın yaşına bağlı DEHB belirtilerinde anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. Söz konusu ebeveynin eğitim durumu olduğunda Acar (2015), Erşahin (2019) ve Konok, Bunford ve Miklors (2020) ebeveynlerin eğitim seviyesi azaldıkça çocuklarını risklerden koruma konusunda yetersiz kaldıklarını ifade etmişlerdir. DEHB belirtilerinin ebeveyn eğitim durumuna göre değiştiği değişmediği sorusuna yanıt arayan çalışmacılar ise özellikle Hiperaktivitede ebeveyn eğitim seviyesi azaldıkça belirtilerin arttığı görüşü çoğunluktadır (Eminoğlu, 2024; Özgey, 2021; Zengin, 2017). İnternet oyun oynama bozukluğunda da etkisini gösteren

ebeveyn eğitim durumu, Çevik ve Çelikkaleli (2010) baba eğitim durumunun anlamlı farklılık yarattığını gözlemlerken, Ahmadi ve Saghafi (2013) de bu görüşü desteklemiştir. Ebeveyn eğitim durumunun, çocuklardaki oyun ve internet bağımlılığı ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalara da rastlanırken özellikle anne ve babanın eğitim seviyesinin çocukların problemleri internet kullanımında risk unsuru olduğu görülmüş (Liu vd., 2012) olmasına karşın alan yazının bu soruya yeterli yanıt vermemesi de çalışma kapsamında ele alınmasının gerekli olduğunu düşündürmüştür. Ebeveynlerin medeni durumları çerçevesi değerlendirildiğinde ise Sağar (2019) boşanmış ebeveynlerin çocuklarının sanal dünyadaki varlıklarına ilişkin toleranslarının yüksek olduğunu saptarken, Günaydın (2021) ise dijital ebeveyn farkındalığında medeni durumun anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. İnternet oyun oynama bozukluğunda ebeveynlerin birliktelik durumunu ele alan tek çalışmanın da Güvener'e (2020) ait olduğu ve evli ve boşanmış ebeveynlerin çocukları arasında anlamlı bir farklılık gözlemlenmediği saptanırken, bu sorunun da ele alınmasının alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Söz konusu ebeveynin teknolojik yeterliliği olduğunda ise Yaman (2018) ve İnan-Kaya ve arkadaşlarının (2018) artan yeterliliğe paralel olarak çocuklarının işlevsel kullanımlarına yönelik teşviklerinde arttığını gözlemlemiş olmasına karşın bu çalışmada dijital cihaz kullanımına odaklanılarak alan yazında farklı bir soruya odaklanarak çeşitlilik kazandırmak amaçlanacaktır. İlgili alan yazın incelendiğinde anne ve babaların teknolojik cihazları kullanım konusunda yeterliliklerinin internet oyun oynama bozukluğu düzeyinde bir fark yaratıp yaratmadığını ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanılmadığı görülerek, çalışma sorularına dahil edilmesi planlanmıştır.

Yapılan incelemeler sonucunda günümüz dijital dünyasında ebeveynlerin yeni görev ve sorumlulukları olduğu görülmüş ve bu dijital sorumlulukların Dijital Ebeveyn tutumları ile İOOB Belirtileri arasındaki ilişkiye yön veren gücü ve Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Belirtilerinin de düzenleyici rolünü araştırmak hedeflenmiştir.

A. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı Dijital Ebeveyn tutumları, İnternet Oyun Oynama Bozukluğu ve DEHB Belirtilerinin arasındaki ilişkiyi saptamak ve ebeveynlerin dijital medya kullanımına yönelik tutumlarının, çocuklar ve ergenlerdeki İOOB belirtileri ile

ilişkinin değerlendirerek bu ilişkinin DEHB belirtilerini ne düzeyde yordadığını ortaya koymaktır.

Çocukların teknolojinin ve internetin içinde barındırdığı olumlu niteliklerden faydalanacağı gibi barındırdığı olası risk ve tehditlerden de korunmasında dijital ebeveynlik rollerinin belirleyici bir güç olduğu düşünülmektedir (Livingstone, Nandi, Banaji ve Stoilova, 2017). Bu doğrultuda, bu çalışmanın amacı, DEHB tanısı almış ve almamış çocuklara sahip ebeveynlerin dijital medya araçlarını kullanımlarıyla ilgili tutumlarını değerlendirerek aradaki ilişkiye açıklık getirmek ve ilgili alan yazına katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

İlgili alan yazın incelendiğinde dijital ebeveynlik kavramının yeni yeni çalışmaların konusu olduğu görülmektedir. Bu nedenle yürütülecek olan bu çalışmanın hem ilgili alan yazına katkı sağlayacağı hem de bu yeni dijital ebeveyn tutumlarının çocukların internette geçirdikleri zamana nasıl yön verdiğine ışık tutacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda anne-baba ve çocuğun dijital dünyadaki ilişkisinin DEHB belirtilerinin etkilerini de araştırmak amaçlanarak, dijital ebeveyn tutumlarının bu ilişkideki gücü de ele alınarak alan yazına katkı sağlamak hedeflenmiştir. Son olarak ilgili literatür incelendiğinde çocuk ve ergenlerdeki DEHB belirtilerinin İOOB belirtileri ile farklı değişkenlerle incelendiğini görmemize ve bu iki kavram arasındaki pozitif yönlü ilişkiye rastlamamıza karşın bu belirtilerin dijital ebeveyn tutumlarının ile ilişkilendirildiği kaynakların hem Türkiye’de hem de uluslararası kaynaklarda oldukça sınırlı olması da dikkat çekmiştir. Yapılacak olan bu araştırmanın ile hem klinik alana hem de literatüre katkı sağlama noktasında faydalı olacağı öngörülmektedir.

B. Araştırmanın Problem Cümlesi

Dijital Ebeveyn tutumları, İnternet Oyun Oynama Bozukluğu ve Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Belirtileri arasında bir ilişki var mıdır?

C. Araştırmanın Hipotezleri

H1: Dijital ebeveyn tutumları, internet oyun oynama bozukluğu belirtileri ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri ile ebeveynin cinsiyeti arasında farklılık vardır.

H2: Dijital ebeveyn tutumları, internet oyun oynama bozukluğu ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri ile ebeveynin yaşı arasında farklılık vardır.

H3: Dijital ebeveyn tutumları, internet oyun oynama bozukluğu ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri ile ebeveynin eğitim durumu arasında farklılık vardır.

H4: Dijital ebeveyn tutumları, internet oyun oynama bozukluğu ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri ile ebeveynin birliktelik durumu arasında farklılık vardır.

H5: Dijital ebeveyn tutumları, internet oyun oynama bozukluğu ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri ile teknolojik araçları kullanma yeterliliği arasında farklılık vardır.

H6: Dijital ebeveyn tutumları, internet oyun oynama bozukluğu ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri ile çocuğun teknolojik araçları kullanım sıklığı arasında farklılık vardır.

H7: Dijital ebeveyn tutumları, internet oyun oynama bozukluğu ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri ile çocuğun cinsiyeti arasında farklılık vardır.

H8: Dijital ebeveyn tutumları, internet oyun oynama bozukluğu ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri ile çocuğun yaşı arasında farklılık vardır.

H9: Dijital ebeveyn tutumları, internet oyun oynama bozukluğu ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri arasında ilişki vardır.

H9a: Dijital ebeveyn tutumları ve internet oyun oynama bozukluğu belirtileri arasında negatif yönlü ilişki vardır.

H9b: Dijital ebeveyn tutumları ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri arasında pozitif yönlü ilişki vardır.

H9c: İnternet oyun oynama bozukluğu belirtileri ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri arasında pozitif yönlü ilişki vardır.

H10: Dijital ebeveyn tutumları ile internet oyun oynama bozukluğu belirtileri ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri belirtilerinin düzenleyici rolü vardır.

D. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın temel sınırlılıkları aşağıda belirtilmiştir.

- Araştırmanın evreni, Bursa’da ikamet eden ve DEHB şüphesiyle danışmanlık merkezlerine gelen ailelerle sınırlıdır.
- Araştırma örneklemini 193 katılımcı ile sınırlıdır.
- Araştırmada ebeveynlerin dijital ebeveyn tutumları Dijital Ebeveyn Tutum Ölçeği’nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.
- Araştırmada yaşları 10 ile 17 arasında değişen çocuk ve ergenlerin İOOB belirti düzeyleri İOOBÖ9-KF’nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.
- Araştırmada yaşları 10 ile 17 arasında değişen çocuk ve ergenlerin DEHB düzeyleri Conners Anababa Dereceleme Ölçeği-Yenilenmiş Kısa Formu (CADÖ-YK)’nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.
- Araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcıların demografik bilgileri; Sosyodemografik Bilgi Formu’ndaki bilgiler ile sınırlıdır.
- Araştırma kapsamında ele alınan “İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği Kısa Formu (İOOBÖ9-KF)”, “Conners Anababa Dereceleme Ölçeği-Yenilenmiş Kısa Formu (CADÖ-YK)” ve “Dijital Ebeveyn Tutum Ölçeği” ile elde edilen verilerle sınırlıdır.

E. Araştırmanın Sayıtları

- Araştırmanın örneklemini oluşturan 193 katılımcı evreni temsil eder niteliklere sahiptir.
- Araştırmada “Sosyodemografik Bilgi Formu”, “İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği Kısa Formu (İOOBÖ9-KF)”, “Conners Anababa Dereceleme Ölçeği-Yenilenmiş Kısa Formu (CADÖ-YK)” ve “Dijital Ebeveyn Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Tüm katılımcıların bu ölçek ve formları içtenlikle yanıtladığı kabul edilmiştir.

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

A. Dijital Ebeveynlik

1. Dijital Kavramı

Fransızca kökenli olan dijital kelimesinin Türkçe karşılığı incelendiğinde “ekran üzerinde tüm verilerin elektronik şekilde gösterimi” anlamıyla karşılık bulduğu görülmektedir. Günümüz modern dünyasının ayrılmaz bir parçası olan ve bilim dallarında da yer edinen bu olgu araştırmaların konusuna göre dijital çağ, dijital ebeveynlik, teknoloji çağı, dijital zaman gibi kavramlarla karşılık bulmaktadır (Manap, 2020). Dijital dünyanın insan yaşamında edindiği bu yerin temelinde hem sunmuş olduğu sınırsız imkanlar hem de yaşamı kolaylaştırıcı yönü yer almaktadır. Özellikle eğitim ve araştırma alanında sıklıkla kullanılan bu imkanlar aynı zamanda sosyalleşme imkanı da sunarak insanların eğlence ihtiyaçlarını da karşılamaktadır (Muslu ve Bolışık 2009). Özellikle evlere girdiğinden bu yana hızla gelişmeye devam eden bu teknolojik ürünler, akıllı cihazların üretimiyle insan yaşamında kapladığı alanı da genişleterek her yaş skalasındaki insanın yaşamına dahil olarak varlığını kalıcı kılmıştır. Hatta Leaver (2015) insan yavrusunun daha doğmadan anne karnında dijital şekilde görüntülenmesi sonucunda dijital yaşama doğumdan önce dahil olduğu ifade etmiştir. Güncel raporlar incelendiğinde günümüz dünya nüfusunun %68’inin akıllı cihaz sahibi olduğu ve %64’ünün ise doğrudan internete erişimi olduğu görülmektedir (We Are Social, 2023). Özellikle sosyal medya uygulamalarına erişimin %59,4 oranında olması, bu uygulamaların insanların eğlence ve sosyal ilişki kurma ihtiyaçlarına doğrudan etki ettiğini ve yaşamda belirleyici rolü üstlendiğini düşündürmektedir (Kemp, 2023). Doğan (2022) dijital cihazların, internetin ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaşamda kapladığı alanın artmasında Covid-19 pandemisinin etkili olduğunu ifade ederken, bazı araştırmacılar da pandemi döneminde bu dijitalleşmenin bir ihtiyaçtan öte zorunluluk halini aldığının da altını çizmiştir (Aldemir ve Avşar, 2020). Dünyanın dijitalleşme sürecinin hız kazanmasının beraberinde fırsat ve riskler doğurduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

2. Dijital Avantajlar

Dijital cihazların yaşamın merkezinde yer edinmesinde özellikle internetin etkisi büyüktür. Aynı zamanda yaşama dair olan sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel birçok alanda da fayda sağlayan bu cihazların kullanım alanlarının başında ulaşım, güvenlik, bankacılık, gazetecilik, eğlence, sosyal medya, alışveriş ve eğitim gibi bilgi ve iletişim teknolojileri gelmektedir (Van Deursen, 2010; Gür, 2017). Bilgi ve düşünceleri hem en hızlı yolla hem de ekonomik açıdan düşük maliyetle herkese ulaşmasına imkan tanıyan teknolojik gelişmeler, küresel dünya düzeninin temellendiği noktadır (Güler, Bayzan ve Güneş, 2016). Dijital gelişmelerin ödeme sisteminde sunduğu kolaylıklarla birlikte alışverişlerin de sanal ortama taşınmasıyla kolaylık sağladığı gibi iletişimin temel yapı taşları arasında yer edinen sosyal medya platformları insanların kişilerarası ilişkilerine yeni bir biçim kazandırmıştır. Aynı zamanda bilgiye erişimi de kolaylaştıran bu teknoloji eğitim ve araştırma alanında da olumlu etkilerini göstermektedir (Canbek ve Sağıroğlu, 2007).

Hasebrink ve arkadaşları (2008) dijitalleşmenin ve dijital dünyanın sunduğu imkanları şu şekilde listelemiştir;

- Bilgiye erişebilme,
- Eğitim imkanlarına erişebilme,
- Sosyal ağlar vasıtasıyla kişilerarası ilişkiler geliştirebilme ve var olan ilişkileri sürdürebilme,
- Eğlence ihtiyacını karşılama ve oyunlara erişebilme,
- Özgün içerikler üretebilme,
- Siyasi ya da sivil topluluklara dahil olabilme,
- Gizli bir kimlik edinerek dijital dünyada var olabilme,
- Sosyalleşme,
- Teknolojik okur yazarlık alanında gelişebilme,
- İş ve kariyer sahibi olma,
- Uzman kişilerle iletişime geçebilme dijital gelişmelerin insan yaşamına sağladığı faydaların başında gelmektedir.

Elbetteki her yaş grubunun dijital dünyada var olma amacı ve sıklığı değişim göstermektedir. Ancak araştırmacılar özellikle ergenlik döneminin kimlik edinim sürecinin bireyde yarattığı sancıların dijital dünyanın sunduğu imkanlarla kimlik

geliştirme ihtiyaçlarına olumlu katkılar sunduğuna da vurgu yapmaktadır (Yay, 2019). Dijital dünyanın içinde barındırdığı sosyalleşme unsurları da ergen bireyin bir gruba ait olma ihtiyacını karşılar, farklı sosyal rolleri deneme imkanı da sunmaktadır (Yaman vd., 2019). Lieberman ve arkadaşları (2009) ise öğrencilerin akademik yaşantılarını da kolaylaştıran dijital dünyanın akademik gelişimi desteklediğini ifade etmektedir. Görüldüğü üzere erken yaşlarda yaşama dahil olan dijital cihazlar, ergenlik dönemiyle birlikte insan yaşamında kalıcı bir yer edinerek artan yaşla birlikte hem kullanım alanını hem de kullanım sıklığını arttırmaktadır. Böylelikle dijitalleşme insanın mekan ve zamandan bağımsız bir şekilde etkileşim ve iletişimde bulunabilmesine imkan tanımaktadır (Ekici ve Uçak, 2012; Gedik, 2023).

3. Dijital Riskler

Dijitalleşen dünyanın insana sunduğu olumlu katkıların yanı sıra beraberinde getirdiği olumsuzluklar ve riskler de yaşama dahil olmaktadır (Aydın ve Sarı, 2011; Bayzan, 2009; Eroğlu vd., 2013; Yen vd., 2007). Her yaş grubunda etkisini göstermesine karşın bu olumsuzluklar özellikle gelişim döneminde olan çocukların hem fiziksel hem de bilişsel ve psikolojik gelişimlerini sekteye uğratması bu risklerin başında gelmektedir (Özsoy ve Atılgan, 2018). Çocuklar dış dünyanın içeriğinde barındırdığı olumsuzluklardan kendilerini koruyabilecek yeterlilikte olmadıkları için dijital dünyanın içeriğinde yer alan tüm risklere karşı korunmasızlardır (Karahisar, 2014). BTK (2019) dijital dünyanın içinde barındırdığı riskleri şu şekilde listelemiştir;

- Kimlik dolandırıcılığı,
- Siber zorbalık,
- Zararlı yazılımlar,
- Kumar ve bahis alışkanlığı,
- Teknoloji bağımlılığı,
- Pornografik içeriklere maruz kalma,
- Uzun süreli kullanım sonucunda ortaya çıkabilen sağlık sorunları,
- Madde kullanımına teşvik gösterilmektedir.

Çocuğun yaşına ve gelişimine uygun olmayan içeriklerle karşı karşıya kalması, internet ve oyun bağımlılığı geliştirme riski, öfke ve nefret içerikli paylaşımlara maruz kalması, siber zorbalığa uğraması, yanlış bilgiler edinmesi ve dijital dünyanın sunduğu imkanları kötü amaçlarla kullanması risklere karşı önlem alınmasını zorunlu

kılmaktadır (Güler vd., 2016; Sırakaya ve Seferoğlu, 2018). Özellikle ergenlik döneminin kimlik edinim sürecinde sanal bir kimlik oluşturmaya, yanlış grup ve topluluklarla bağ kurma gibi risklerin gelişim sürecine ve kimlik edinimine verdiği zarara değinen Çakır ve arkadaşları (2011) tüm bu risklerin gençlerin yaşama karşı bakış açısını olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Yazıcı ve Özcan da (2021) bireylerin sahip olduğu değerlerin dijital dünyadan olumsuz etkilendiğinden söz etmişlerdir. Günümüzün en büyük sorunlarından biri halini alan internet bağımlılığına değinen Chou ve arkadaşları (2005) ise bağımlılık söz konusu olduğunda internetin tek başına bağımlılık sebebi olmadığını ancak var olan uygulamaların ve oyunların bağımlılığı tetiklediğini belirtmiştir. Şentürk (2017) ise dijital sosyalleşmenin sağlıklı kişilerarası ilişkiler için bir risk olduğunu belirtmiş ve sanal kimliğin gençleri olumsuz etkilediğine değinmiştir. Söz konusu yetişkinler olduğunda da her ne kadar teknolojik gelişmeler ve internet yaşamı kolaylaştırırsa da bağımlılık riskinin olduğunu ve yetişkinlerin de bu sanal dünyaya kendilerini kaptırarak günlük yaşamın gerekliliklerinden uzaklaşarak derin bir yalnızlığa bürünebildikleri görülmektedir (Ateş ve Ateş, 2020; Bakan ve Bakan, 2017). Yaman (2018) dijital dünyanın barındırdığı risklerin özellikle ebeveynler için kaygı uyandırdığını belirterek, ebeveynlerin çocuklarının sağlıklı gelişimleri için koruyucu ve önleyici adımlar atmalarının bir gereklilik olduğunu ifade etmiştir. Özellikle ebeveynlerin dijital okuryazarlık konusunda bilgi sahibi olmasının, çocuklarına yol göstermelerinde, olumlu model olmalarında ve onları olası risklere karşı korumalarında önem arz ettiği görülmektedir (Yaman, 2018; Kara, 2021; Bozkurt, 2021).

4. Dijital Vatandaşlık

Günümüz dünyasında kişilerarası ilişkiler, sosyal bağlar, bankacılık gibi resmi işlemlerin birçoğu dijital cihazların kullanımıyla gerçekleşmektedir. Bu nedenler devlet politikaları da bu yeni dünya düzenine adapte olarak yapılan düzenlemelerle halkı dijitalleşmeye teşvik etmektedir. Bu düzen sonucunda insanların dijital ortamda da var olabilmeleri için “dijital kimlik” kavramı bir zorunluluk halini almıştır (Manap, 2020). Dijital vatandaşlık kavramı ile anlatılmak istenen her insanın teknolojik imkanlardan faydalanabilmesi ve kullanabilmesi için gerekli hak ve sorumlulukları kapsayan, içeriğinde davranış kurallarını ve normları barındıran bir yapıdır. Bu temel hak ve sorumluluklar ile insanların bir başkasına zarar verme ve diğerlerinden zarar görme riskini en aza indirmek amaçlanarak bilgiye ulaşabilmeleri ve etik kurallar

çerçevesinde doğru tutum ve davranışları benimseyerek kendisine sunulan hakkı kullanan bireyler yaratmak hedeflenmiştir (Çubukçu ve Bayzan, 2013). En yalın tanımıyla dijital cihazların ve uygulamaların kullanımına ilişkin hak, sorumluluk ve etik ilkeler olarak tanımlanan dijital vatandaşlıkta yer alan davranış normları konu alan alt başlıklar ise şu şekildedir (Ribble vd., 2004):

- Etik Kurallar: Elektronik ortamdaki davranış kuralları.
- İletişim: Elektronik ortamdaki bilgi alışverişi.
- Eğitim: Dijital cihazların ve teknolojinin kullanımını öğrenme ve öğretme süreci.
- Erişim: Toplumsal yaşama dijital katılım.
- Ticaret: Dijital ortamda mal alma ve mal satma.
- Sorumluluk: Dijital eylemler ya da işler için dijital sorumluluk alma.
- Haklar: Dijital dünyadaki sorumluluklar ve özgürlükler çerçevesinde var olma.
- Güvenlik: Kendini koruma ve güvenliği sağlamak adına dijital önlemler almaktır.

5. Dijital Okur-yazarlık

Dijital okuryazarlık kavramı ile anlatılmak istenen bireyin hem dijital kaynaklara erişimi hem de bu eriştiği kaynakları doğru bir şekilde kullanımıdır (Karabacak ve Sezgin 2019). Bireyin çevrimiçi okuma yapması, yazması, görüntülemesi ya da konuşması için ihtiyaç duyduğu tüm becerileri içeriğinde barındıran bu kavram aynı zamanda analiz etme, üretme ve değerlendirme becerisini de kapsadığı için medya okuryazarlığını da içinde barındırmaktadır (Turner ve ark 2017).

Dijital okuryazarlık kabiliyetinden söz edebilmek için kişi farklı dijital cihazları kullanmalı, internetin nasıl güvenli kullanılacağına dair bilgi sahibi olmalı ve internet aracılığıyla edinmiş olduğu bilgilerin doğruluğunu sınayabilecek yetkinlikte olmalıdır. Aynı zamanda dijital ortamda karşılaştığı sorunların çözümüne yönelik becerilerde yetkinlik kapsamında değerlendirilmektedir. Dijital cihazların ve teknolojinin doğru ve verimli kullanılmasıyla üretim kapasitesi hızlanan ve artan bireyler, paylaşımda bulunarak bilgiyi öğretme ve öğrenme süreçlerinde etkili olmaktadır (Hamutoğlu ve ark 2017).

Dijital okuryazarlık başlığının bir üyesi olan medya okuryazarlığı yetkinliği ise şu şekilde değerlendirilmektedir:

- Birey internet aracılığıyla bir bilgiye erişim sağlamak için bu teknolojik araçları kullanma konusunda yeterli olmalıdır.
- Birey ulaştığı bilgiyi analiz etme ve anlamlandırma kabiliyetine sahip olmalıdır.

UNESCO'nun (akt., Üstündağ, 2020) ise medya okuryazarlığını şu kıstaslar doğrultusunda değerlendirmektedir:

- İlgili medyanın hizmet ettiği amacı anlamak,
- Medyanın içeriği hakkında bilgi sahibi olmak ve kullanım amaçlarının sınırlarını kavramak,
- Medya aracılığıyla ulaşılan içeriklere ilişkin eleştiride bulunabilme kabiliyeti,
- Bireyin medya içeriklerine karşı sorumluluklarına yönelik farkındalık kazandırmak,
- Bireylerin ulaştıkları bilgileri yaratıcı ve faydalı amaçlar doğrultusunda kullanmalarına yardımcı olmak (Üstündağ 2020).

6. Dijital Ebeveynlik Kavramı

Dijital ve mobil teknolojiler günümüzde yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak her yaştan insanın kullanımındadır. İnsanın günlük yaşamının bir parçası olarak değerlendirilen bu cihazların olumsuz etkilerine ve kullanım sıklığının yarattığı risklere yönelik yapılan araştırmalar ise benimsenme oranlarından aşağıda kalmaktadır. İnsanlara sosyalleşme, görev ve sorumlulukları yerine getirme, bilgiye erişme ve bilgiyi kullanmanın yanı sıra kişiselleştirme imkanı da sunan bu teknolojik yapılar kişilerarası etkileşim kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır (Modecki, Blomfield Neira ve Barber, 2018). Tüm bu teknolojik gelişmeler home ofis çalışma, sosyal desteğe ulaşma, eğlenme gibi imkanlar sunmasına karşın yürütülen psikolojik ve sosyolojik çalışmalar özellikle kişilerarası ilişkilere ve sosyal yapıya zarar verdiğini göstermektedir (Chesley, Slibak ve Wajcman, 2013). Zaman içerisinde dijital cihazların taşınabilir nitelik kazanmasıyla bireyin kişisel alanına giriş gerçekleşmiş ve bu sebeple de sosyal norm kavramının tanımı tekrar yapılmıştır (Toran vd., 2016).

Teknolojik cihazların yoğun kullanımı, internet bağımlılığı ve oyun bağımlılığı gibi kavramların psikopatoloji çerçevesinde tanımlanmasını zorunlu kılarak problemli davranış örüntülerinin de dijital kavramlarla karşılık bulmasına zemin hazırlamıştır. Günümüzde kaygı bozuklukları, kişilerarası ilişkilerde bozulma, öz düzenleme becerilerinde bozulma, düşük düzey farkındalık, bağımlılık ve depresyon gibi psikopatolojilerle ilişkili olan sağlık sorunlarında internetin ve dijital araçların yoğun kullanımının bir tetikleyici olgusu taşıdığı görüşü kabul görmektedir (Şengül ve Büber, 2016; Akyol ve Mamak, 2022).

Özellikle gelişim süreçlerinin kritik dönemlerinde yer alan küçük çocukların tablet ve akıllı telefonlara sıklıkla maruz kaldığı günümüz dünyasında ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkide de etkisini gösteren ve çocuk-ebeveyn arasındaki etkileşime yön veren bu cihazların anne ve baba rolüne yeni gerekliliklerin eklenmesini zorunlu kılmıştır (Allcott vd., 2020).

Elbetteki bu akıllı teknolojik ürünlerin barındırdığı riskler kadar sağlıklı kullanımlarının insan yaşamını kolaylaştırdığı, keşif merakını arttırdığı, akademik katkılar sağladığı ve kariyer fırsatları yaratmada bireylere destek olduğu da yadsınamaz bir gerçektir (Odgers, 2019).

Dijital dünyanın insana sunduğu fırsatları değerlendirerek şu listeyi oluşturmuştur (Hasebrink ve ark, 2008;Manap, 2020):

- Eski arkadaşlarla irtibatı sürdürme ve yeni arkadaş edinmede sosyal medya uygulamaları iletişimi kolaylaştıran bir unsurdur,
- Dijital dünya içeriğinde eğlence ve oyun içeriklerini barındırması olumlu katkıları arasındadır,
- Dijital platformlara her insana içerik üretme fırsatı sunmaktadır,
- Dijital platformlarda sanal bir kimlik oluşturularak bireye kendi kimliğini gizleme imkanı tanınır,
- Her insana ilgi alanlarına yönelik grup ve oluşumlara katılma fırsatı sunar,
- Dijital dünya insana bilgi edinme ve teknolojik konularda uzmanlık kazanması konusunda fırsatlar barındırır,
- İnsanların ihtiyaç duyduğu konularda tavsiyelere ve konu hakkında bilgilere ulaşmasına yardımcı olur,

- İnsanların deneyimleri zaman ve mekandan bağımsızlaşarak paylaşabilmesine imkan tanır,
- Birey kariyer anlamında kendini geliştirebilir ya da olası iş fırsatlarından haberdar olabilir (Hasebrink ve ark 2008).

Dijital dünya içeriğinde barındırdığı tüm bu olumlu niteliklere karşı özellikle çocuklar söz konusu olduğunda internetteki riskli davranışlarla göze batmaktadır. Valcke ve arkadaşları (2010) çocukların dijital cihazlara maruz kalmadan önce ağ eğitimi almalarının olası riskleri en aza indirmede etkili olabileceğini belirtmiş ve internet bünyesinde yer alan beş farklı risk alanından söz etmişlerdir. Bu risk alanları ise şu şekildedir:

1. İnternet kişilerarası ilişkileri ve bireyin sosyal yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir,
2. Özellikle çocuklar internet ortamında şiddet, pornografi gibi içeriklere maruz kaldıklarında olumsuz duyguları tetiklenmektedir,
3. İnternet kullanımının aşırışması sonucunda fiziksel sağlık da olumsuz etkilenmektedir,
4. Özellikle çocukların internet kullanımları arttıkça zaman yönetimi konusunda zorlandıkları görülmektedir,
5. Son olarak internet ortamının ticari bir sömürü olması ve kontrolsüz bir biçimde tüketilmesi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.

Tüm bu olası risklerden çocukların korunması konusundaki sorumluluğun büyük bir kısmı ise ebeveynlere ait olduğu için günümüz dünyasında ebeveynlerin görev ve sorumluluklarının dijital çerçevede de değerlendirilmesi zorunlu bir hal alarak dijital ebeveynlik kavramıyla alan yazında yer edinmiştir. Dijital ebeveynlik kavramının ilgili alan yazındaki varlığı incelendiğinde ilk kez Rode (2009) tarafından kaleme alındığı gözlemlenir. Rode (2009) yapmış olduğu tanımlamada internet ortamı çocuklar farkında olmaksızın mahremiyetlerini ve güvenliklerini tehdit eden unsurlarla karşıya kalmaması adına ebeveynlerinin onların hem güvenliğini sağlama hem de olası risklere karşı çocuklarını koruma sorumluluklarından söz ederek klasik ebeveyn rolleri yerine Dijital Ebeveyn Rollerinden söz etmiştir (Rode, 2009).

Yapılan farklı bir tanımlamada ise dijital ebeveynlik sadece risklere karşı korumayla sınırlandırılmadığı ve internetin sunduğu fırsatları sağlıklı değerlendirmek

adına da rol model olmayı içerdiği görülmektedir (Fidan ve Sadi, 2020). Dijital ebeveynlik kavramı sadece akıllı cihaz ve bilgisayar kullanabilme ile sınırlı değildir. Değişen ve gelişen dijital dünyada dijital ebeveynlerin bu değişim ve gelişmeleri takip etmesi, öğrenmesi ve nasıl güvenli bir şekilde kullanılacağını çocuklarına öğretmesi de ebeveynlerin görevleri çerçevesinde ele alınarak çocukların dijital dünyanın sunmuş olduğu fırsatlardan mahrum kalmamasını da içeriğinde barındırmaktadır (Canberk ve Sarioğlu 2007; Öztürk, 2020). Ebeveynler çocuk ve dijital dünya arasındaki ilişkide bir tampon bölge görevi üstlenerek çocuklarına yardımcı olmalı ve dijital fırsatların ve risklerin farkında olarak çocuklarına yol göstermelidir (Haddon, 2006; Livingstone ve Helsper, 2008).

İlgili alan yazında yeni bir kavram olmasına karşın birden çok tanımla karşılık bulan dijital ebeveynlik kavramı en genel şekilde değerlendirildiğinde anne ve babaların iyi birer dijital okuryazar olmalarının bir gereklilik olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Aynı zamanda ebeveynlerden dijital dünyanın sunduğu fırsatlar ve barındırdığı riskler konusunda da farkındalık sahibi olmaları beklenmektedir. Ebeveynlerin çocukların dijital dünyada özgür ve sınırsızca var olmalarına izin vermemeleri gerektiği gibi ebeveynlerden çocuklarının dijital hareketlerini takip etmeleri ve teknolojinin kullanımı konusunda çocuklarına iyi birer rol model olmaları beklenmektedir. Özetle dijital ebeveynlik kavramı, ebeveyn rol ve beklentilerine eklenen yeni görev ve sorumluluklar olarak değerlendirilmektedir (Lim, 2018). Ciboci ve Labaš (2019) günümüz ebeveynlerin görev ve sorumluluklarının geçmiş yaşamlara oranla arttığını ifade ederek, ebeveynlerin dijital dünyada çocuk yetiştirme konusunda eğitimlerle desteklenmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Böylelikle önce ebeveynler bilinçlenerek olası risk ve fırsatlar hakkında bilgi sahibi olacakları gibi çocuklarına da iyi birer rol model olarak çocuklarını da teknolojiyi ve dijital imkanları verimli kullanmaları konusunda teşvik edeceklerdir. Böylelikle dijital bağımlılık riski yerine teknolojiyi sağlıklı kullanma ve çevrimiçi öğrenme gibi olumlu kavramlar insan yaşamının bir parçası haline gelebilir (Odgers, 2019).

7. Dijital Ebeveynlik Roller

Çocukların gün geçtikçe dijital cihazlarla daha fazla vakit geçirmeye başlaması sonucunda ebeveynlerin, çocuklarının dijital ortamdaki hareketlerine yönelik kaygılarının da arttığı görülmektedir (Zeybekoğlu Akbaş ve Dursun, 2020). Çocukluk

ve ergenlik döneminin insanın gelişim süreçlerinin odak noktası olması, bu dijital ortamların barındırdığı risklerin önemini arttırdığı gibi çocuk ve ergenlerin otokontrol sistemlerinin yetişkinler gibi gelişmemiş olmaması da bu risklerin arz ettiği önemi arttırmaktadır. Aynı zamanda çocuk ve ergenlerin bilişsel kapasitesi, kontrol mekanizmaları ve doğru ile yanlış ayırt etme becerileri de gelişim aşamasında olduğu için ebeveynleri çocuklarının dijital ortamdaki eylemlerine karşı da sorumlu kılmaktadır. Bu sorumlulukların başında gelen unsurlar ise çocuklarının teknolojik cihazlarla geçirdikleri zamanın kontrol etme, içeriklerin takip etme, olası risklere karşı önlem alma, bağımlılık riskinin bilincinde olma ve çocukların yanlış ve zararlı davranışlar sergilemelerinin önüne geçilmesi gelmektedir. Anne ve babalar çocuklarının dijital cihazları verimli ve doğru kullanmalarında bir rol model olmalıdır (Manap, 2020).

Ebeveynler, dijital cihazların kullanımı söz konusu olduğunda çocuklarının yaşlarına uygun ihtiyaçlarını baz almalı ve geçirilen süre ile kullanılan uygulama ve erişilen içeriklerin uygunluğunu tespit etmelidir (Kaya ve Mutlu-Bayraktar, 2021). Alan yazın incelendiğinde dijital ebeveynliğin görev ve sorumlulukları çerçevesinde şekillenen ve tanımlanan dijital ebeveynlik kavramından yola çıkarak alan yazında yer edinen dijital ebeveyn rolleri ise “farkında olma(farkındalık), kontrol ve denetim, model olma” alt başlıklarıyla incelenmektedir (Manap, 2020; Yurdakul vd., 2013).

a. Farkında Olma

Günümüz modern dünyasının sahip olduğu sınırsız internet erişimi, çocukların zarar görecekleri düzeyde erişim olanağı sunmaktadır. Bu sebeple ebeveynler bu sınırsız erişim ve sayısız içeriğin çocuklarına zarar verebileceği gerçeğinin farkında olarak olası risklere karşı önlemler almalı ve zarar verecek unsurları azaltma girişiminde bulunmalıdır (Yay, 2019).

Hasebrink ve arkadaşları (2008) yürütmüş oldukları çalışma sonucunda dijital dünyada çocukların karşısına en sık çıkan risklerin başında pornografi, nefret, ırkçılık, ötekileştirme, pedofili, şiddet, cinsel şiddet, zorbalık ve ötekileştirme, yanlış bilgiler, dolandırıcılık, öz yıkım ve öz kıyıma teşvik gibi unsurların geldiği gözlemlenmiştir. Çocuklara zarar verecek güçte olan tüm bu unsurlar gelişim dönemlerini sekteye uğratabileceği gibi psikolojik sağlıklarını da doğrudan etkilemektedir. Bu noktada ebeveynlerin dijital okuryazarlık kabiliyetleri birer koruyucu unsur görevi üstlenirken,

bu riskli içeriklerin tespit edilmesinde, dijital ortamda geçirilebilecek sağlıklı sürenin belirlenmesinde ve çocuklarının dijital hareketlerini izleme konusunda da ebeveynlerin farkındalık sahibi olması gerekmektedir (Valcke vd., 2010; Yay 2019).

Yürütülen bir çalışma sonucunda ise ebeveynlerin dijital ortamın risklerini fark edebilmeleri için sahip olması gereken özellikler ise şu şekilde listelenmiştir (Yurdakul vd., 2013):

- İnternette var olan olumsuz uyanları fark edebilme,
- İnternette çocuklarının karşısına çıkabilecek risklerin bilincinde olma,
- Sağlıklı internet kullanımı ile bağımlılık arasındaki farkın bilincinde olma,
- İnternet bağımlılığını tetikleyecek risklerin farkında olma,
- Tehlikeli uyanlara yönelik sinyalleri takip edebilme becerisi,
- Çocuklarının dijital ortam hareketlerini takip etme ve yanlış eylemlerin farkında olma bu özelliklerin başında gelmektedir.

Biricik (2021) ise ülkemizde yürüttüğü çalışmasında 70 ebeveyninden topladığı veriler sonucunda yalnızca 3 ebeveynin dijital okuryazarlık kabiliyetine sahip olduğunu saptarken, çocukların dijital ortamda karşılaşabilecekleri risklere karşı düşük farkındalığa dikkat çekmiştir. Yurdakul ve arkadaşları da (2013) düşük düzey dijital okuryazarlığın, dijital risklere karşı farkındalığı azaltan bir unsur olduğu görüşünü destekleyerek farkındalık rolünün koruyucu gücüne ışık tuttıkları görülmektedir. Alan yazın incelendiğinde Byron (2008), Tokel ve arkadaşları (2013), İnan-Kaya ve arkadaşları (2018), Kenley (2011) ve Manouselis ve arkadaşlarının da (2009) dijital ebeveynlik söz konusu olduğunda anne ve babaların bu rollerin bilincinde olmadığı ve özellikle farkındalık düzeyinin düşük olduğu görüşünün desteklendiği görülmektedir.

b. Kontrol ve Denetim

Ebeveynlerin dijital ortamda çocuklarına karşı üstlendiği kontrol ve denetim rolü, çocukları dijital ortamın barındırdığı risklere karşı korumanın yanı sıra bu riskler ve tehlikeli uyanlarla nasıl baş edebilecekleri, var olan risklerle birlikte yer alan olumlu uyanları yaşamlarına nasıl dahil edecekleri ve bu olumlu niteliklerden nasıl faydalanabilecekleri konusunda yol göstermelerini kapsamaktadır (Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011). Eğer ki ebeveynler kontrol ve denetim söz konusu olduğunda tutarsız davranışlar sergilerse, bu durum sonucunda problemlerli internet kullanım

riskinin arttığını ifade eden Rode (2009) dijital ebeveynlikte de tutarlılığın arz ettiği önemden söz etmektedir. Çakır, Ayas ve Horzum da (2011) ebeveyn tutumlarıyla birlikte çocuk ve ebeveyn arasındaki ilişkinin ve anne-babaların dijital okuryazarlık düzeyinin internet bağımlılığında birer yordayıcı olduğundan söz etmiştir. Aile içi sorunların ve ilgiden, sevgiden ve destekten mahrum olan çocukların kontrol ve denetim olmaksızın dijital dünyada var olduğunu belirten Lim ve arkadaşları (2004) bu durumu temel risk etmeni olarak gösterirken, Çevik ve Çelikkaleli (2010) de ilgisizliğin internet bağımlılığını tetiklediği görüşünü desteklemiştir.

Dijital ebeveynlik rollerinin ilki olan farkındalıktan bağımsız değerlendirilmeyen kontrol ve denetim unsurunda, düşük düzey farkındalık dijital aletlerden mahrum bırakma, yasaklama gibi ceza içeren kontrol ve denetim sistemini yordadığını ifade eden çalışmacılar bu durum sağlıksız olduğunun da altını çizmiştir (Fidan ve Seferoğlu, 2020). Ebeveynlerin en sık başvurduğu kontrol ve denetim davranışları incelendiğinde özellikle çocuklar belli bir yaşa gelene dek dijital cihazlardan uzak tutma (Bostancı, 2019), fotoğraf paylaşımının yasaklanması (Demirel, Yörük ve Özkan, 2012), sosyal medya platformlarının yasaklanması (Duerager ve Livingstone, 2012) ve dijital hareketlerin takip edilmesinin (Kaşıkçı vd., 2014) geldiği görülmektedir. Ancak araştırmacılar çocuklara uygulanan yasakların ve mahrum bırakılmanın dijital ortamın barındırdığı avantajlardan faydalanamamalarına sebep olarak günümüz dünyasının ayrılmaz bir parçası olan teknolojinin olumlu niteliklerinden de mahrum kalmalarına sebep olduğunu ifade etmektedir (Çelen vd., 2011). Çocukların bu fırsatlardan faydalanabilmeleri adına ebeveynlerin sağlıklı kontrol ve denetim stratejileri geliştirmeleri olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Bu stratejilerin başında ise çocukların dijital dünyanın olumlu ve olumsuz yönleri hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlama, fırsatlar ve riskler konusunda çocukları uyarma, olası tehditlerle nasıl baş edebilecekleri ve riskleri nasıl önleyecekleri konusunda çocukları bilgilendirme, dijital cihazların ne amaçla ve ne kadar kullanılacağı konusunda çocuklarla ortak karar verme ve kural ve sınırları belirlemenin sağlıklı sonuçlar doğuracağı ifade edilmektedir (Çelen vd., 2011;Yurdakul vd., 2013).

c. Model Olma

Anne ve babaların çocukların birincil bakım verenleri olduğu gibi çocukların dış dünyada özdeşim kurdukları ilk nesnelerdir. Bu sebeple anne ve babaların tutum

ve davranışları çocuklar tarafından taklit edilmeye açıktır. Çocuğun yaşı arttıkça sosyal çevresi ve diğerleriyle girdiği etkileşimler de arttığı için rol model aldığı insan sayısı da artmasına karşın ebeveynleri taklit etme sıklıkları her zaman daha fazladır. Çocuklar hem evde hem de dışarıda ebeveynlerini gözlemleyerek, onlara benzemek adına çaba harcamaktadır. Modern dünyanın ayrılmaz bir parçası olan dijital araçlarla çocukların tanışması da yine ebeveynleri aracılığıyla gerçekleşmektedir (Lauricella vd., 2015). Çocuklar dünyaya geldikleri andan itibaren ebeveynlerinin bu dijital cihazları sık sık kullandığını gözlemlemekte ve kişilerarası ilişkilerde de bu cihazların önemli bir rol üstlendiğini benimseyerek süreç içerisinde kendileri de bu dijital cihazların aktif bir kullanıcısı konumuna gelmektedir (Kaya ve Mutlu- Bayraktar, 2021).

Ebeveynlerin dijital cihazları ve interneti kullanım süresi ve yoğunluğu anne ve babasını gözlemleyerek öğrenen çocuklar için bir öğrenme yöntemidir. Özellikle anne ve babaların boş zaman aktivitesi olarak dijital cihazları ve interneti tercih etmesinin, çocuklarının da bu davranışı benimseyerek yaşamlarına dahil ettiklerini göstermektedir (Livingstone ve Byrne, 2018). Clark (2011) ebeveynlerin dijital araçlara ayırdıkları sürenin ve bu süre zarfında eriştikleri içeriklerin kalitesinin çocuklarına yansıdığını ifade etmektedir. Bu durum göstermektedir ki dijital hareketler kuşaklararası aktarılan bir unsur niteliği taşımaktadır. Ebeveynlerin sadece gerçek dünyada olumlu bir rol model olmasının günümüzde yeterli olmadığı görülmekle birlikte dijital açıdan da olumlu birer rol model görevini üstlenmeleri gerekmektedir (Yay, 2019). Anne ve babalar riskli ve olumsuz içeriklerin farkında olarak dijital ortamın sunmuş olduğu artılara odaklı bir kullanım benimsemesi sağlıklı bir rol modelde olması gereken dijital davranışların başında gelmektedir (Aarsand, 2011; Goodwin, 2021). Anne ve babaların dijital ortamda karşılaşılabilecekleri sorunların farkında olmaları önem arz etmekle birlikte bu sorunları nasıl çözüme kavuşturacakları konusunda da bilgi sahibi olduklarında sağlıklı bir dijital ebeveynlik rol modelinden söz edilmektedir. Böylelikle anne ve babalar, çocuklarının da dijital risklerden nasıl korunmaları gerektiğine yönelik yol gösterici görevini üstlenmektedir (Ocak, 2013).

Sağlıklı bir dijital rol model olabilmek için anne ve babaların dijital dünyaya yönelik farkındalıklarının ve dijital okuryazarlıklarının iyi düzeyde olması beklendiği gibi cihazları aktif bir şekilde kullanıp, gelişmeleri yakından takip etmeleri de görev ve sorumlulukları arasında gösterilmektedir (Ocak, 2013; Sanders ve Turner, 2018;

Ateş ve Durmuşoğlu-Saltalı, 2019). Ebeveynlerin dijital dünyaya karşı kayıtsızlığı sonucunda kuşaklar arası anlaşmazlıkların ortaya çıktığının ifade eden çalışmacılar aynı zamanda ceza ve mahrum bırakma odaklı bir kontrol sistemini benzeyen ebeveynlerin çocuklarının anne ve babalarından alacakları tepkiden korktukları için dijital dünyada karşılaştıkları risk ve problemleri gizleme belirtilerinin yüksek olduğunu ifade etmektedir (Yenilmez ve Seferoğlu, 2013; Van Den Eijnden vd., 2010; Eşgi, 2014).

Johnson ve Christie (2009) ebeveynlerin dijital cihazları sağlıklı ve doğru kullanımları sonucunda çocuklarının da bu davranış örüntüsünü benimseyerek, teknolojiyi yaşamlarını kolaylaştırmak adına kullandıklarını ifade etmektedir. aynı zamanda bu doğru ve sağlıklı kullanımın, çocuklarının gelişim süreçlerini olumlu yönde etkilediği de görülmektedir (Johnson ve Christie, 2009; Akkoyunlu, 2002; Goodwin, 2021). Özetle dijital ortamın gelişim süreci devam eden bireylere sağlıklı katkılarda bulunabilmesi için ebeveynlerin yol gösterici konumunda olması bir gerekliliktir (Neumann, 2015). Ebeveynlerin dijital imkanları sağlıksız ve yanlış kullanımları sonucunda ise olumsuz bir rol modelin varlığı söz konusu olduğunda ise çocukların bağımlılık geliştirme risklerinin arttığını ifade eden Erdamar ve Kurupınar (2014) internet ve oyun bağımlılığının günümüzde hatırı sayılır bir seviyeye eriştiğini ifade etmiştir.

Alan yazın incelendiğinde tıpkı alkol, madde ve kumar gibi sosyal medya bağımlılığı, teknoloji bağımlılığı, oyun bağımlılığı ve dijital bağımlılığında kalıcı bir yer edindiği görülmektedir (Demirci vd., 2014; Kwon vd., 2013; Günüş ve Doğan, 2013; Lee, 2006). Dijital bağımlılık olgusu ile anlatılmak istenen bireylerin bu dijital cihazları kontrolsüz bir şekilde kullanmaları ve süregelen bir şekilde ihtiyaç duymaları ifade edilmektedir. Bu sebeple ebeveynlerin sağlıklı bir rol model olabilmeleri için önce kendilerinin dijital cihazları doğru ve sağlıklı bir şekilde kullanmaları sonrasında da bu doğru davranışlarla çocuklarına rol model olmaları beklenmektedir (Yang ve Tung, 2007). Van Den Eijnden ve arkadaşları (2010) ise dijital cihazların gitgide yaşamda daha fazla yer kaplaması sonucunda her yeni neslin bağımlılık geliştirme riskinin arttığını ifade ederek, ebeveynlerin olası bağımlılıklara karşı önlem alıp, koruyucu ve önleyici rolü üstlenmelerinin önemine değinmişlerdir. Araştırmacıların hem fikir olduğu bir diğer nokta ise anne ve babaların çocuklarıyla geçirdikleri zaman dilimi arttığında, birlikte aktiviteler yaptıklarında olası bağımlılık riskinin azaldığı görülmektedir (Günüş ve Doğan, 2013).

B. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu

1. Oyun Oynama Davranışı Hakkında Genel Bilgiler

1970’li yıllarla birlikte ticari oyun piyasasıyla insan yaşamında yer edinmeye başlayan dijital oyunlar insanlar için birer eğlence ve boş zaman faaliyeti olarak yaşamda yer edinmeye başlamıştır (Griffiths ve ark, 2012). Zaman içerisinde hem teknolojik gelişmelerin ilerleyerek devam etmesi hem de internet kullanımının yaşamın ayrılmaz bir parçası olması sonucunda dijital oyun endüstrisi de gelişme göstererek oyunları çeşitlilik kazanmasına imkan tanımıştır. Bu çeşitlilik ise oyunların kategorilere ayrıştırılmasına da olanak tanıyarak farklı zevklere de hitap eden bir biçim kazanmasının önünü açmış ve oyun oynayan insan sayısının günden güne artarak devam etmesine neden olmuştur. Oyunlara yönelik kategorilerin başında oynayan kişi sayısını baz alan ikili, çoklu ya da tek oyunculu oyunlara ek olarak çevrim içi ya da çevrim dışı oyunlar şeklinde de bir sınıflama yapmak mümkündür (Király vd., 2014). Ayrıca oyun oynamak için tercih edilen akıllı telefonlar, bilgisayarlar ya da oyun konsolları da farklı bir sınıflama olarak karşımıza çıktığı gibi oyunun içeriğine yön veren bakış açılarının da birinci şahıs ya da üçüncü şahıs şeklinde perspektif niteliği kazanarak ayrıştığı görülmektedir (Adams ve Rollings, 2006; Irmak ve Erdoğan 2016). Günümüzde oyun türlerinin de artarak çeşitlilik kazanmaya devam etmesi bu türlerin bir sınıflandırmaya tabii tutulmasının önünü açmış olmasına karşın bazı oyunların kendi içinde birden fazla türe ait nitelikleri barındırarak çok yönlü bir yapı kazandığı da görülmektedir (Adams ve Rollings, 2006).

2. Oyun Türlerinin Gruplandırılması

Oyun türlerinin gruplandırılmasında çalışmacıların bazı noktalarda ayrıştığı görülmektedir. Yürütülmüş olan bu çalışmada ise oyunların kategorileri tanımlamak adına Irmak ve Erdoğan (2016) ile Adams ve Rollings (2006) çalışmalarından faydalanılarak aşağıda yer alan sınıflandırma yapılmıştır:

- Macera-Aksiyon Oyunları:

Aksiyon oyunları, oyuncular için bazı fiziksel zorluklar barındırmaktadır. İyi bir el ve göz koordinasyonu, zamanlama becerisi ve hızlı tepkisellik bu zorlukların başında gelmektedir. Kurgusal bir karakterin oyunda baş kahraman olarak olayları çözerek sonuca ulaşması ise macera oyunları olarak değerlendirilir. Her ne kadar iki

ayrı sınıflama olarak ayrıştığı noktalar olsa da sıklıkla aksiyon ve macera oyunları olarak iki türden de özellikler barındıran oyunların çoğunlukta olduğu görülmektedir.

- Spor Oyunları:

Hayali ya da gerçek bir sporu konu alan bu oyunların oyuncularını fiziksel olarak aktif olmaları beklendiği gibi bazı tekniklerin de oyunlarda yer aldığı görülmektedir.

- Rol Yapmaya Dayalı Oyunlar:

Bu oyunlarda oyuncular bir ya da birden fazla karakter üzerinde kontrol sağlamak durumundadır. Görevlerin gerçekleştirildiği bu oyunlarda temel amaç görevin tamamlanmasıdır. Tamamlanan her görev ile oyuncu, oyunda seviye atlayarak oyun karakterini/karakterlerini geliştirir.

- Strateji Oyunları:

Planlama yapma ve stratejik düşünme becerisi gerektiren bu oyunlar oyunculardan, karşı tarafın yapacağı hamleleri tahmin ederek savunma stratejileri geliştirme ve karşı tarafa saldırıya geçmeye yönelik planlamalar yapma üzerine kuruludur.

- Simülasyon Oyunları:

Süreç oyunu olarak da adlandırılan bu oyunlarda temel amaç inşa etmek, araç kullanmak ya da uçmak gibi eylemleri gerçekleştirmektir.

- Yapboz Oyunları:

Oyuncuların mantıksal zorluklarla başa çıktığı bu oyunlarda oyuncu renkleri, şekilleri, simgeleri kullanarak oyunu kendi başına oynamaktadır.

- Nişan Oyunları:

Bu oyunların oyuncularını belirli mesafelerden ateş etmektedir. Oyunun temelde nişan alma becerisi gerektirir ve bu becerinin gelişmesine imkan tanır.

- Yarış Oyunları:

Bu oyunlarda oyuncular sıklıkla yarışçı pilotu rolünü üstlenir ve temel amaç yarışı kazanmaktır.

- Dövüş Oyunları:

Oyuncunun fiziksel kabiliyetlerinden ayrı değerlendirilmeyen bu oyun türünde bir ya da iki oyun karakteri düşmanlarla dövüşür.

İlgili alan yazın çerçevesinde değerlendirildiğinde oyun türlerinin problemli oyun oynama davranışı üzerinde etkili olduğuna dair görüşlerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Araştırmacılar çevrim içi ya da çevrim dışı oynanma unsuru fark

etmeksizin nişan ve rol yapma oyunlarının İOOB ile pozitif yönde ilişkili olduğunu ifade ederken, aksiyon ve yapboz gibi oyunların İOOB ile neredeyse anlamsız denecek kadar düşük düzeyde ilişkili olduğunu saptamışlardır (Lemmens ve Hendriks, 2016).

Rol yapma oyunlarına odaklanan farklı bir çalışmada ise çevrim içi ya da çevrim dışı fark etmeksizin rol yapma unsurunu içeriğinde barındıran oyunların İOOB ile anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmüştür (Elliot vd., 2012). Király ve arkadaşlarının (2014) çalışmasında ise çevrim içi ve çevrim dışı oyunların İOOB üzerindeki etkisine odaklanıldığında, çevrim içi oyun oynayan oyuncuların anlamlı derecede yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Oyuncu sayısının etkisini ele alan farklı bir çalışmada ise tek oyunculu oyunlar, birden fazla oyuncu ile oynanan oyunlara oranla İOOB geliştirme riskinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Müller vd., 2015). Li ve arkadaşlarının (2023) çalışmasında ise oyuncuların oyun oynadıkları cihazların İOOB üzerindeki etkisi değerlendirilmiş ve akıllı telefon yanıtını veren katılımcıların, bilgisayar ve tablet yanıtını veren katılımcılardan anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları görülmüştür.

3. Oyun Oynama Motivasyonları

Oyun oynama davranışını konu alan çalışmalarda oyunun ve oyun oynama davranışının nitelikleriyle birlikte bu oyunların oynanmasında oyuncuların motivasyonlarının da etkili olduğu ifade edilmektedir. Demetrovics ve arkadaşlarının (2011) yürütmüş oldukları çalışmalarında oyuncuların, çevrimiçi oyun oynama davranışlarını motive eden unsurlara odaklanılmış ve çalışma sonucunda motivasyon unsurları şu şekilde listelenmiştir:

1. Sosyalleşme: İnsanlara farklı insanlarla tanışma ve oyun kurma fırsatı sunması oyunların sosyal yönüdür,
2. Kaçma: Bireylere dış dünyanın gerçek sorunlarından kaçınmasına olanak tanır,
3. Rekabet Olgusu: Birey başarılı hissetmek adına oyunlar aracılığıyla diğerleriyle mücadele eder ve diğerlerini yenerek kendisini başarılı hisseder,
- Baş Etme: Bireyler kaygı, stres ve saldırganlık içgüdüleriyle baş etmek ve kendilerini iyi hissetmek için oyun oynama davranışı sergiler,
- Beceri Geliştirme: Birey oyunlar aracılığıyla konsantre olma ve koordinasyon becerilerini geliştirir,
- Eğlence: Bireyler oyun oynayarak eğlenir ve rahatlar,

- Fantazi: Bireylerin oyunlar aracılığıyla yeni bir kimlik edinerek, gerçek yaşamlarında yapamayacakları eylemleri gerçekleştirmesi oyun oynama motivasyonlarıdır.

Yee'nin (2006) oyun oynama motivasyonlarını tanımladığı modelde ise on farklı motivasyon unsuru olduğu görülmektedir. Bu unsurlar:

1. Başarı:

1.1. İlerleme ve Gelişim: Oyuncunun güç edinme ve oyunda ilerleme, oyuna özel statü unsurlarını biriktirmeye yönelik isteğidir.

1.2. Teknik: Oyuncunun, oyun karakterini varabileceği en iyi noktaya taşıma amacıyla oyunun sistemini kavramaya yönelik isteğidir.

1.3. Rekabet: Oyuncunun, diğer oyunculara meydan okuma isteği ve rekabet olgusundan aldığı tatmindir.

2. Sosyalleşme:

2.1. Sosyallik: Oyuncunun oyun ortamı aracılığıyla diğer oyuncular sohbet etme, iş birliği yapma ve yardımcı olmaya yönelik isteğidir.

2.2. İlişki: Oyuncunun diğer oyuncular anlamlı ve uzun süreli ilişki kurmaya yönelik isteğidir.

2.3. Takım Çalışması: Oyuncunun bir takımın/grubun parçası olmaya yönelik isteğidir.

3. Oyuna Kapılma:

3.1. Keşif: Oyuncunun, diğer oyuncuların bilmediği, farkında olmadığı, şeyleri bulma ve bilme yönündeki isteğidir.

3.2. Rol Oynama: Oyuncunun, oyun karakterine bir öykü yaratarak özgün bir yapı oluşturmaya yönelik isteği ve bu rol aracılığıyla diğer oyuncularla etkileşimde bulunma arzusudur.

3.3. Kişiselleştirme: Oyuncunun, oyun karakterini özelleştirmeye ve öznelletirmeye ilişkin isteğidir.

3.4. Kaçış: Oyuncunun, dış dünyanın sorunlarıyla yüzleşmekten kaçmak adına oyuna yönelmesidir.

4. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu

1970'li yıllarda dijital oyunların insan yaşamına dahil olmasıyla başlayan süreç 1980'li yıllarda araştırmacıların bu dijital oyunların insanlara olumsuz yansıyan

noktalarına odaklanmalarına sebep olmuş ve 1990'lı yıllara gelindiğinde de yavaş yavaş bu olumsuzlukları ele alan çalışmalara rastlanılmaya başlanmıştır. Zaman içinde gelişen teknolojinin ve yaygınlaşan internet ağlarının aracılığıyla da oyunların çevrimiçi ortamlara taşınarak oyun topluluklarına zemin hazırlamasıyla da çalışmacıların “problemlili” oyun oynama davranışını ele alan çalışmalara ağırlık verdiği görülmektedir (Griffiths ve ark, 2012).

Günümüz dünyasının büyük sorunlarından biri olarak karşımıza çıkan problemlili oyun oynama davranışını konu alan çalışmalar ele alındığında araştırmacıların farklı odak noktaları belirleyerek çalışmalarına yön verdiği gözlemlenmektedir. Örneğin Griffiths ve arkadaşları (2012) çalışmalarında video oyun bağımlılığını ele alırken, Young (2009) online oyun bağımlılığına vurgu yapmış, Gentile ve arkadaşları (2011) video oyunlarının patolojik yönünden söz etmiş, Engelhardt ve arkadaşları ise (2017) oyunların patolojik kullanımına yoğunlaşmış, Lemmens ve arkadaşları (2011) patolojik oyun oynama davranışına yoğunlaşmış, Grüsser ve arkadaşları (2007) bilgisayar oyunlarına aşırı zaman ayırmanın zararlarına değinmiş ve Gupta ve arkadaşları (2021) ise internet oyun bağımlılığının risklerine karşı gözlemler yaparak İOOB'ye yönelik farklı adlandırmalarda bulunmuşlardır.

Problemlili oyun oynama davranışının yol açtığı sorunlar Dünya Sağlık Örgütü'nün de dikkatini çekerek “Oyun Oynama Bozukluğu” adıyla ICD-11'de yer almıştır. Yapılan tanımlamada oyun oynama davranışının, oyuncunun oyun üzerindeki kontrolünün azalmasına, günlük yaşamın büyük bir kısmının oyun oynama davranışına ayrılması, fark edilen olumsuz sonuçlar olmasına karşın oyuncunun kendisini durduramayarak oyun oynamaya devam etmesi şeklinde bu bozukluğu açıkladığı görülmektedir. Bir bozukluktan söz edebilmek için en az 12 ay kıstasını esas alan bu tanımlamada, bireyin kontrolünün azalması sonucunda yaşamdaki önceliğin oyuna verilmesi, hem öznel yaşantıyı hem de akademik, sosyal, ailevi ve meslek yaşamında da bireyin işlevselliğinin azalması ve ilişkilerinin bozulmasıyla sonuçlanmaktadır (World Health Organization, 2018).

DSÖ'nün yaptığı tanımlamadan hareket ile ICD-11'de oyun oynama bozukluğu tanı kriterleri şu şekilde listelenmiştir:

1. Birey oyunu başlatma, devam ettirme, sona erdirmeye üzerinde kontrolünde bozulma.

2. Bireyin gündelik yaşantısının, hobilerinin ikinci plana atılarak önceliğin oyuna verilmesi ve süreç içerisinde oyunun arz ettiği önemin birey için artarak devam etmesi.
3. Birey, oyun oynama davranışının yaşamına olumsuz etkilerini saptamasına karşın oyun oynama davranışını sürdürmesi.

ICD-11 de yapılan tanımlama ve tanı kriterlerine ek olarak DSM-5’de bu bozukluğa yer verildiği görülmektedir. DSM-5 bu problemli oyun oynama davranışını, davranışsal bağımlılık olarak değerlendirerek ‘‘ nternet Oyun Oynama Bozukluğu’’ olarak adlandırmış ve bu bozukluğuna yönelik 9 tanı kriteri belirleyerek en az 5 tanesinin gözlemlenmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu tanı kriterleri şu şekildedir(APA, 2013):

1. Bireyin internet oyunları ile aşırı meşgul olması: Süreğen bir şekilde önceki ya da sonraki oyunu düşünme, internet oyunlarının yaşamın büyük bir kısmını kapsamaması.
2. Bireyin oyun oynamadığı zamanlarda yoksunluk semptomları göstermesi: Oyunlardan uzaklaştıktan sonra kaygı, sinir ve  z nt n  gözlemlenmesi.
3. Tolerans: Bireyin süreç içerisinde oyun oynamaya ayırdığı zamanı giderek arttırma ihtiya ı duyması.
4. Bireyin oyun oynama davranışını azaltmaya, bırakmaya yönelik girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması.
5. Bireyin eskiden yaptığı aktivitelere ve hobilerine karşı ilgisinin azalması.
6. Bireyin oyun oynama davranışının yarattığı psikososyal sorunların farkında olmasına karşın devam etmesi.
7. Bireyin oyun oynamaya ayırdığı süre ile ilgili çevresini ve uzmanları kandırması.
8. Olumsuz bir duygu durum içerisinden kurtulmak ve rahatlamak amacıyla bireyin oyun oynaması.
9. Bireyin oyun oynamaya atfettiği önem neticesinde akademik, mesleki, iş ve sosyal yaşantısında işlevselliğinin azalması sonucu yitirilmesi.

İlgili alan yazın incelendiğinde Young’un (1998) internet bağımlılığını ve Fisher’in (1994) de video oyun bağımlılığını literatüre kazandırdığı görülmektedir.

 OOB’ye yönelik yapılan tanımlamaların ve oluşturulan belirti kümelerinin temelde madde ya da kumar bağımlılığına dayandığı ifade edilmektedir (King ve

Delfabbro, 2018). İnternet oyun oynama bozukluğunu saptamaya yönelik bu tanı kriterlerinin geçerliliği konusunda çalışmacıların farklı görüşler barındırdığı görülmektedir. Carlisle (2021), Ko ve arkadaşları (2014) ve Müller ve arkadaşları (2019) aldatma kriterinin, King ve Delfabbro (2016) aşırı meşguliyet kriterinin tekrar sorgulanması gerektiğini vurgulamıştır. Yürütülen Delphi çalışmasında DSM 5 ve ICD 11 oyun oynama bozukluğu tanı ölçütlerinin klinik faydalarına odaklanılmış ve değerlendirilmiştir. Bu çalışma sonucunda diğerlerini aldatma ve toleransın anlamlı bir bileşen olduğu görülmüş ancak aşırı meşguliyet, azalan ilgi ve geri çekilmenin açıklayıcılığı konusunda çalışmacıların hem fikir olmadığı görülmesine karşın ölçütlerin geçerliliği kabul edilerek çalışma sonlandırılmıştır. Aynı çalışmada dikkat çeken bir diğer unsur ise bireyin herhangi bir sağlık problemine sahip olmasının, İOOB ile ilişkili olduğu da saptanmıştır (Castro-Calvo vd., 2021).

5. Yaygınlık

İlgili alan yazında İOOB'yi konu alan araştırmalara yönelik Stevens ve arkadaşlarının (2021) yürütmüş olduğu meta analiz çalışmasında İOOB'nun yaygınlık oranının %1,96 olduğu sonucuna ulaşılrken, Fam (2018) ise %4,6 olduğunu saptamış olmasında çalışmaların yürütüldüğü örneklemin niteliklerinin, çalışmanın yürütüldüğü bağlama ilişkin kültürel ve sosyal niteliklerin ve araştırma yöntemlerinin belirleyici olduğu düşünülmektedir.

Yürütülen çalışmalar incelendiğinde çalışmalar sonucunda genç yetişkin ve ergen bireylerle görülme sıklığı yüksek olduğu gibi durumun erkeklerin lehine olduğu da gözlemlenmiştir (Mihara ve Higuchi, 2017; Fam, 2018; Lemmens vd., 2015; Wittek vd., 2016). Sing ve arkadaşlarının (2021) yürüttükleri boylamsal çalışmada ise 13 ile 19 yaşındaki bireyler çalışma örneklemini oluşturmuş ve oyuncular bir sene boyunca takip edilerek ve İOOB yaygınlık oranının %10,6 olduğu bulgulanmıştır. Gao ve arkadaşları (2022) 33 farklı ülkede yürütülmüş 155 farklı çalışmalarına odaklanarak yaptıkları meta analiz çalışması sonucunda genç yetişkinlerde İOOB yaygınlığını %10 olduğunu bulgularken, ergenlerde bu oranın %9 olduğunu saptayarak genç yetişkinlerin daha riskli grup olduğunu ifade etmişlerdir. Kim ve arkadaşlarının (2016) üç bin katılımcıdan yürüttükleri uluslararası nitelikteki çalışmalarında örneklemin %14'ünün İOOB tanı kriterlerini kapladığını gözlemlemişlerdir. Fam'ın (2018) yürütmüş olduğu meta analiz çalışmasında ise İOOB'nun yaygınlığına odaklanmış ve

Amerika’da % 9,4, Avrupa’da %4,2 ve Avustralya’da %4,4 olarak belirlenirken Asya ülkelerine gelindiğinde oranın %10’lara çıktığı bu ülkelerinde dijital oyunların birer risk kaynağı olarak insan yaşamına dahil olduğunu göstermektedir. Liao ve arkadaşlarının (2022) yürütmüş olduğu meta analiz çalışmasında da asya ülkelerinde İOOB görünme oranı %12 olarak saptanırken, cinsiyet etkisini de ele alan araştırmacılar kadınlarda gözlemlenme oranını %8 şeklinde belirlerken, erkeklerde bu oranın %16 olduğunu saptamışlardır. Chia ve arkadaşlarının (2020) yürütmüş olduğu meta analiz çalışmasında da Asya ülkelerinde İOOB yaygınlık oranının %10 oranıyla başı çektiği görüşü desteklenmiştir. Statista (2022) en çok oyuncuyu barındıran ülkelerin de Asya ülkeleri olduğunu belirterek, bu yüksek oranların doğal olduğunu ifade etmiştir. Evren ve arkadaşları (2012) ülkemizde yürüttükleri çalışmalarında DSM-5 tanı kriterlerini esas almış ve yaygınlık oranının %3,9 olduğunu saptamıştır. Yine ülkemizde yürütülmüş farklı bir çalışmada yaşları 12 ile 18 arasında değişim gösteren ergen bireylerde İOOB’nun yaygınlığına odaklanıldığına bu oranın %13,9 olduğu gözlemlenirken, erkeklerde görülme sıklığı %19,2 ve kadınlarda görülme sıklığı ise %6.8 olarak belirlenmiştir (Uçur ve Dönmez, 2021).

6. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu ve Risk Faktörleri

a. Demografik Risk Etkenleri

İOOB geliştirme riskinde öne çıkan demografik niteliklerin başında cinsiyet gelmektedir. Yürütülen farklı çalışmaların sonucunda erkeklerde İOOB gözlemlenme sıklığının kadınlardan anlamlı derecede yüksek olduğu görülürken erkek olmanın anlamlı bir risk faktörü olduğu görüşü alan yazında kabul edilmektedir (Arıcak vd., 2018; Casale vd., 2021; Chen ve ark, 2018; Ferraro vd., 2020; Ji vd., 2021; Severo ve ark, 2020; Singh vd., 2021).

İOOB geliştirmede bir diğer demografik risk etmeni olarak karşımıza yaş olgusu çıkmaktadır. Özellikle 30 yaşından küçük olmanın (Carlisle vd., 2021) ve oyun oynamaya erken yaşlarda başlamanın anlamlı bir tetikleyici olduğu görülmektedir (Beard vd., 2017; Nakayama vd., 2020; Rho vd., 2018). Singh ve arkadaşları da (2021) yaşları 13 ile 19 arasında değişen öğrenciler üzerinde yürüttükleri çalışmalarında oyun oynamaya başlanan yaşın en temel risk etmeni olduğunu vurgulamışlardır. Nakayama ve arkadaşları (2020) orta okul öğrencilerinden oluşan bir örneklem üzerinde yürüttükleri çalışmalarında dijital oyun oynamaya başlama yaşına odaklanılmış ve on

yaşından sonra başlayan öğrencilerin İOOB geliştirme riskinin beş yaşından önce başlayan öğrencilerden anlamlı derecede düşük olduğu sonucuna ulaşmış olmaları oyun oynamaya başlama yaşının İOOB’de anlamlı bir risk faktörü olduğunu göstermektedir.

b. Psikososyal Risk Etkenleri

İnternet oyun oynama bozukluğunun sosyal, psikolojik ve biyolojik etmenlerin karşılıklı etkileşimi sonucunda var olduğunu ifade eden araştırmacıların yanı sıra (Brand vd., 2016; Ryu vd., 2018), bazı araştırmacılar psikolojik faktörlerin bu bozuklukta en temel yordayıcı olduğunu ifade ettiği (Gao vd., 2022, González-Bueso vd., 2018) ve bazı araştırmacıların da psikolojik etmenlerin birer hazırlayıcı olarak devreye girdiğini (Davis, 2001; Brand vd., 2016; Ji vd., 2021) savunduğu görülmektedir.

Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde Ryu ve arkadaşlarının (2018) dürtüsellik ve İOOB arasındaki ilişkiye odaklandıkları çalışmalarında bu iki değişken arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Barkley ve arkadaşlarının (2006) sosyal ilişkilerde işlevsizlik, dürtüsellik ve DEHB ve İOOB arasındaki ilişkiyi ele aldıkları çalışmalarında yine DEHB, dürtüsellik, sosyal ilişkilerde işlev düşüklüğü ile İOOB arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yine İOOB ile dürtüsellik arasındaki ilişkiye odaklanan farklı bir çalışmada da aynı sonucunda desteklendiği görülmektedir (Lee vd., 2018). Koncz ve arkadaşlarının (2023) DEHB ve İOOB arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaların sonuçlarını derledikleri araştırmalarında da DEHB ile İOOB arasında orta düzey pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucu desteklenmiştir. İlgili alan yazın incelendiğinde dürtüsellik ve hiperaktivitenin İOOB ile pozitif yönde ilişkili olduğunu gösteren çalışmalara rastlanılmaktadır. Gao ve arkadaşları (2022) ile Ji ve arkadaşları (2021) psikopatolojik unsurların İOOB ile ilişkisine odaklandıklarında kaygı ve depresyonun anlamlı birer risk faktörü olduğunu gözlemlemişlerdir. Yürütülen farklı bir çalışmada ise İOOB’de kaygı ve depresyona ek olarak yaygın kaygı bozukluğunun da tetikleyici risk unsuru olduğu görülürken, bu rahatsızlıkların semptomlarının da gözlemlenme sıklığının İOOB ile arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Wang vd., 2017). Bonnaire ve Baptista (2019) da çalışmalarında kaygı ve depresyonun İOOB ile ilişkisine odaklandıklarında aleksitiminin de İOOB ile pozitif yönde kuvvetli bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Öz saygının da dijital ortamda vakit geçirme ile ilişkili olabileceğini

düşünen araştırmacılar yaptıkları çalışmalar sonucunda düşük öz aygının İOOB geliştirme riskini arttıran bir faktör olduğu sonucuna ulaşmıştır (Stetina vd., 2011; Gao vd., 2022; Van rooij vd., 2014). Güney Kore’de oyunculardan oluşan bir örneklem üzerinde yürütülen farklı bir çalışmada da düşük öz kontrolün, yüksek dürtüsellik ve kaygının İOOB ile pozitif yönde ilişkili olduğu sonucu desteklenmiştir (Rho vd., 2018). Peeters ve arkadaşları (2018) ise yürüttükleri boylamsal çalışmada katılımcıları bir yıl boyunca takip etmişler ve sosyal açıdan kırılganlık düzeyi arttıkça İOOB geliştirme riskinin arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

c. Kişilik Özellikleri ile İlişkili Risk Etmenleri

Bireye özgü kişilik özelliklerinin İOOB geliştirmesinde ve sürdürmesinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görüşü alan yazında karşımıza çıkmaktadır (Chew, 2022; Gervasi vd., 2017; Şalvarlı vd., 2019). Brand ve arkadaşları (2016) bireyin bilişsel, duygusal ve yürütücü niteliklerinin İOOB geliştirme ve sürdürmede anlamı etkileri olduğunu ifade etmektedir. Yürütülen bir çalışmada Büyük Beşli Kişilik özellikleri temel alındığında dışadönük, uyumlu ve sorumluluk sahibi bireylerin İOOB geliştirme risklerinin düşük olduğu görülürken, nevrotik bireylerin İOOB geliştirme risklerinin anlamlı derecede yüksek olduğu saptanırken deneyime açıklık ile İOOB arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır (Chew vd., 2022). Müller ve arkadaşları (2014) deneyime açıklık ile İOOB ilişkisine odaklandıklarında bu anlamsız ilişkinin sebebi olarak deneyime açıklığın bir başlatıcı risk faktöründen ziyade İOOB’nin sürdürülmesinde rol oynadığını ifade etmişlerdir. Böylelikle de oyuncuların farklı oyunları da hayatlarına dahil ederek, oyun oynayarak geçirdikleri süreyi arttırmalarının olası olduğuna vurgu yapılmıştır. Kim ve arkadaşlarının (2016) çalışmasında ise olumsuz duygusal nitelikler ile içe dönüklüğün İOOB ile pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişkisi olduğu saptanarak olumsuz duygular öfke, depresyon, sinirlilik ve kaygı şeklinde sıralanmıştır.

d. Çevresel Risk Faktörleri

Birey yaşadığı çevreden bağımsız değerlendirilemeyen bir olgudur. Bu sebeple çevre bireyi oyun oynamaya sevk eden unsurları içeriğinde barındıran bir yapı olarak değerlendirilir. Özellikle aile ve akranların etkisine vurgu yapan çalışmacılar huzursuz bir aile ortamının, şiddetli geçimsizliği ve ebeveynler arası çatışmaları İOOB’nun

gelişmesinde temel risk unsurları arasında değerlendirmektedir (Bonnaire ve Phan, 2017; Gao vd., 2022; Ji vd., 2021).

Ji ve arkadaşları da (2021) ebeveyn tutumları ile İOOB arasındaki ilişkiyi ele aldıklarında reddedici, cezalandırıcı ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarının İOOB'nin anlamlı birer yordayıcısı olduğunu bulgulamışlardır. King ve Delfabbro'nun (2017) ergen bireylerle yürüttükleri çalışmalarında İOOB tanısı olan ve olmayan katılımcıların ebeveynleri ile olan ilişkilerine odaklanıldığında ebeveynleriyle güven bağı düşük olan ve anne babasıyla nadiren iletişimde bulunan ergenlerin İOOB tanılı grupta yer aldığı görülürken aynı zamanda bu ergenlerin sinirli ve öfkeli olduğu da dikkat çekmiştir. Xie ve arkadaşlarının (2021) yine ergen bireylerle yürüttükleri çalışmalarında İOOB tanısına sahip ergenlerin erken çocukluk çağı yaşantılarında ebeveyn ihmalinin izleri görülmüştür. Zhu ve arkadaşlarının (2015) çalışmasında da aile ilişkileri ile İOOB arasındaki ilişkiye odaklanılmış ve anne babası ile zayıf bağlılık temelli ilişki sürdüren ergen bireylerin İOOB tanısı alma risklerinin anlamlı ve yüksek olduğu saptanmıştır. İOOB'de bir diğer risk unsuru olarak karşımıza akran zorbalığı çıkmaktadır (Ji vd., 2021; Gao vd., 2022). Çin'de yürütülen bir boylamsal çalışmada ise ebeveynlerin çocukları üzerindeki kontrol algıları arttığında, çocukların kendilerini baskı altında hissetmeleri sonucunda İOOB geliştirme risklerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Lin vd., 2020). Akran ilişkilerinin İOOB ile ilişkisi ele alan farklı bir çalışmada da işlevsiz ve sapkın akran ilişkilerinin bir risk unsuru olduğu gözlemlenmiştir (Tian vd., 2019).

C. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

1. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğunun Tarihçesi

İlk kez 1902 yılında Frederic Still tarafından tanımlanan ve bireyin dikkatini sürdürmesindeki eksiklik ile nörolojik yapıdaki anormalliklerle ele alınan DEHB kavramı başlangıçta “dürtüsel delilik”, “yaramaz çocuk”, “çılgınlık” ve “engellenmeye karşı duyarlılık” gibi adlandırmalarla karşılık bulmuştur (Börekçi, 2017). Still "ahlaki kontrol kusurları" olarak adlandırdığı bu kusurlu davranışlarla semptomları tanımlayarak kavramın alan yazındaki başlangıcını yapmıştır (Still, 1902). Dürtüsellik, dikkatsizlik ve hiperaktivite ile karşılık bulan bu semptomlar süreç içerisinde DEHB'in temel davranış örüntüleri olarak yer edinmiştir. Still ve Tredgold

da yaptıkları tanımlamada DEHB’i ahlaki ve sosyal kurallara uyma konusunda güçlük şeklinde değerlendirmiştir (Börekçi, 2017). 1930’lu yıllara gelindiğinde Bradley, DEHB’in tedavisinde ilaç kullanımının önünü açan adımı atarak uyarıcı ilaçların bu davranışsal semptomlar üzerinde tedavi edici gücünden söz etmiştir (Bradley, 1937). DEHB’in organik temeline ilk kez değinen Strauss ve arkadaşları 1950 ve 1960’lı yıllarda yürüttükleri çalışmalar sonucunda bu rahatsızlığa “Minimal Beyin Hasarı Sendromu” adını vererek mental reterdasyonu olan çocuklardaki dikkat eksikliğine, bilişsel yapıdaki bozulmaya ve hareketliliğe değinerek DEHB’i var edenin bir beyin hasarı olduğunu belirtmişlerdir (Barkley, 2006). Görüldüğü üzere DEHB bir ahlaki bozulmadan bir nörolojik eksikliğe doğru tanımsal değişiklik geçirerek tanımlanmaya başlamıştır (Wender, 1971). Clements ve Peters (1962) de DEHB de organik yapıya değinerek bu rahatsızlığı “Minimal Beyin Disfonksiyonu” şeklinde adlandırarak organik bozulmayı desteklemiştir.

1980 yılına gelindiğinde Mental Bozuklukların Teşhis ve İstatistik El Kitabında (DSM) "Dikkat Eksikliği Bozukluğu" adıyla yer alan bu rahatsızlığın temelinde dikkat eksikliğinin yattığı görüşü yer edinmiştir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 1980). Süreç içerisinde hiperaktivite de dahil edilerek 1987 yılında revize edilerek "Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu" şeklinde adlandırılmıştır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 1987). 2000’li yıllara gelindikçe DEHB’i konu alan çalışmaların sayıca arttığı görülmekte ve bu rahatsızlığın nörobiyolojik, genetik ve çevresel faktörlerden bağımsız olmadığına yönelik tanımlamaların genişlediği görülmektedir (Faraone vd., 2005). FMRI (Fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme) gibi teknolojik gelişmelerle tıp alanındaki ilerlemeler sonucunda ise DEHB ile beyin yapısındaki ve fonksiyonel anormalliklerle olan ilişkisine dair önemli bilgiler alan yazına kazandırılmış ve DEHB’in etiyolojik yapısında genetik faktörlerin etkisine yönelik çalışmalarda hız kazanmıştır (Castellanos vd., 2002; Faraone vd. 2005).

Günümüzde DEHB’in etiyolojik ve nörobiyolojik yapısının semptomları açıklayıcı gücü kabul görmekle birlikte bu rahatsızlık alt tipleriyle karakterize olan yapısıyla heterojen bir bozukluk olarak kabul görmektedir (Nigg, 2006). Sadece çocukluk çağıyla sınırlı kalmayan bu rahatsızlığın çocuklarda görülme oranı %5-7 arasında değişim gösterirken, yetişkinlerde de bu oranın %2-5 olduğunu ifade eden Polanczyk ve arkadaşları (2014) DEHB’in bireylerin akademik, sosyal, mesleki

işlevselliklerine etki ettiğini belirterek uzun vadeli çalışmalara ihtiyaç olduğunu altını çizmişlerdir. Yürütülecek boylamsal çalışmaların hem tanısal doğruluk hem de tedavi sürecine olumlu katkıları olacağı düşünülmektedir. Farmakolojik tedavilerin yanı sıra bilişsel davranışçı terapilerin, mindfulness tedavilerinin, ebeveyleerin bu konuda bilinçlendirilmesinin, davranışsal müdahalelerin de hem DEHB semptomlarının düzenlenmesinde, kontrol edilmesinde hem de tedavi sürecinde etkili olacağı görüşü günümüzde önem kazanmıştır (Fabiano vd., 2009;Steiner vd., 2011). DEHB'in karmaşık yapısı göz önünde bulundurulduğunda tanı kriterlerinin süreç içerisinde gösterdiği değişimin devam edeceği düşünülmekle birlikte yapılacak kapsamlı araştırmalarla tedavi sürecine yönelik yaklaşımların da değişebileceği düşünülmektedir.

2. Tanımı

DEHB'de birçok semptom 12 yaş öncesi gözlemlenmekte ve bu semptomlara sosyal, bilişsel ve duygusal bozuklukların da eşlik ettiği görülmektedir. Çocukların gelişimsel süreçlerinden beklenen dikkat süresine erişememeleri, akranlarından farklı olarak dürtüsellik ve hiperaktivite düzeylerinin yüksek olmasıyla öne çıkan bu nörogelişimsel bozukluğu var eden semptomların en az altı ay sürmesi gerektiği gibi yaşam boyu da gözlemlenerek yetişkin yaşamda farklı psikolojik rahatsızlıklara sebebiyet olabildikleri ifade edilmektedir (APA, 2013). Parker ve arkadaşları (2004) çocukluk yaşantısında DEHB tanısına sahip bireylerin yetişkin yaşamda da benzer belirtileri gösterme belirtileri olduğunu belirtirken, bu bozukluğun en temelde gelişimi ve işlevselliği örseleyen yapısının “dikkatsizlik-hiperaktivite-dürtüsellik” ile karakterize olduğunu belirtmişlerdir. Öner ve As (2007) yürütmüş oldukları çalışma sonucunda bu tanıya sahip çocukların sıklıkla görev ve sorumluluklardan kaçtığını, dağınık olduklarını, odaklanma sorunları yaşadıklarını, dikkat sürelerinin kısa olduğunu gözlemlemiş ve aynı zamanda ayrıntıları önemsemediklerini, yönerge takibinde zorlandıklarını ve bir işi tamamlama konusunda yaşadıkları zorlukların da akademik ve sosyal yaşamdaki işlevselliklerini düşürdüğünü belirtmişlerdir.

3. Klinik Özellikleri

Amerikan Psikiyatri Birliği, DEHB erken çocukluk çağında başlayan, genellikle ergenlik döneminde ve yetişkin yaşamda devam eden bir bozukluk şeklinde değerlendirmektedir. Bu bozukluk işlevsel açıdan bozulmalarla, gelişimsel sürece

uygun olmayan dikkat süresiyle ve hareketlilikle birlikte dürtüsel davranışları da içeriğinde barındırır (Öztürk ve Başgöl, 2015). Elbetteki dikkat dağınıklığı, dürtüsellik ya da aşırı hareketlilik dönem dönem her insanda gözlemlenebilir ancak, DEHB söz konusu olduğunda bu belirtiler şiddetli ve uzun süreli olduğu için bireyin yaşam akışını olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle akademik yaşantıda ve sosyal hayatta DEHB’li bireylerin daha sık problem yaşadığı gözlemlenmektedir (Sürücü, 2019).

a. Dikkat Eksikliği

Gelişimsel sürece uygun olmayan odaklanma süresiyle, akademik ve sosyal görev ve sorumlulukların gerçekleştirilmesini olumsuz yönde etkileyen belirtilerle öne çıkan dikkat eksikliğinde, çocuklar yaptıkları basit hatalarla, yönergeleri takip etme güçlükleriyle, planlama becerilerindeki eksikliklerle, uzun süreli işlerde sıkılmalarıyla ve sık sık başvurdukları erteleme davranışlarıyla tanımlanmaktadır. Çocuğun yakın çevresinin gözlemleri ise unutkan oldukları, söyleneni dinlemedikleri, sık sık eşyalarını kaybettikleri ve yavaş oldukları yönündedir. Her ne kadar DEHB, çocukluk çağı ile akıllara gelse de özellikle dikkat eksikliği unsuru yetişkin yaşama da yansıyan yönüyle karşımıza sık sık çıkmaktadır (Öztürk ve Başgöl, 2015). Okul yaşantısıyla birlikte gözlemlenme sıklığı artan DEHB’in, artan yaşla birlikte hiperaktivite ve dürtüsellik belirtilerinin azalmasına karşın dikkat ve odaklanma sorunlarının devam ettiği görülmektedir (Aysev, 2001).

DEHB söz konusu olduğunda bireyin birden fazla şeye odaklanmaya çalıştığı, düşüncelerini durdurup odaklanamadığı ve çevresel uyaranlara karşı hassas oldukları ifade edilmektedir. DEHB yaşamın her alanında etkisini göstermediği gibi özellikle bireyin ilgi duyduğu, zevk aldığı ve bilişsel bir çaba harcamasını gerektirmeyen durumlarda odaklanma sürelerinin arttığı belirtilmektedir (Öztürk ve Başgöl, 2015). Aynı zamanda hiperkativitenin ya da dürtüsellüğün eşlik etmediği durumlarda, çocuğun yakın çevresinin dikkat eksikliğini fark etmesi daha fazla zaman almaktadır. “Dikkat eksikliği olan her çocukta hiperaktivite de bulunmalıdır” yönündeki yanıltıcı ön yargı ise bazı durumlarda tedavi sürecini aksatmaktadır. Özetle her yaşta gözlemlenen dikkat eksikliği, bireyin yaşına ve gelişimsel düzeyine uymayan, eksik kalan dikkat yoğunluğu olarak karşımıza çıkmakta ve odaklanma güçlükleri, yapılan basit hatalar, unutkanlık gibi belirleyici noktalarla gözlemlenmektedir (Sürücü, 2015).

b. Hiperaktivite

Duruma uygun olmayan aşırı hareketlilik ile anlam bulan hiperaktivitede göze çarpan davranışların başında zıplama, sağa sola koşma, oturamama, sözel dürtüsellik, huzursuzluk, el ve ayaklarda hareketlilik ile organize süregelen bir hareketlilikten söz edilmektedir. Tüm bu belirtiler bireyin yaşamını olumsuz yönde etkileyecek sıklığa ve şiddete sahip olduğu gibi gelişimsel sürecinden de sapmasına sebebiyet ver anormallikler içerir. Bu aşırılık içeren davranışların her biri bireyde mevcut olmak zorunda değildir, sıklıkla birkaç davranış örüntüsünün ön plana çıkarak olumsuz etkilerini gösterdiği ifade edilmektedir (Sürücü, 2019).

c. Dürtüsellik

Dürtüsellik en yalın tanımı ile düşünmeden eyleme geçmedir. İsteklerini erteleme konusunda güçlük yaşayan bu kişilerin sık sık davranışın sonuçlarını değerlendirmeden gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu davranışlara örnek olarak sorunun tamamlanmasını beklemeden yanıt verme, diğerlerinin sözünü kesme, sıra beklemekte zorlanma, acelecilik, bağlamdan bağımsız eylemde bulunma ve kontrolsüzlük gösterilebilir (Öner ve As, 2007; Sürücü, 2019).

4. Tanı

DEHB semptomlarını sergileyen çocukların tedavi sürecine sağlıklı bir yön vermenin ilk adımı bozukluğun içinde barındırdığı alt tiplerin hangisine uygun düştüğünün belirlenmesidir. Bu nörogelişimsel bozukluğun değerlendirilmesi için DSM-V’te belirlenen tanı kriterleri bir yol haritası çizerek gerekli müdahale ve tedaviye imkan tanımaktadır (Bell, 2011).

Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu DSM-5 Tanı Kriterleri

A. Aşağıdakilerden (1) ve/veya (2) ile belirli, işlevselliği ya da gelişimi bozan, süregiden bir dikkatsizlik ve/veya aşırı hareketlilik-dürtüsellik örüntüsü:

1. Dikkatsizlik: Aşağıdaki dikkatsizlik belirtilerinden altısı (ya da daha fazlası) gelişimsel düzeyle uyumsuz derecede en az altı ay sürmüştür ve toplumsal ve eğitsel/mesleki etkinlikleri doğrudan olumsuz etkiler.

Not: Belirtiler, yalnızca, karşı gelmenin, karşıt olmanın, düşmancıl yaklaşımın ya da verilen yönergeleri ya da görevleri anlayamamanın bir dışavurumu değildir.

Ergen ve erişkinlerde (17 yaşında ve daha büyük olanlarda) en az beş belirti olması gerekir.

- a. Çoğu kez, ayrıntılara dikkatini vermez ya da işte, okul ödevlerinde, ya da etkinlikler sırasında dikkatsizce hatalar yapar.
- b. Çoğu kez, oyun oynarken veya iş yaparken dikkatini vermekte güçlük çeker.
- c. Çoğu kez, kendisi ile doğrudan konuşulurken, dinlemiyor gibi görünür.
- d. Çoğu kez, verilen talimatları izlemez ve sıradan günlük işleri, okulda verilmiş olan görevleri ya da mesleki sorumluluklarını tamamlayamaz.
- e. Çoğu kez, görevleri ve etkinlikleri düzenlemekte güçlük çeker.
- f. Çoğu kez, zihinsel çaba gerektiren işlerden kaçınır ve bu tür işlerin içinde olmayı sevmez.
- g. Çoğu kez, etkinlikleri ya da görevi için gerekli nesneleri kaybeder.
- h. Çoğu kez, dış uyaranlarla dikkati kolaylıkla dağılır.
- i. Çoğu kez, günlük faaliyetlerinde unutkanlıktır.

2. Aşırı hareketlilik ve dürtüsellik: Gelişimsel düzeye göre uygun olmayan ve toplumsal ve okulla/mesleki işlerle ilgili etkinlikleri doğrudan olumsuz etkileyen, aşağıdaki altı ya da daha çok belirti, en az altı aydır sürmektedir:

- a. Çoğu kez, ayakları, elleri kıpır kıpırdır veya oturduğu yerde kıvranıp durur.
- b. Çoğu kez, oturmasının beklendiği durumlarda oturduğu yerini terk eder.
- c. Çoğu kez, uygunsuz ortamlarda, bir yerlere tırmanır ya da ortalıkta koşturur durur.
- d. Çoğu kez, yapılan etkinliklere sessiz bir biçimde katılmakta güçlük çeker ya da sessiz bir şekilde oyun oynayamaz.
- e. Çoğu kez, motor takılmış gibi her an hareket halindedir.
- f. Çoğu kez, aşırı konuşur.
- g. Çoğu kez, sorulan soru tamamlanmadan cevabı verir.
- h. Çoğu kez, sırasını bekleyemez.
- i. Çoğu kez, başkalarının sözünü keser ya da araya girer.

B. 12 yaşından önce dikkatsizlik ya da aşırı hareketlilik-dürtüsellik belirtisi başlamıştır.

C. Birkaç dikkatsizlik ya da aşırı hareketlilik-dürtüsellik belirtisi iki ya da daha çok ortamda kendini gösterir.

D. Bu belirtilerin, toplumsal, okulla ya da iş kalitesi ile ilgili işlevselliği bozduğuna ilişkin açık kanıtlar vardır.

E. Bu belirtiler, yalnızca, şizofreni ya da psikozla giden başka bir bozukluğun gidişi sırasında ortaya çıkmamaktadır ve başka bir ruhsal bozuklukla daha iyi açıklanamaz. Belirtiniz:

Bileşik görünüm: Son 6 ay içinde hem A1 hem de A2 tanı ölçütleri karşılanmıştır.

Dikkatsizliğin baskın olduğu görünüm: Son altı ay içinde, A1 tanı ölçütü karşılanmış, ancak A2 tanı ölçütü karşılanmamıştır.

Aşırı hareketliliğin/dürtüsellüğün baskın olduğu görünüm: Son altı ay boyunca, A2 tanı ölçütü karşılanmış ancak A1 tanı ölçütü karşılanmamıştır.

Varsa belirtiniz:

Tam olmayan yatışma gösteren: Daha önceden bütün tanı ölçütleri karşılanmış olmakla birlikte, son altı ay içinde bütün tanı ölçütlerinden daha azı karşılanmıştır ve belirtiler bugün için de toplumsal, okulla ya da yaptığı işle ilgili işlevsellikte bozulmaya neden olmaktadır.

5. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğunun Alt Tipleri

APA (2013) dikkat eksikliği ve hiperaktive bozukluğunun gözlemlenme çeşitliliğinde dikkat eksikliğinin, hiperaktivitenin ve dürtüsellüğün gözlemlenme sıklığına göre üç alt tipte değerlendirilmesinin gerekliliğinden söz etmektedir. Bu alt tipler şu şekildedir.

1. Yoğun Olarak Dikkatsizlik Görünümü: Bireyin odaklanma ve dikkat sürdürme konusunda zorluk çektiği bu alt tipte hiperaktivite ya da dürtüsellik gözlemlenmeyebilir. Fark edilmesi güç olan bu alt tipte bireyin sosyal ya da akademik yaşantısındaki sessiz görünümü tanılanma konusunda gözden kaçırmalara sebebiyet verebilmektedir (Apa, 2013).

2. Yoğun Olarak Hiperaktif-Dürtüsel Görünüm: Dikkat dağınıklığının daha az göze çarptığı bu alt tipte gözle görülür bir dürtüsellik ve hiperaktivite söz konusudur. Bireyin sosyal ve akademik yaşantıya uygun olmayan davranışlar sergilemesi sık sık gözlemlendiği gibi öz düzenleme becerisinin eksikliği de bu davranışlara sebep olmaktadır (APA, 2013).
3. Birlikte Görünüm: DEHB’i var eden dikkatsizlik, hiperaktivite ve dürtüsellik alanlarının her birinin gözlemlendiği bu alt tip bireyin yaşamının her alanında olumsuz etkisini göstererek işlevselliği engellemektedir (Willcutt, 2012).

Özetle DEHB dikkat eksikliği, dürtüsellik ve hiperaktivite içeren karmaşık yapılı nörogelişimsel bir bozukluktur. Bu karmaşık yapının içinde genetik faktörler, nörobiyolojik etmenler ve psikososyal unsurlar yer almakta ve gözlemlenen semptomlar üzerinde de etkili olmaktadır (Gerdes vd., 2007). Bu sebeple DEHB’in tedavisi içeriğinde öznel niteliklerde barındırır ve bireyin gereksinimlerinden temel alır. Dikkat eksikliğinin yoğun olduğu alt tip ise DEHB’in üç alt tipi arasında en sık gözlemlenen alt tip olarak alan yazında öne çıkmaktadır (Skounti vd., 2007; Staller ve Faraone, 2006).

6. Epidemiyolojisi

DSM-V DEHB’i çocukluk yaşantısında en sık karşılaşılan nörogelişimsel bozukluklar arasında değerlendirmektedir. Çetin ve Işık (2018) dünya genelinde çocuklardaki DEHB yaygınlığını değerlendirdiklerinde bu oranın %5 olduğunu gözlemlemiştir. Her ne kadar genel bir tahminde bulunulsa da ülkeler arası gözlemlenme sıklığı değişim gösterir ve bu değişimin temelinde coğrafi koşullar, kültürel yapı, tanı ve sınıflandırma yöntemlerinin farklılığı yer almaktadır (Faraone vd., 2003). Yürütülmüş bir meta analiz çalışmasında ülkemiz genelinde hiperaktivitenin baskın olduğu tipin görülme sıklığının %4.9 oranıyla en sık okul öncesi çocuklarda, birleşik tipin %3.3 ile okul çağındaki çocuklarda ve dikkat eksikliğinin önde olduğu tipin ise %5,7 ile ergenlik dönemindeki çocuklarda rastlanıldığı gözlemlenmiştir. Yetişkin bireyler ele alındığında ise dikkat eksikliğinin yoğun olduğu alt tipin baskın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada cinsiyet etkisi de incelendiğinde yaş grubu fark etmeksizin erkeklerde daha sık gözlemlendiği bulgulanmıştır (Willcutt, 2012).

Schroeder ve Kelley (2009) Amerika’da yürüttükleri çalışmalarında yaşları 4 ve 17 arasında değişen 4.4 milyon ocuğun DEHB tanısı aldığını ve yaklaşık olarak %6’sının hiperaktivite, dikkat eksikliği ve dürtüselliği ciddi düzeyde deneyimlediklerini gözlemlemişlerdir. Çalışmacılar, yürüttükleri araştırma sonucunda DEHB’in görülme sıklığının günden güne arttığını da ifade etmişlerdir (Schroeder ve Kelley, 2009).

Thomas ve arkadaşları da (2015) DEHB’in dünya genelinde görülme sıklığının %7.2 olduğunu saptarken, en sık gözlemlenen yaş grubunun ocuk ve ergen bireylerden olduğunu ifade etmişlerdir. Simon ve arkadaşlarının (2009) alışmasında ise yetişkinlere odaklanılmış ve DEHB’in görülme sıklığı %2.5 olarak belirlenirken, sıklıkla artan yaşla birlikte semptomların görülme sıklığının azaldığı ifade edilmiştir. Polanczyk ve arkadaşları (2014) da DEHB’in en sık gözlemlendiği çağın okul ağı olduğunu bulgulamış ve bu bulgular üzerinde okul döneminde DEHB’in teşhis edilmesinin daha kolay olmasının anlamlı bir etki bırakabileceğini ifade etmişlerdir.

Cinsiyet açısından DEHB’in gözlemlenme sıklığı değerlendirildiğinde ise erkeklerde kadınlara oranla daha yoğun gözlemlendiği ve gözlemlenme sıklığında yaşa bağlı bir değişim saptanmadığı belirtilmektedir (Gershon ve Gershon, 2002). Rucklidge (2010) cinsiyetler arası bu farklılıkta belirtilerin anlamlı bir yordayıcı olduğunu ve erkeklerin sıklıkla hiperaktivite ve dürtüsellikle ön plana çıkmasının teşhis aşamasını kolaylaştırmasına karşın kadınlarda odaklanma güçlüklerinin saptanmasının daha zor olmasının yattığını belirtmektedir.

DEHB’e eşlik eden diğer psikiyatrik ya da gelişimsel rahatsızlıklar hem tanı hem de tedavi sürecini zorlaştıran unsurlardır. DEHB ile birlikte en sık gözlemlenen rahatsızlıkların başında kaygı bozukları, öğrenme güçlüğü, davranış bozukluğu ve duygu durum bozuklukları gelmektedir (Angold vd., 1999; Semerci, 2018; McInnes vd., 2007). Ülkemizde yürütülen bir çalışmada eş tanı söz konusu olduğunda yetişkin bireylerin DEHB’i ikinci plana atarak sıklıkla kaygı bozukluğuyla ve duygu durum bozukluğuyla hastanelere başvurdukları gözlemlenmiştir. Çalışmacılar bu durumun temelinde bireyin çocukluk yaşantısında gösterdiği semptomları süreç içerisinde kişiliğinin bir parçası olarak kabul ederek normalleştirmelerinin bir sonucu olduğunu belirtmişlerdir (Semerci ve Altın, 2015). Aksoy ve arkadaşları (2015) da yine ülkemizde yürüttükleri çalışmalarında 1 yıllık hastane kayıtlarını baz almış ve yetişkin hastaların sadece %0,02’sine DEHB teşhisi konuğunu saptayarak DEHB’in

gözlemlenme sıklığı baz alındığında bu oranın gerçeği yansıtmaktan uzak olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle çocuk ve ergenler üzerinde etkili olan bu rahatsızlığın karmaşık yapısı ve rahatsızlığa eşlik eden diğer bozukluklar yetişkin yaşamda da izlerini gösteren risk unsurlarıdır. Bu sebeple hem tanı hem tedavi sürecinin hak ettiği öneme kavuşması, toplumun ve sağlık çalışanlarının bu konuda bilinçlenmesi, rahatsızlığın epidemiyolojisinin anlaşılması rahatsızlığın tedavi sürecini doğrudan etkileyecek unsurların başında gelmektedir. Farklı şekillerde ortaya çıkan DEHB'in içeriğinde barındırdığı öznel niteliklerin de belirlenmesine imkan tanıyacak çalışmalara ihtiyaç olduğu açık olmakla birlikte psikososyal, kalıtsal ve çevresel etmenlerin DEHB'i şekillendiren noktalarının da açıklık kazanması gerekmektedir (Karslıgil, 2023).

7. Etiyolojisi

Sıklıkla çocukluk çağında başlayan nörolojik temelli bu mental bozukluk doğru tanı ve tedavi ile sonlanabileceği gibi yanlış hamleler sonucunda yetişkin yaşama dek süreğenlik kazanabilmektedir (Keser, 2010). Nörogelişimsel bir bozukluk şeklinde değerlendirilen DEHB'in kesin ve genel geçer bir sebebinden söz edilemediği için biyolojik ve kalıtsal faktörlerin de etkili olduğu bu rahatsızlığın etiyolojik açıdan net olmadığı ifade edilmektedir (Thapar vd., 2013). Biyopsikososyal perspektifte de değerlendirilen DEHB çevresel etmenlerden ayrıştırılmadığı gibi bu etmenlerin de etkili olabileceği ve özellikle semptomların sıklığı ile yoğunluğu üzerinde bir belirleyici olduğu düşünülmektedir (Racine vd., 2008). Bu sebepler doğrultusunda kalıtsal, nörogelişimsel ve çevresel etmenlerin DEHB'i etkilediği görüşü alan yazında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır (Mukaddes, 2015). Gül Bulut (2014) çevre ve gen etkileşimi sonucunda DEHB'in ortaya çıktığını ifade ederken, Sevince (2018) beyinde salgılanan nörotransmitterlerin düzeyindeki dengesizliğin bu rahatsızlığa neden olduğunu belirtmektedir. Bazı çalışmacılar ise gebelik döneminin bu rahatsızlıkta belirleyici olduğunu vurgulayarak özellikle annenin sigara ve alkol kullanımının bu bozukluğa sebep olduğuna değinmişlerdir (Kadıoğlu ve Yılmaz, 2023; Shaw, 2011; Banerjee vd., 2007).

a. Genetik faktörler

İlgili alan yazın incelendiğinde yürütülmüş ikiz çalışmalarının DEHB'in kalıtsal yönüne ışık tuttuğu görülmektedir. bu çalışmalar sonucunda DEHB'in genetik

aktarımın %70 ile %80 arasında değişim gösterdiğinin saptanmış olması genetik faktörlerin gücünü göstermektedir (Faraone vd., 2005). Yapılan çalışmalar sonucunda DEHB'in poligenetik yapısıyla ilişkili olabileceği düşünülen genlerin ise "dopaminerjik", "noradrenerjik nörotransmitter" ve "serotonerjik" sistemlerde yer aldığı düşünülmektedir (Gizer vd., 2009; Akutagava vd., 2013; Thapar vd., 2013).

Banerjee ve arkadaşları (2007) çalışmaların DEHB tanılı anne-baba ya da kardeşe sahip çocukların DEHB tanısı alma risklerine odaklandıklarında bu riskin diğer popülasyona oranla sekiz kat arttığını belirlemiş olmalarına karşın çalışma sonucunda bu aktarımın sadece kalıtsal yönle sınırlı kalmadığını ve %10 ila %40 oranında çevresel faktörlerden etkilenebileceğinin de altını çizmişlerdir.

b. Nörobiyolojik faktörler

Yürütülen nörogörüntüleme çalışmaları sonucunda DEHB'in farklı beyin bölgelerinde ve salgılanan nörotransmitterler üzerinde de etkili olduğu gözlemlenerek beynin yapısındaki ve işlevselliğindeki bozulmalardan söz edilmiştir. Castellanos ve arkadaşları (2002) yürüttükleri çalışma sonucunda DEHB tanılı bireylerin yaşitlarına oranla beyin hacimlerinin, prefrontal kortekslerinin, serebellumlarının daha küçük olduklarını saptayarak ilgili bölgelerin yürütücü işlevlerde ve dikkat süresinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Wilmschurst ve arkadaşları (2005) ise yaptıkları beyin görüntüleme çalışmalarında DEHB tanılı çocukların frontal loblarında ve singulat girustalarında yaşitlarına oranla düşük aktivite gözlemlemişlerdir. Cortese (2012) de yapılan bu görüntüleme çalışmalarının bilişsel kontrol ve dikkat ile ilişkili beyin bölgelerindeki aksamalara işaret ettiğini belirtmiştir. Del Campo ve arkadaşları (2011) ise nörotransmitter sistemlerdeki bozulmalara değinerek dopaminerjik ve noradrenerjik sistemlerdeki bozulmalar sonucunda ödül, uyarılma ve odaklanma süreçlerine olumsuz etkisine değinmişlerdir. Shaw ve arkadaşları (2011) ise DEHB tanılı çocukların kortikal gelişim açısından yaşitlarından 2 ile 5 yıl arası bir gecikme yaşadıklarını gözlemlemişlerdir. Nöronal bağlantılarda rol oynayan beyaz maddenin, DEHB söz konusu olduğunda azalma göstermesi ise bilişsel işlevler, odaklanma, planlama gibi davranışsal problemlerde etkili olabileceği belirtilmektedir (Nagel vd., 2011; Sharma ve Couture, 2014).

Biederman ve arkadaşları (2006) ise her ne kadar yürütülen çalışmalar sonucunda bilişsel yapıdaki bozulma ve aksaklıklara rastlanılsa da bu sonuçların genel

geçer olmadığını ve çeşitlilik içerdiğini belirterek DEHB tanısı için tek başına geçerli bir kriter varsayamayacaklarını vurgulamışlardır.

c. Çevresel faktörler

DEHB'in gelişiminde, gözlemlenme sıklığında ve şiddetinde rol oynayan çevresel etmenlerin başında doğum öncesi süreçte annenin alkol ve sigara kullanımı ile teratojenlere maruz kalması, yetersiz beslenme ve erken doğum ile düşük doğum ağırlığı anlamlı bir yordayıcı olarak değerlendirilmektedir (Linnet vd., 2003; Mick, Biederman, Faraone, Sayer ve Kleinman, 2002). Çevre ve DEHB arasındaki ilişki net olmadığı gibi çalışmacıların bu konudaki görüşlerinin de farklılık içerdiği dikkat çekmektedir. Bazı çalışmacılar doğum öncesi sürece odaklanırken bazı çalışmacıların anne ve çocuk arasındaki ilişkinin duygusal gücünün bir belirleyici olduğuna vurgu yaptıkları görülmektedir. Ebeveyn ihmali sonucunda çocukların kortikal gelişiminde aksaklıklar meydana geldiği belirten McLaughlin ve arkadaşları (2014) bu aksaklıklar sonucu çocukların dikkat ve odaklanma problemleri yaşayabildiklerini belirtirken, anne ve çocuk arasındaki ilişkinin bozulmasına DEHB'in sebebiyet verdiğini ifade eden çalışmacılar bu ihmalkarlığın sadece semptomların gücünü ve sıklığını arttırdığına değindikleri de görülmektedir (Banaschewski vd., 2017; Grizenko vd., 2008).

Deault (2010) ise çocuğa sunulan aile ortamının dengesiz, kaotik ve disiplinden uzak olması sonucunda DEHB semptomlarının kuvvetlenmesinde ve çocuktaki işlevselliğin azalmasında etkili olduğunu saptamış olmasına karşın çevresel etmenlerin DEHB'i açıklamada tek başına yeterli olmadığını kalıtsal, nörobiyolojik ve çevresel etmenlerin karşılıklı etkileşimi ile DEHB'in var olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu çevresel etmenler olduğunda ise DEHB'in sıklığı ve şiddeti üzerinde anlamlı etkileri olduğu görülmüştür (Deault, 2010). Gen ve çevre arasındaki bu etkileşimin dinamik yapısı göz önünde bulundurulduğunda DEHB'in yapısını anlamak adına bütüncül bir perspektifin benimsenmesinin gerekliliği görülmektedir (Harold vd., 2013). Özetle DEHB etiyolojik açıdan değerlendirildiğinde çevresel, genetik ve nörobiyolojik etmenlerden oluşan karmaşık ve çok yönlü bir bozukluktur. Kalıtsal gücün ağır bastığı görüşü alan yazında kabul görmekte ve genetik faktörler ile nörotransmitter sistemdeki bozulmalar rahatsızlığın biyolojik yönünü gösterir. Doğum öncesi süreçte çocuğun maruz kaldığı uyaranlar, perinatal etmenler ile psikososyal etmenlerin ise DEHB'in

gelişiminde, gözlemlenme sıklığında ve şiddetinde belirleyici rolü üstlendiği belirtilir (Thapar vd., 2013).

8. Tedavisi

DEHB'in tedavisinde kullanılan yöntemlerin başında farmakoterapi, bireysel terapi, bilişsel davranışçı terapi, psikososyal müdahaleler, ebeveyn eğitimi ve grup terapileri gelmektedir (Özcan vd., 2010). Bu tedavi yöntemleri etkililik açısından değerlendirildiğinde farmakoterapinin ve davranışçı müdahalelerin önde geldiği görülmektedir (Tınaz, 2004). DEHB'de tedavi süreci şekillenirken, ilk olarak başvuru nedenine odaklanılsa da bireylerin güçlü ve zayıf yönleri temel alınır ve ailesel ve sosyal faktörlere göre sürece yön verilir. Tedavi sürecinin sağlıklı ilerleyebilmesi için problemlerin baş gösterdiği alanlar, nasıl ortaya çıktıkları ve kişiyi nasıl ve ne düzeyde etkiledikleri saptanır. Tedavi sürecinde anne ve babalardan aktif katılım beklenmekte ve birey de süreçte aktif bir şekilde rol almaktadır (Tınaz, 2004). Özellikle bireyin işlevsellik düzeyini örseleyen DEHB'in olumsuz etkileri yaşamın her alanında gözlemlenebilmektedir. Bu sebeple temel şikayet baz alınarak farklı tedavi yöntemleri uygulanmakta bazı durumlarda ise bütüncül bir perspektifte ilerlenmektedir (Cote-Arsenault ve Dombeck, 2001). Başlangıçtan bu yana ilaç kullanımının DEHB'in tedavisinde olumlu gelişmeleri yordadığı ve metilfenidat, amfetamin, stimülanların, ve pemoline'nin en sık kullanılan ilaçlar olarak tedavide yer edindiği görülmektedir (Spencer vd., 2007; Biçen, 2018; Kayaalp, 2008). Bu ilaçların kullanımı sonucunda prefrontal kortekse gözlemlenen nörotransmitterler arasındaki dengesizlikte azalma olduğu bilinmektedir (Sharma ve Couture, 2014).

Ebeveynlere yönelik psikoeğitim de çocuklarda gözlemlenen DEHB'in ne olduğunu kavramaları ve çocuklarının davranışlarını yönlendirmek adına bilişsel ve davranışsal açıdan nasıl yaklaşımları gerektiğine ilişkin yöntemleri kavramaları amaçlanmaktadır. Ebeveynler bu bilişsel ve davranış yöntemler aracılığıyla çocuklarını doğru bir şekilde eğitebilecekleri gibi DEHB'in tedavisinde de aktif rol oynamaktadır (Webster-Stratton ve Hancock, 1998). Araştırmacılar DEHB'in tedavisinde davranışçı müdahalelerin tek başına yeterli olmadığına görüş birliği sağlamış olsa da davranışçı müdahalelerin ilaçla tedavi ile birleşimi sonucunda hem kullanılan ilaç dozunun azaldığını hem de tedavi sürecinin hızlandığını gözlemlemişlerdir (Brown vd., 2005).

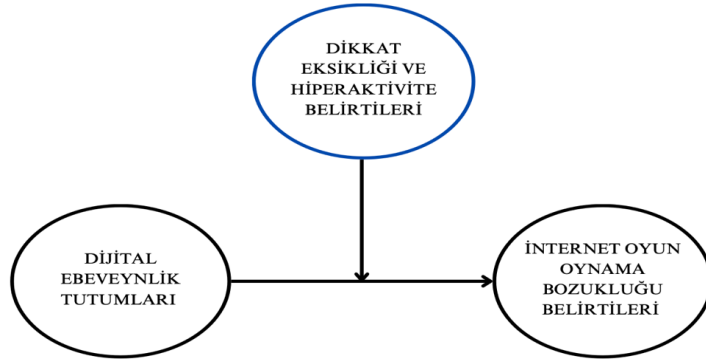
DEHB kişilerarası ilişkilerde de bozulmalara sebebiyet verdiği için bu çocukların bilişsel davranışçı terapi ile desteklenmesinin sosyal ve aile yaşamlarında karşılaştıkları problemlerin azalmasında etkili olmaktadır (Sharma ve Couture, 2014). Bilişsel davranışçı terapi uygulamaları ile çocuklar kendi davranışlarının sonuçlarına yönelik farkındalık kazanmaktadır (Willcutt, 2012). Sonuç olarak psikososyal ve davranışsal müdahalelerin her biri DEHB'in tedavi sürecinde rol oynamaktadır. Bu rol sadece dikkat süresini ve odaklanmayı, planlama yapmayı ve organize olmayı içermez ve bireyin sosyal ilişkilerine de olumlu yönde katkı sağlayarak yaşadığı ilişkisel problemleri düzenleme ve sosyal etkileşimi artırma konusunda da destek sağlamaktadır (Geissler ve Lesch, 2011). İlgili alan yazın çerçevesinde değerlendirildiğinde ilaçlı tedaviye eşlik eden davranışsal müdahalelerin ön plana çıktığı görülmesine karşın tedavi sürecinde ebeveynlerin farkındalık kazanarak çocuklarını yönlendirmeleri sonucunda tedavi süreci hızlanır. Anne ve babalar gibi çocuğun yaşamında önemli bir role sahip olan öğretmenlerin de DEHB hakkında bilgi sahibi olmaları ve okul, aile ve klinisyen arasındaki iletişimin sürece olumlu katkı sağlayarak akademik problemlerinde çözülmesine yardımcı olduğu görülmektedir (Sevince, 2018).

III. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ve analizi hakkında bilgiler verilmektedir.

A. Araştırma Modeli

Bu araştırmada dijital ebeveyn tutumları ile İOOB belirtileri arasındaki ilişkide dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtilerinin düzenleyici rolü, nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel tarama modeliyle incelenmiştir. İlişkisel tarama modeli iki ya da ikiden daha fazla değişken arasındaki ilişkinin gücünü, yönünü ve karşılıklı etkileşimleri neticesinde var olan değişimi saptamayı amaçlamaktadır (Karasar, 2012).

Şekil 1:Araştırma Modeli

B. Araştırma Örneklemi

Araştırmanın evreni, Bursa’da yaşayan 10-17 yaş aralığında DEHB belirtileri olan çocuklar ve ebeveynlerini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise danışmanlık merkezine DEHB şüphesiyle başvuran 10-17 yaş aralığındaki çocuklar ve ebeveynleridir. Araştırma örneklemi oluşturulurken, “Kolayda Örneklem Tekniği” kullanılmıştır. Tesadüfi olmayan bu tekniğin tercih edilme sebebi ana kütle içerisinde yer alan herkese çalışmaya katılma şansını eşit olarak sunması, ekonomik olması, kolay ve hızlı olmasıdır (Baltacı, 2018).

Araştırma örneklemini oluşturacak olan gönüllü katılımcıların sayısı belirlenirken Berloff vd. tarafından 2022 yılında yürütülen “Internet Gaming Disorder in Children and Adolescents with Attention Deficit Hyperactivity Disorder” başlıklı araştırmanın etki büyüklüğü baz alınarak yapılan bu tez çalışmasında, yürütülen parametrelerin ortalamalarında orta düzeyde etki büyüklüğünün (effect size) 0,4 fark kabul edilmesi öngörülerek alfa anlamlılık seviyesi 0,05 ve %95 Power ile toplam 70 katılımcı belirlenmiştir.

Katılımın tamamen gönüllülük ilkesine bağlı olduğu bu çalışmada katılımcılara ilk olarak Bilgilendirilmiş Onam Formu sunulmuş, toplanan verilerin sadece araştırma için kullanılacağı bilgisi ile istedikleri an çalışmadan ayrılma haklarının olduğu bilgisi bu formda yer almıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılara ise sırasıyla sosyodemografik bilgi formu, çocuk ve ergenlerin internet oyun oynama bozukluğunu ölçebilmek için İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği Kısa Formu (İOOBÖ9-KF), çocuk ve ergenlerdeki karşıt gelme, dikkat eksikliği, hiperaktivite, DEHB İndeksini değerlendirmek amacıyla ebeveynler tarafından doldurulacak olan Conners Anababa Dereceleme Ölçeği Yenilenmiş Kısa Ölçeği (CADÖ-YK) ve dijital ebeveynlerin tutumlarını sınıflandırmak amacıyla Dijital Ebeveyn Tutum Ölçeği sunulmuştur.

Toplanan veriler ışığında toplam 193 ebeveyn ile 193 çocuğun araştırma örneklemini oluşturduğu görülmüş ve araştırmanın demografik niteliklerine ilişkin bilgiler Çizelge 1’de gösterilmiştir.

Çizelge 1: Sosyodemografik Değişkenler İçin Sayı ve Yüzde Dağılımının İncelenmesi

	Değişkenler	Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
Ebeveynin Cinsiyet	Kadın	156	80,8
	Erkek	37	19,2
Formu dolduran ebeveyn	Anne	156	80,8
	Baba	37	19,2
Ebeveynin Yaşı	28-34 yaş arası	44	22,8
	35-39 yaş arası	59	30,6
	40-45 yaş arası	40	20,7
	46 yaş ve üzeri	50	25,9
	İlkokul/Ortaokul	30	15,5
Ebeveynin Eğitim Durumu	Lise	88	45,6
	Üniversite ve üzeri	75	38,9
Ebeveynin Birliktelik Durumu	Evli	159	82,4
	Boşanmış	34	17,6
Genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliğiniz nasıldır	Orta	49	25,4
	İyi	106	54,9
	Çok İyi	38	19,7
Çocuğunuzun varsa diğer ebeveyninin teknolojik araçları kullanma yeterliği nasıldır	Orta	43	22,3
	İyi	104	53,9
	Çok İyi	46	23,8
Çocuğunuz teknolojik araçları ne sıklıkla kullanır	Ayda birkaç kere	20	10,4
	Haftada birkaç kere	51	26,4
	Her gün ya da neredeyse her gün	122	63,2
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	78	40,4
	Erkek	115	59,6
Çocuğun Yaşı	10 yaş	58	30,1
	11-12 yaş arası	67	34,7
	13 yaş ve üzeri	68	35,2

Çalışmaya 156 kadın (%80,8) ve 37 erkek (%19,2) olmak üzere toplam 193 kişi katılmıştır. Formu dolduran ebeveyn incelendiğinde, anne tarafından dolduran 156 kişi (%80,8) ve baba tarafından dolduran 37 kişi (%19,2) olduğu bulunmuştur. Ebeveynin yaşı incelendiğinde, 28-34 yaş arasında 44 kişi (%22,8), 35-39 yaş arasında 59 kişi (%30,6), 40-45 yaş arasında 40 kişi (%20,7) ve 46 yaş ve üzerinde 50 kişi (%25,9) olduğu bulunmuştur. Ebeveynin eğitim durumu incelendiğinde, ilkokul/ortaokul mezunu 30 kişi (%15,5), lise mezunu 88 kişi (%45,6) ve üniversite ve üzeri mezunu 75 kişi (%38,9) olduğu bulunmuştur. Ebeveynin birliktelik durumu incelendiğinde, evli olan 159 kişi (%82,4) ve boşanmış olan 34 kişi (%17,6) olduğu bulunmuştur. Genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliğiniz nasıldır değişkeni incelendiğinde, orta düzeyde 49 kişi (%25,4), iyi düzeyde 106 kişi (%54,9) ve çok iyi düzeyde 38 kişi (%19,7) olduğu bulunmuştur. Çocuğunuzun varsa diğer ebeveyninin teknolojik araçları kullanma yeterliği nasıldır değişkeni incelendiğinde, orta düzeyde 43 kişi (%22,3), iyi düzeyde 104 kişi (%53,9) ve çok iyi düzeyde 46 kişi (%23,8) olduğu bulunmuştur. Çocuğunuz teknolojik araçları ne sıklıkla kullanır değişkeni incelendiğinde, ayda bir kere kullanan 20 kişi (%10,4), haftada birkaç kere kullanan 51 kişi (%26,4) ve her gün ya da neredeyse her gün kullanan 122 kişi (%63,2) olduğu bulunmuştur. Çocuğun cinsiyeti incelendiğinde, kız 78 kişi (%40,4) ve erkek 115 kişi (%59,6) olduğu bulunmuştur. Çocuğun yaşı incelendiğinde, 10 yaş 58 kişi (%30,1), 11-12 yaş arasında 67 kişi (%34,7) ve 13 yaş ve üzerinde 68 kişi (%35,2) olduğu bulunmuştur.

C. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verilerini toplamak adına dört farklı veri toplama aracı kullanılmıştır kullanılmıştır. Bu veri toplama araçlarının ilki araştırmacı tarafından hazırlanan “Sosyodemografik Bilgi Formu”dur. İkincisi “Dijital Ebeveyn Tutum Ölçeği”, üçüncüsü “İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği (İOOBÖ9-KF)” ve dördüncüsü ile “Conners Anababa Dereceleme Ölçeği Yenilenmiş Kısa Formu (CADÖ-YK)”dur. Araştırma kapsamında kullanılan ölçüm araçlarının genel niteliklerine yönelik bilgiler aşağıda yer almaktadır.

1. Sosyodemografik Bilgi Formu

Araştırmacının katılımcıların demografik verilerini elde edebilmek amacıyla geliştirdiği bir formdur. Formda araştırmanın sonuçlarında etkilerinin olabileceği düşünülen çeşitli değişkenler ele alınmaktadır. Bu değişkenler arasında cinsiyet, yaş, ebeveynin eğitim bilgisi, anne ve babanın birliktelik durumu, ebeveynlerin teknolojik araçları kullanma yeterliliği ve çocuğun cinsiyeti, yaşı ve internet kullanım sıklığı bilgilerine dair sorular yer almaktadır.

2. Dijital Ebeveyn Tutum Ölçeği

Anne ve babaların dijital ebeveynlik tutumlarını ölçmeyi amaçlayan bu araştırmada Kaya ve arkadaşları (2018) tarafından geliştirilen Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Beşli likert tipinde olan bu ölçek toplam on iki maddeden ve iki alt boyuttan oluşan bu ölçeğin ilk alt boyutu “Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama”dır. Bu alt boyutta yer alan sorular, anne ve babaların çocuklarının dijital dünyada var olmalarına yönelik onaylarını ve bu konudaki teşviklerini ölçmektedir. “Dijital Medya Risklerinden Koruma” adlı ikinci alt boyutta ise anne ve babaların çocuklarını dijital dünyanın risklerine karşı korumak adına benimsedikleri tutuma odaklanan sorular yer almaktadır (İnan Kaya vd., 2018). Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 60 en düşük puan ise 12’dir. Yapılan ön test ve son test analizleri sonucunda “Dijital Medyanın Etkili Kullanımını Onaylama” alt boyutunun iç tutarlılık kat sayısı .77 olarak belirlenirken, “Dijital Medya Risklerinden Koruma” alt boyutunun iç tutarlılık kat sayısının .72 olduğu saptanarak güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu kabul edilmiştir.

3. Conners Anababa Dereceleme Ölçeği-Yenilenmiş Kısa (CADÖ-YK)

Yaşları 3 ile 17 arasında değişim gösteren çocuk ve ergenlerin başta DEHB olmak üzere sorunlu davranışlarını değerlendirmek adına Conners tarafından geliştirilen bu ölçüm aracı 3 farklı kullanım amacına hizmet etmektedir. Bu alanların ilki çocuk ve ergenlerde gözlemlenen sorunlu davranışları saptamak, ikincisi konulan tanıyı desteklemek ve üçüncüsü ise uygulanan tedavinin sonuçlarının değerlendirilmesine olanak tanınmasıdır (Alkan vd., 2020;Çekiç ve Altundaş, 2020). Ebeveynlerin, çocuklarında var olan belirtileri esas alarak doldurduğu bu ölçüm aracı dörtlü likert tipindedir. Toplam 27 sorudan oluşan bu ölçeği oluşturan alt boyutların ilki “karşı gelme alt ölçeği”, ikincisi “bilişsel problemler/dikkatsizlik alt ölçeği” ve üçüncüsü “hiperaktivite alt ölçeği”dir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan ise 81’dir. Ölçekten 34 ve üzerinde bir puana veya hiperaktivite ölçeğinden 8 ve üzeri puan alan çocuklar “Ağır DEHB” olarak değerlendirilmektedir (Kaner ve ark, 2013). Kaner ve arkadaşları (2013) tarafından yürütülen Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışması sonucunda CADÖ-YK’nın Cronbach alfa ile iki yarı güvenilirlik katsayılarının sırasıyla 0,73-0,86 ve 0,72-0,85 arasında değiştiği görülmüş ve yapılan test tekrar test analizleri sonucunda güvenilirlik katsayılarının da ise 0,56-0,72 arasında değiştiği saptanarak güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği Kısa Formu (İOOBÖ9-KF)

Pontes ve Griffiths (2015) geliştirilen bu ölçüm aracı internet oyun oynama bozukluğunun yarattığı olumsuz sonuçlarla birlikte bu bozukluğun şiddetini de ölçmektedir. DSM-5’in İOOB tanı kriterleri esas alınarak geliştirilen bu ölçekte toplam 9 soru yer almaktadır. Bu sorular “meşguliyet”, “yoksunluk”, “tolerans”, “kontrol kaybı”, “diğer faaliyetlerden vazgeçme”, “devam etme”, “aldatma”, “kaçış” ve “olumsuz sonuçlar”ı konu almaktadır. 5’li likert tipinde olan bu ölçüm aracından alınabilecek en düşük puan 8, en yüksek puan ise 45’tir. Arıcak ve arkadaşları (2018) tarafından yürütülen Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışması sonucunda da ölçeğin tek boyutlu yapısı korunmuş olup iç tutarlılık kat sayısı .75 ve test tekrar test güvenilirlik kat sayısı ise .78 olarak belirlenerek güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu saptanmıştır (Arıcak vd., 2018).

Çizelge 2: Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puanlarının Betimleyici İstatistik Tablosu

Ölçek	Alt Boyut/Genel Toplam	Minimum	Maximum	$\bar{x}$	ss
Dijital Ebeveynlik Tutum	Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama	11	30	23,19	3,795
	Dijital Medya Risklerinden Koruma	15	30	25,73	3,081
Conners Anababa Derecelendirme Ölçeği (CADÖ-YK)	Karşı Gelme	0	18	4,93	3,581
	Bilişsel Problemler	0	17	4,28	3,931
	Hiperaktivite	0	18	2,92	3,647
	DEHB İndeksi	0	34	10,59	7,106
İnternet Oyun Oynama Bozukluğu (İOOBÖ9-KF)	Ölçek Toplam Puan	9	43	18,77	7,590

Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut puanının en düşük değeri 11 ve en yüksek değeri ise 30 puan arasında ve Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut puanının en düşük değeri 15 ve en yüksek değeri ise 30 puan arasında olduğu bulunmuştur.

Conners Anababa Derecelendirme Ölçeği'nin Karşı Gelme alt boyut puanının en düşük değeri 0 ve en yüksek değeri ise 18 puan arasında, Bilişsel Problemler alt boyut puanının en düşük değeri 0 ve en yüksek değeri ise 17 puan arasında, Hiperaktivite alt boyut puanının en düşük değeri 0 ve en yüksek değeri ise 34 puan arasında ve DEHB İndeksi alt boyut puanının en düşük değeri 0 ve en yüksek değeri ise 34 puan arasında olduğu bulunmuştur. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin genel puanının en düşük değeri 9 ve en yüksek değeri ise 43 puan arasında olduğu bulunmuştur.

Çizelge 3: Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçekler İçin İç Tutarlılık Güvenirlik Katsayıları

Ölçek/Alt Boyutlar	K	Cronbach Alfa
Dijital Ebeveynlik Tutum	12	0,603
Conners Anababa Derecelendirme Ölçeği (CADÖ-YK)	27	0,938
İnternet Oyun Oynama Bozukluğu (İOOBÖ9-KF)	9	0,876

Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı, 0,603 olarak hesaplanmıştır. Karagöz' e (2017, s. 445) göre Cronbach's alpha güvenirlik katsayısı .00 ile .40 arası güvenilir değil, .40 ile .60 arası düşük düzeyde güvenilir, .60 ile .80 arası oldukça güvenilir, .80 ile 1.00 arası yüksek düzeyde güvenilir olarak atfedilmiştir. Bu bağlamda Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeğinin güvenilir olduğu ifade edilebilir.

Conners Anababa Derecelendirme Ölçeği'nin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı, 0,938 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla yüksek düzeyde güvenilir olarak değerlendirilebilir (Karagöz, 2017).

İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı, 0,876 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla yüksek düzeyde güvenilir olarak değerlendirilebilir (Karagöz, 2017).

5. Verilerin İstatiksel Analizi

İlk olarak araştırmanın örneklem büyüklüğünü hesaplamak adına G*Power Version 3.1.9.2 programı ile ilgili analizler yapılmıştır. Çalışma örnekleminden toplanan tüm verilerin analizi için SPSS 25.00 ve SPSS Macro programı kullanılmıştır. Çalışmanın dışlama kriteri doğrultusunda 10 yaştan küçük 17 yaştan büyük tüm katılımcılar ve ebeveynleri veri setinden çıkarıldıktan sonra kalan 193 veri analizlere dahil edilmiştir. İlk olarak veri setinin dağılımsal niteliklerini belirlemek adına normallik testi uygulanarak, basıklık ile çarpıklık değerlerinin +2 ile -2 arasında değişim gösterip göstermediği belirlenmiştir (Çizelge 3). Veri setinin ilgili kriterleri karşıladığı ve normal dağılım gösterdiği saptandıktan sonra parametrik testlerin uygulanmasına karar verilmiştir. Katılımcıların demografik niteliklerini baz alan analizlerde, bu demografik niteliklerin dijital ebeveynlik, internet oyun oynama

bozukluğu ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri üzerindeki etkisini değerlendirmek adına ikili gruplamalara Bağımsız Örneklem T-testi, ikiden fazla olan gruplamalara ise Anova testi uygulanmıştır. İkiiden fazla gruplara uygulanan Anova analizi sonucunda gözlemlenen farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için de Post Hoc testleri uygulanmıştır. Son olarak dijital ebeveynlik, internet oyun oynama bozukluğu ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite arasındaki ilişkiyi belirlemek adına korelasyon analizi ve düzenleyici değişken analizi uygulanarak analizler sonlandırılmıştır.

Çizelge 4:Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puanlarının Betimleyici İstatistik Tablosu

Ölçek	Alt Boyut/Genel Toplam	Çarpıklık	Basıklık
Dijital Ebeveynlik Tutum	Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama	-1,032	1,068
	Dijital Medya Risklerinden Koruma	-0,492	0,023
Conners Anababa Derecelendirme Ölçeği (CADÖ-YK)	Karşı Gelme	1,325	1,139
	Bilişsel Problemler	0,973	0,921
	Hiperaktivite	1,006	1,268
	DEHB İndeksi	0,911	0,917
İnternet Oyun Oynama Bozukluğu (İOOBÖ9-KF)	Ölçek Toplam Puan	0,925	0,568

Kullanılan ölçekler için normallik varsayımının incelenmesinde iki kriter göz önüne alınmıştır. İlk olarak ortalama ve medyan değerleri arasındaki farkın az olması kriteri incelenmiştir. Son olarak eğiklik ve basıklık değerlerinin standart hata değerleri ile çarpımı sonucu elde edilen değer $\pm 2,00$ aralığında olması beklenmektedir. Yapılan incelenmeler sonucunda çalışma ölçekleri ilgili iki kriteri de sağladığı görülmüş ve normal dağılım varsayımının sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç ile birlikte parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir.

IV. BULGULAR

A. Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Çizelge 5: Cinsiyet Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Bağımsız Örnek t-Testi ile İncelenmesi

Ölçek/Alt Boyut	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama	Kadın	156	22,92	3,723	-	191	0,038*
	Erkek	37	24,35	3,931	2,085		
Dijital Medya Risklerinden Koruma	Kadın	156	25,70	3,183	-	191	0,769
	Erkek	37	25,86	2,637	0,294		
Karşı Gelme (CADÖ-YK)	Kadın	156	4,79	3,427	-	191	0,252
	Erkek	37	5,54	4,167	1,149		
Bilişsel Problemler (CADÖ-YK)	Kadın	156	4,08	3,831	-	191	0,141
	Erkek	37	5,14	4,276	1,477		
Hiperaktivite (CADÖ-YK)	Kadın	156	2,81	3,538	-	191	0,371
	Erkek	37	3,41	4,092	0,896		
DEHB İndeksi (CADÖ-YK)	Kadın	156	10,40	7,302	-	191	0,467
	Erkek	37	11,35	6,246	0,728		

*p<0,05; Bağımsız Örnek t-Testi

Cinsiyet değişkeni için katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum ve Conners Anababa Derecelendirme (CADÖ-YK) Ölçeği'nin alt boyut toplam puan ortalamaları arası fark Bağımsız Örnek t-Testi ile incelenmiştir.

Kadın ve erkek katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $t(191) = -2,085$; $p < 0,05$. Erkek katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları, kadın katılımcıların Dijital

Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir.

Kadın ve erkek katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $t(191) = -0,294$; $p > 0,05$.

Kadın ve erkek katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Karşı Gelme, Bilişsel Problemler, Hiperaktivite ve DEHB İndeksi alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 6: Formu Dolduran Ebeveyn Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Bağımsız Örnek t-Testi ile İncelenmesi

Ölçek/Alt Boyut	Form	N	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama	Anne	156	22,85	3,799	-	191	0,006*
	Baba	37	24,85	3,365	2,803		
Dijital Medya Risklerinden Koruma	Anne	156	25,74	3,173	0,131	191	0,896
	Baba	37	25,67	2,630			
Karşı Gelme(CADÖ-YK)	Anne	156	4,78	3,399	-	191	0,197
	Baba	37	5,67	4,342	1,296		
Bilişsel Problemler (CADÖ-YK)	Anne	156	4,12	3,834	-	191	0,211
	Baba	37	5,06	4,351	1,255		
Hiperaktivite (CADÖ-YK)	Anne	156	2,84	3,516	-	191	0,478
	Baba	37	3,33	4,262	0,710		
DEHB İndeksi (CADÖ-YK)	Anne	156	10,39	7,228	-	191	0,395
	Baba	37	11,55	6,500	0,852		

* $p < 0,05$; Bağımsız Örnek t-Testi

Formu dolduran ebeveyn değişkeni için katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin alt boyut toplam puan ortalamaları arası fark Bağımsız Örnek t-Testi ile incelenmiştir.

Formu anne veya baba tarafından dolduran katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $t(191) = -2,803$; $p < 0,05$. Baba tarafından dolduran katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları,

anne tarafından dolduran katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir.

Formu anne veya baba tarafından dolduran katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $t(191) = 0,131$; $p > 0,05$.

Formu anne veya baba tarafından dolduran katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Karşı Gelme, Bilişsel Problemler, Hiperaktivite ve DEHB İndeksi alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 7: Ebeveynin Yaşı Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Tek Yönlü Varyans (Anova) ile İncelenmesi

Ölçek/Alt Boyut	Ebeveynin Yaşı	n	$\bar{x}$	ss	F	sd	p
Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama	28-34 yaş arası	44	23,70	3,541	2,716	3 189	0,046*
	35-39 yaş arası	59	23,31	2,718			
	40-45 yaş arası	40	24,00	2,864			
	46 yaş ve üzeri	50	21,96	5,276			
Dijital Medya Risklerinden Koruma	28-34 yaş arası	44	25,89	2,202	0,417	3 189	0,741
	35-39 yaş arası	59	25,63	2,754			
	40-45 yaş arası	40	26,10	3,608			
	46 yaş ve üzeri	50	25,42	3,654			
Karşı Gelme (CADÖ-YK)	28-34 yaş arası	44	5,61	3,642	1,728	3 189	0,163
	35-39 yaş arası	59	4,27	3,342			
	40-45 yaş arası	40	4,53	4,057			
	46 yaş ve üzeri	50	5,44	3,308			
Bilişsel Problemler (CADÖ-YK)	28-34 yaş arası	44	4,82	4,390	3,925	3 189	0,010*
	35-39 yaş arası	59	3,68	3,569			
	40-45 yaş arası	40	3,03	3,497			
	46 yaş ve üzeri	50	5,52	3,908			
Hiperaktivite (CADÖ-YK)	28-34 yaş arası	44	3,00	3,596	0,181	3 189	0,909
	35-39 yaş arası	59	2,64	3,614			
	40-45 yaş arası	40	2,98	4,073			
	46 yaş ve üzeri	50	3,14	3,458			
DEHB İndeksi (CADÖ-YK)	28-34 yaş arası	44	12,68	8,305	2,789	3 189	0,045*
	35-39 yaş arası	59	9,29	6,620			
	40-45 yaş arası	40	9,63	7,678			
	46 yaş ve üzeri	50	11,04	5,621			
İnternet Oyun Oynama Bozukluğu (İOOBÖ9-KF)	28-34 yaş arası	44	18,11	7,387	1,416	3 189	0,239
	35-39 yaş arası	59	17,73	7,007			
	40-45 yaş arası	40	18,78	6,596			
	46 yaş ve üzeri	50	20,56	8,951			

*p<0,05; Tek Yönlü Varyans (Anova)

Ebeveynin yaşı değişkeni için katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme (CADÖ-YK) ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin (İOOBÖ9-KF) alt boyut toplam puan ortalamaları arası fark Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile incelenmiştir.

Ebeveynin yaşı değişkenine göre Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3,189)= 2,716$; $p<0,05$. Farklılığın hangi kategoriden kaynaklandığının bulunması için yapılan Tukey-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre, 40-45 yaş arasında olan katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalaması, 28-34 yaş arası, 35-39 yaş arası ve 46 yaş ve üzerinde olan katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir. Buna göre 40-45 yaş arasında olan katılımcılar Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamasından daha fazla puan elde etmiştir.

Ebeveynin yaşı değişkenine göre Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $F(3,189)= 0,417$; $p>0,05$.

Ebeveynin yaşı değişkenine göre CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3,189)= 3,925$; $p<0,05$. Farklılığın hangi kategoriden kaynaklandığının bulunması için yapılan Tukey-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre, 46 yaş ve üzerinde olan katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalaması, 28-34 yaş arası, 35-39 yaş arası ve 40-45 yaş arasında olan katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir. Buna göre 46 yaş ve üzerinde olan katılımcılar CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalamasından daha fazla puan elde etmiştir.

Ebeveynin yaşı değişkenine göre CADÖ-YK Ölçeği'nin DEHB İndeksi alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(3,189)= 2,789$; $p<0,05$. Farklılığın hangi kategoriden kaynaklandığının bulunması için yapılan Tukey-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre, 28-34 yaş arasında olan katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin DEHB İndeksi alt boyut toplam

puan ortalaması, 35-39 yaş arası, 40-45 yaş arası ve 46 yaş ve üzerinde olan katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin DEHB İndeksi alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir. Buna göre 28-34 yaş arasında olan katılımcılar CADÖ-YK Ölçeği'nin DEHB İndeksi alt boyut toplam puan ortalamasından daha fazla puan elde etmiştir.

Ebeveynin yaşı değişkenine göre CADÖ-YK Ölçeği'nin Karşı Gelme ve Hiperaktivite alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Ebeveynin yaşı değişkenine göre İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $F(3,426)= 1,416$; $p>0,05$.

Çizelge 8: Ebeveynin Eğitim Durumu Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Tek Yönlü Varyans (Anova) İle İncelenmesi

Ölçek/Alt Boyut	Eğitim Durumu	n	$\bar{x}$	ss	F	sd	p
Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama	İlkokul/Ortaokul	30	22,60	1,993	0,754	2 190	0,472
	Lise	88	23,08	4,812			
	Üniversite ve üzeri	75	23,56	2,882			
Dijital Medya Risklerinden Koruma	İlkokul/Ortaokul	30	24,47	2,776	7,263	2 190	0,001*
	Lise	88	26,58	3,179			
	Üniversite ve üzeri	75	25,24	2,823			
Karşı Gelme (CADÖ-YK)	İlkokul/Ortaokul	30	5,47	4,569	0,448	2 190	0,640
	Lise	88	4,92	3,354			
	Üniversite ve üzeri	75	4,73	3,422			
Bilişsel Problemler (CADÖ-YK)	İlkokul/Ortaokul	30	5,00	4,814	2,813	2 190	0,049*
	Lise	88	4,74	3,813			
	Üniversite ve üzeri	75	3,45	3,573			
Hiperaktivite (CADÖ-YK)	İlkokul/Ortaokul	30	4,47	4,869	3,989	2 190	0,020*
	Lise	88	2,33	2,966			
	Üniversite ve üzeri	75	3,00	3,672			
DEHB İndeksi (CADÖ-YK)	İlkokul/Ortaokul	30	10,17	8,022	0,526	2 190	0,592
	Lise	88	11,16	7,184			
	Üniversite ve üzeri	75	10,08	6,663			
İnternet Oyun Oynama Bozukluğu (İOOBÖ9-KF)	İlkokul/Ortaokul	30	17,20	4,817	0,756	2 190	0,471
	Lise	88	19,08	8,525			
	Üniversite ve üzeri	75	19,03	7,332			

*p<0,05; Tek Yönlü Varyans (Anova)

Ebeveynin eğitim durumu değişkeni için katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum, Connors Anababa Derecelendirme (CADÖ-YK) ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin (İOOBÖ9-KF) alt boyut toplam puan ortalamaları arası fark Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile incelenmiştir.

Eğitim durumu değişkenine göre Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $F(2,190)= 0,754$; $p>0,05$.

Eğitim durumu değişkenine göre Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(2,190)= 7,263$; $p<0,05$. Farklılığın hangi kategoriden kaynaklandığının bulunması için yapılan Tukey-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre, lise mezunu olan katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalaması, ilkokul/ortaokul ve üniversite ve üzeri mezunu olan katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir. Buna göre lise mezunu olan katılımcılar Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamasından daha fazla puan elde etmiştir. Eğitim durumu değişkenine göre Connors Anababa Derecelendirme Ölçeği'nin Karşı Gelme alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $F(2,190)= 0,448$; $p>0,05$.

Eğitim durumu değişkenine göre CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(2,190)= 2,813$; $p<0,05$. Farklılığın hangi kategoriden kaynaklandığının bulunması için yapılan Tukey-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre, ilkokul/ortaokul olan katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalaması, lise mezunu ve üniversite ve üzeri mezunu olan katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir. Buna göre ilkokul/ortaokul olan katılımcılar CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalamasından daha fazla puan elde etmiştir.

Eğitim durumu değişkenine göre CADÖ-YK Ölçeği'nin Hiperaktivite alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(2,190)= 3,989$; $p<0,05$. Farklılığın hangi kategoriden kaynaklandığının bulunması için yapılan Tukey-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre, ilkokul/ortaokul

olan katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Hiperaktivite alt boyut toplam puan ortalaması, lise mezunu ve üniversite ve üzeri mezunu olan katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Hiperaktivite alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir. Buna göre ilkokul/ortaokul olan katılımcılar CADÖ-YK Ölçeği'nin Hiperaktivite alt boyut toplam puan ortalamasından daha fazla puan elde etmiştir.

Eğitim durumu değişkenine göre CADÖ-YK Ölçeği'nin Karşı Gelme ve DEHB İndeksi alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Eğitim durumu değişkenine göre İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $F(2,190)= 0,756$; $p>0,05$.

Çizelge 9: Ebeveynin Birliktelik Durumu Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Bağımsız Örnek t-Testi İncelenmesi

Ölçek/Alt Boyut	Medeni Durum	N	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama	Evli	159	22,82	3,800	-2,970	191	0,003*
	Boşanmış	34	24,91	3,315			
Dijital Medya Risklerinden Koruma	Evli	159	26,12	3,065	3,933	191	0,000*
	Boşanmış	34	23,91	2,466			
Karşı Gelme (CADÖ-YK)	Evli	159	4,81	3,761	-1,071	191	0,286
	Boşanmış	34	5,53	2,537			
Bilişsel Problemler (CADÖ-YK)	Evli	159	4,12	4,049	-1,227	191	0,221
	Boşanmış	34	5,03	3,270			
Hiperaktivite (CADÖ-YK)	Evli	159	2,97	3,673	0,432	191	0,666
	Boşanmış	34	2,68	3,565			
DEHB İndeksi (CADÖ-YK)	Evli	159	10,51	7,404	-0,321	191	0,749
	Boşanmış	34	10,94	5,581			
İnternet Oyun Oynama Bozukluğu (İOOBÖ9-KF)	Evli	159	19,28	8,091	3,205	191	0,002*
	Boşanmış	34	16,35	3,797			

*p<0,05 ; Bağımsız Örnek t-Testi

Ebeveynin birliktelik durumu değişkeni için katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum, Connors Anababa Derecelendirme (CADÖ-YK) ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin (İOOBÖ9-KF) alt boyut toplam puan ortalamaları arası fark Bağımsız Örnek t-Testi ile incelenmiştir.

Evli ve boşanmış olan katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $t(191) = -2,970$; $p < 0,05$. Boşanmış olan katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları, evli olan katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir.

Evli ve boşanmış olan katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $t(191) = 3,933$; $p < 0,05$. Evli olan katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamaları, boşanmış olan katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir.

Evli ve boşanmış olan katılımcıların İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $t(191) = 3,205$; $p < 0,05$. Evli olan katılımcıların İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puan ortalamaları, boşanmış olan katılımcıların İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puan ortalamalarından daha yüksektir.

Evli ve boşanmış olan katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Karşı Gelme, Bilişsel Problemler, Hiperaktivite ve DEHB İndeksi alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 10:Genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliğiniz nasıldır Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Tek Yönlü Varyans (Anova) İle İncelenmesi

Ölçek/Alt Boyut	Genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliğiniz nasıldır	n	$\bar{x}$	ss	F	sd	p
Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama	Orta	49	22,49	2,591	2,868	2	0,048*
	İyi	106	23,11	4,488			
	Çok İyi	38	24,32	2,631			
Dijital Medya Risklerinden Koruma	Orta	49	24,86	2,708	4,500	2	0,001*
	İyi	106	26,31	3,296			
	Çok İyi	38	25,24	2,583			
Karşı Gelme (CADÖ-YK)	Orta	49	3,82	3,053	7,080	2	0,001*
	İyi	106	5,78	3,792			
	Çok İyi	38	4,00	3,005			
Bilişsel Problemler (CADÖ-YK)	Orta	49	4,04	3,663	0,229	2	0,796
	İyi	106	4,45	3,921			
	Çok İyi	38	4,11	4,354			
Hiperaktivite (CADÖ-YK)	Orta	49	3,14	3,410	0,155	2	0,857
	İyi	106	2,90	4,024			
	Çok İyi	38	2,71	2,808			
DEHB İndeksi (CADÖ-YK)	Orta	49	9,96	5,627	0,445	2	0,641
	İyi	106	11,02	7,142			
	Çok İyi	38	10,18	8,658			
İnternet Oyun Oynama Bozukluğu (İOOBÖ9-KF)	Orta	49	20,02	8,383	0,974	2	0,379
	İyi	106	18,49	7,318			
	Çok İyi	38	17,92	7,265			

*p<0,05; Tek Yönlü Varyans (Anova)

Genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliğiniz nasıldır değişkeni için katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum, Connors Anababa Derecelendirme (CADÖ-YK) ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin (İOOBÖ9-KF) alt boyut toplam puan ortalamaları arası fark Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile incelenmiştir.

Genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliğiniz nasıldır değişkenine göre Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(2,190)= 2,868$; $p<0,05$. Farklılığın hangi kategoriden kaynaklandığının bulunması için yapılan Tukey-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre, genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliği çok iyi düzeyde olan katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalaması, genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliği orta ve iyi düzeyde katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir. Buna göre genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliği çok iyi düzeyde olan katılımcılar Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamasından daha fazla puan elde etmiştir.

Genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliğiniz nasıldır değişkenine göre Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(2,190)= 4,500$; $p<0,05$. Farklılığın hangi kategoriden kaynaklandığının bulunması için yapılan Tukey-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre, genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliği iyi düzeyde olan katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalaması, genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliği orta ve çok iyi düzeyde katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir. Buna göre genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliği iyi düzeyde olan katılımcılar Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamasından daha fazla puan elde etmiştir.

Genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliğiniz nasıldır değişkenine göre CADÖ-YK Ölçeği'nin Karşı Gelme alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(2,190)= 7,080$; $p<0,05$. Farklılığın hangi kategoriden kaynaklandığının bulunması için yapılan Tukey-B (Post Hoc) çoklu

karşılaştırma sonucuna göre, genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliği iyi düzeyde olan katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Karşı Gelme alt boyut toplam puan ortalaması, genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliği orta ve çok iyi düzeyde katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Karşı Gelme alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir. Buna göre genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliği iyi düzeyde olan katılımcılar CADÖ-YK Ölçeği'nin Karşı Gelme alt boyut toplam puan ortalamasından daha fazla puan elde etmiştir.

Genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliğiniz nasıldır değişkenine göre CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler, Hiperaktivite ve DEHB İndeksi alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliğiniz nasıldır değişkenine göre İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $F(2,190) = 0,974$; $p > 0,05$.

Çizelge 11:Çocuğunuzun varsa diğer ebeveyninin teknolojik araçları kullanma yeterliği nasıldır Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Tek Yönlü Varyans (Anova) İle İncelenmesi

Ölçek/Alt Boyut	Diğer ebeveyninin teknolojik araçları kullanma yeterliği nasıldır	n	$\bar{x}$	ss	F	sd	p
Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama	Orta	43	23,19	3,261	0,859	2	0,425
	İyi	104	22,92	4,443			
	Çok İyi	46	23,80	2,409			
Dijital Medya Risklerinden Koruma	Orta	43	26,19	2,913	0,612	2	0,543
	İyi	104	25,58	3,404			
	Çok İyi	46	25,65	2,406			
Karşı Gelme (CADÖ-YK)	Orta	43	4,58	3,033	1,412	2	0,246
	İyi	104	5,33	3,888			
	Çok İyi	46	4,37	3,275			
Bilişsel Problemler (CADÖ-YK)	Orta	43	3,88	3,899	2,982	2	0,048*
	İyi	104	4,88	4,173			
	Çok İyi	46	3,30	3,154			
Hiperaktivite (CADÖ-YK)	Orta	43	1,88	2,140	2,275	2	0,106
	İyi	104	3,23	4,151			
	Çok İyi	46	3,20	3,423			
DEHB İndeksi (CADÖ-YK)	Orta	43	9,95	7,438	0,602	2	0,548
	İyi	104	11,11	6,973			
	Çok İyi	46	10,00	7,152			
İnternet Oyun Oynama Bozukluğu (İOOBÖ9-KF)	Orta	43	18,74	7,566	0,305	2	0,738
	İyi	104	19,10	8,274			
	Çok İyi	46	18,04	5,907			

*p<0,05; Tek Yönlü Varyans (Anova)

Çocuğunuzun varsa diğer ebeveyninin teknolojik araçları kullanma yeterliği nasıldır değişkeni için katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme (CADÖ-YK) ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin (İOOBÖ9-KF) alt boyut toplam puan ortalamaları arası fark Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile incelenmiştir.

Çocuğunuzun varsa diğer ebeveyninin teknolojik araçları kullanma yeterliği nasıldır değişkenine göre Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $F(2,190) = 0,859$; $p > 0,05$.

Çocuğunuzun varsa diğer ebeveyninin teknolojik araçları kullanma yeterliği nasıldır değişkenine göre Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $F(2,190) = 0,612$; $p > 0,05$.

Çocuğunuzun varsa diğer ebeveyninin teknolojik araçları kullanma yeterliği nasıldır değişkenine göre CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(2,190) = 2,982$; $p < 0,05$. Farklılığın hangi kategoriden kaynaklandığının bulunması için yapılan Tukey-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre, çocuğunuzun varsa diğer ebeveyninin teknolojik araçları kullanma yeterliği iyi düzeyde olan katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalaması, çocuğunuzun varsa diğer ebeveyninin teknolojik araçları kullanma yeterliği orta ve çok iyi düzeyde katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir. Buna göre çocuğunuzun varsa diğer ebeveyninin teknolojik araçları kullanma yeterliği iyi düzeyde olan katılımcılar CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalamasından daha fazla puan elde etmiştir.

Çocuğunuzun varsa diğer ebeveyninin teknolojik araçları kullanma yeterliği nasıldır değişkenine göre CADÖ-YK Ölçeği'nin Karşı Gelme, Hiperaktivite ve DEHB İndeksi alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çocuğunuzun varsa diğer ebeveyninin teknolojik araçları kullanma yeterliği nasıldır değişkenine göre İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puan ortalamaları arasında bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 12: Çocuğunuz teknolojik araçları ne sıklıkla kullanır Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Tek Yönlü Varyans (Anova) İle İncelenmesi

Ölçek/Alt Boyut	Çocuğunuz teknolojik araçları ne sıklıkla kullanır	n	$\bar{x}$	ss	F	sd	p
Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama	Ayda birkaç kere	20	21,80	3,350	1,702	2 190	0,185
	Haftada birkaç kere	51	23,63	3,193			
	Her gün ya da neredeyse her gün	122	23,24	4,060			
Dijital Medya Risklerinden Koruma	Ayda birkaç kere	20	26,70	2,386	1,462	2 190	0,234
	Haftada birkaç kere	51	25,92	2,390			
	Her gün ya da neredeyse her gün	122	25,49	3,402			
Karşı Gelme (CADÖ-YK)	Ayda birkaç kere	20	4,35	4,837	1,558	2 190	0,213
	Haftada birkaç kere	51	4,33	2,733			
	Her gün ya da neredeyse her gün	122	5,28	3,642			
Bilişsel Problemler (CADÖ-YK)	Ayda birkaç kere	20	3,95	4,559	2,950	2 190	0,048*
	Haftada birkaç kere	51	3,29	2,685			
	Her gün ya da neredeyse her gün	122	4,75	4,199			
Hiperaktivite (CADÖ-YK)	Ayda birkaç kere	20	2,90	4,712	0,107	2 190	0,898
	Haftada birkaç kere	51	2,73	2,750			
	Her gün ya da neredeyse her gün	122	3,01	3,804			
DEHB İndeksi (CADÖ-YK)	Ayda birkaç kere	20	9,15	7,829	1,241	2 190	0,291
	Haftada birkaç kere	51	9,71	6,051			
	Her gün ya da neredeyse her gün	122	11,19	7,371			
İnternet Oyun Oynama Bozukluğu (İOOBÖ9-KF)	Ayda birkaç kere	20	14,75	6,240	8,292	2 190	0,000*
	Haftada birkaç kere	51	16,53	5,053			
	Her gün ya da neredeyse her gün	122	20,36	8,210			

*p<0,05; Tek Yönlü Varyans (Anova)

Çocuğunuz teknolojik araçları ne sıklıkla kullanır değişkeni için katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme (CADÖ-YK) ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin (İOOBÖ9-KF) alt boyut toplam puan ortalamaları arası fark Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile incelenmiştir.

Çocuğunuz teknolojik araçları ne sıklıkla kullanır değişkenine göre Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $F(2,190)= 1,702$; $p>0,05$.

Çocuğunuz teknolojik araçları ne sıklıkla kullanır değişkenine göre Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $F(2,190)= 1,462$; $p>0,05$.

Çocuğunuz teknolojik araçları ne sıklıkla kullanır değişkenine göre CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(2,190)= 2,950$; $p<0,05$. Farklılığın hangi kategoriden kaynaklandığının bulunması için yapılan Tukey-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre, her gün ya da neredeyse her gün kullanan katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalaması, ayda birkaç kere ve haftada birkaç kere kullanan katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir. Buna göre her gün ya da neredeyse her gün kullanan katılımcılar CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalamasından daha fazla puan elde etmiştir.

Çocuğunuz teknolojik araçları ne sıklıkla kullanır değişkenine göre İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(2,190)= 8,292$; $p<0,05$. Farklılığın hangi kategoriden kaynaklandığının bulunması için yapılan Tukey-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre, her gün ya da neredeyse her gün kullanan katılımcıların İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puan ortalaması, ayda birkaç kere ve haftada birkaç kere kullanan katılımcıların İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puan ortalamalarından daha yüksektir. Buna göre her gün ya da neredeyse her gün kullanan katılımcılar İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puan ortalamasından daha fazla puan elde etmiştir.

Çocuğunuz teknolojik araçları ne sıklıkla kullanır değişkenine göre CADÖ-YK Ölçeği'nin Karşı Gelme, Hiperaktivite ve DEHB İndeksi alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çizelge 13: Çocuğın Cinsiyeti Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Bağımsız Örnek t-Testi İle İncelenmesi

Ölçek/Alt Boyut	Çocuğın Cinsiyeti	N	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama	Kız	78	24,09	3,835	2,753	191	0,006*
	Erkek	115	22,58	3,661			
Dijital Medya Risklerinden Koruma	Kız	78	25,77	3,479	0,143	191	0,886
	Erkek	115	25,70	2,794			
Karşı Gelme (CADÖ-YK)	Kız	78	4,68	2,894	-	191	0,420
	Erkek	115	5,10	3,983	0,808		
Bilişsel Problemler (CADÖ-YK)	Kız	78	3,21	2,655	-	191	0,002*
	Erkek	115	5,01	4,465	3,202		
Hiperaktivite (CADÖ-YK)	Kız	78	1,71	2,120	-	191	0,000*
	Erkek	115	3,75	4,203	3,962		
DEHB İndeksi (CADÖ-YK)	Kız	78	9,22	5,601	-	191	0,027*
	Erkek	115	11,51	7,855	2,224		
İnternet Oyun Oynama Bozukluğu (İOOBÖ9-KF)	Kız	78	16,54	6,199	-	191	0,001*
	Erkek	115	20,28	8,085	3,453		

*p<0,05; Bağımsız Örnek t-Testi

Çocuğun cinsiyeti değişkeni için katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum, Connors Anababa Derecelendirme (CADÖ-YK) ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin (İOOBÖ9-KF) alt boyut toplam puan ortalamaları arası fark Bağımsız Örnek t-Testi ile incelenmiştir.

Kız ve erkek katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $t(191) = 2,753$; $p < 0,05$. Kız katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları, erkek katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir.

Kız ve erkek katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $t(191) = 0,143$; $p > 0,05$.

Kız ve erkek katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Karşı Gelme alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $t(191) = -0,808$; $p > 0,05$.

Kız ve erkek katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $t(191) = -3,202$; $p < 0,05$ Erkek katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalamaları, kadın katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir.

Kız ve erkek katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Hiperaktivite alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $t(191) = -3,962$; $p < 0,05$ Erkek katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Hiperaktivite alt boyut toplam puan ortalamaları, kadın katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin Hiperaktivite alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir.

Kız ve erkek katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin DEHB İndeksi alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $t(191) = -2,224$; $p < 0,05$ Erkek katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin DEHB İndeksi alt boyut toplam puan ortalamaları, kadın katılımcıların CADÖ-YK Ölçeği'nin DEHB İndeksi alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir.

Kız ve erkek katılımcıların İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $t(191) = -3,453$; $p < 0,05$. Erkek katılımcıların İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puan ortalamaları, kadın katılımcıların İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puan ortalamalarından daha yüksektir.

Çizelge 14: Çocuğun Yaşı Değişkeni için Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut Toplam Puan Ortalamaları Arası Farkın Tek Yönlü Varyans (Anova) İle İncelenmesi

Ölçek/Alt Boyut	Çocuğun Yaşı	n	$\bar{x}$	ss	F	sd	p
Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama	10 yaş	58	22,84	5,078	2,262	2 190	0,107
	11-12 yaş arası	67	22,70	2,897			
	13 yaş ve üzeri	68	23,97	3,181			
Dijital Medya Risklerinden Koruma	10 yaş	58	26,57	2,766	10,936	2 190	0,000*
	11-12 yaş arası	67	26,36	2,859			
	13 yaş ve üzeri	68	24,40	3,134			
Karşı Gelme (CADÖ-YK)	10 yaş	58	4,36	2,713	1,576	2 190	0,210
	11-12 yaş arası	67	5,49	4,179			
	13 yaş ve üzeri	68	4,87	3,561			
Bilişsel Problemler (CADÖ-YK)	10 yaş	64	58	4,21	0,014	2 190	0,986
	11-12 yaş arası	41	67	4,31			
	13 yaş ve üzeri	38	68	4,31			
Hiperaktivite (CADÖ-YK)	10 yaş	64	58	2,53	0,521	2 190	0,595
	11-12 yaş arası	41	67	3,19			
	13 yaş ve üzeri	38	68	2,99			
DEHB İndeksi (CADÖ-YK)	10 yaş	64	58	9,93	0,866	2 190	0,422
	11-12 yaş arası	41	67	11,49			
	13 yaş ve üzeri	38	68	10,25			
İnternet Oyun Oynama Bozukluğu (İOOBÖ9-KF)	10 yaş	58	19,16	9,798	0,508	2 190	0,602
	11-12 yaş arası	67	22,39	16,839			
	13 yaş ve üzeri	68	20,31	14,331			

* $p < 0,05$; Tek Yönlü Varyans (Anova)

Çocuğun yaşı değişkeni için katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum, Connors Anababa Derecelendirme (CADÖ-YK) ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin (İOOBÖ9-KF) alt boyut toplam puan ortalamaları arası fark Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile incelenmiştir.

Çocuğun yaşı değişkenine göre Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $F(2,190)= 2,262$; $p>0,05$.

Çocuğun yaşı değişkenine göre Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık vardır; $F(2,190)= 10,936$; $p<0,05$. Farklılığın hangi kategoriden kaynaklandığının bulunması için yapılan Tukey-B (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucuna göre, 10 yaşda olan katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalaması, 11-12 yaş arası ve 13 yaş ve üzerinde olan katılımcıların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamalarından daha yüksektir. Buna göre 10 yaş arasında olan katılımcılar Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamasından daha fazla puan elde etmiştir.

Çocuğun yaşı değişkenine göre CADÖ-YK Ölçeği'nin Karşı Gelme, Bilişsel Problemler, Hiperaktivite ve DEHB İndeksi alt boyut toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Çocuğun yaşı değişkenine göre İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puan ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $F(2,190)= 0,508$; $p>0,05$.

B. Ölçekler Arası İlişkilere Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Çizelge 15: Dijital Ebeveynlik Tutum, Conners Anababa Derecelendirme ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Alt Boyut ve Genel Toplam Puan Ortalamaları Arası Korelasyon Tablosu

Ölçek/Alt Boyut	1	2	3	4	5	6	7
Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama	1						
Dijital Medya Risklerinden Koruma	-0,274*	1					
Karşı Gelme (CADÖ-YK)	-0,026	0,202*	1				
Bilişsel Problemler (CADÖ-YK)	-0,188*	0,201*	0,565*	1			
Hiperaktivite (CADÖ-YK)	-0,143*	0,175*	0,636*	0,581*	1		
DEHB İndeksi (CADÖ-YK)	-0,032	0,228*	0,624*	0,829*	0,620*	1	
İnternet Oyun Oynama Bozukluğu (İOOBÖ9-KF)	0,026	0,103	0,279*	0,421*	0,334*	0,494*	1

1: Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama;

2: Dijital Medya Risklerinden Koruma;

3: Karşı Gelme;

4: Bilişsel Problemler;

5: Hiperaktivite;

6: DEHB İndeksi;

7: İnternet Oyun Oynama Bozukluğu;

*p<0,05; Korelasyon Analizi

Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları ile Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı negatif yönde zayıf bir ilişki vardır; $r = -0,274$; $p < 0,05$. Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları ile CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı negatif yönde zayıf bir ilişki vardır; $r = -0,188$; $p < 0,05$. Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyut toplam puan ortalamaları ile CADÖ-YK Ölçeği'nin Hiperaktivite alt boyut toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı negatif yönde zayıf bir ilişki vardır; $r = -0,143$; $p < 0,05$.

Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamaları ile CADÖ-YK Ölçeği'nin Karşı Gelme alt boyut toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönde zayıf bir ilişki vardır; $r = 0,202$; $p < 0,05$. Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamaları ile CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönde zayıf bir ilişki vardır; $r = 0,201$; $p < 0,05$. Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamaları ile CADÖ-YK Ölçeği'nin Hiperaktivite alt boyut toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönde zayıf bir ilişki vardır; $r = 0,175$; $p < 0,05$. Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyut toplam puan ortalamaları ile CADÖ-YK Ölçeği'nin DEHB İndeksi alt boyut toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönde zayıf bir ilişki vardır; $r = 0,228$; $p < 0,05$.

CADÖ-YK Ölçeği'nin Karşı Gelme alt boyut toplam puan ortalamaları ile İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönde zayıf bir ilişki vardır; $r = 0,279$; $p < 0,05$. CADÖ-YK Ölçeği'nin Bilişsel Problemler alt boyut toplam puan ortalamaları ile İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki vardır; $r = 0,421$; $p < 0,05$. CADÖ-YK Ölçeği'nin Hiperaktivite alt boyut toplam puan ortalamaları ile İOOBÖ9-KF Ölçeği'nin genel toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönde zayıf bir ilişki vardır; $r = 0,334$; $p < 0,05$. CADÖ-YK Ölçeği'nin DEHB İndeksi alt boyut toplam puan ortalamaları ile İOOBÖ9-KF

Ölçeği'nin genel toplam puanları arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki vardır; $r=0,494$; $p<0,05$.

C. Ölçekler Arası Düzenleyici Role İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Çizelge 16: Dijital Ebeveyn Tutumları ile İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Arasındaki İlişkide Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Belirtilerinin Düzenleyici Rolünün İncelenmesi

Model	B	SH	t	p	Alt Sınır	Üst Sınır
(Sabit)	18,72	0.49	38,20	<.001***	[17,75	19,69]
Dijital Ebeveyn Tutumu	,43	0.49	,88	,37	[-,53	1,40]
DEHB Belirtileri	3,33	0.49	6,73	0.0000***	[2,35	4,31]
(DET)*(DEHB)	,52	0,51	1,03	,30	[-,48	1,53]
	R2= .21	F=17,14	p=0.0000*			

*** $p<.001$, ** $p<.01$, * $p<.05$ Kullanılan Test: PROCESS MACRO 4.2

Elde edilen bulgular incelendiğinde, dijital ebeveyn tutumunun internet oyun oynama bozukluğu üzerinde yordayıcı etkisinin olmadığı ($B=,43$ $p>.05$), dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtilerinin internet oyun oynama bozukluğu üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu ($B= 3,33$, $p<.05$), fakat etkileşim değişkeninin anlamlı bir yordayıcılığı olmadığı tespit edilmiştir ($B= ,52$, $p>.05$). Ayrıca analiz sonucunda güven aralıklarında alt sınır (lower bound) değerinin $-,48$ ve üst sınır (upper bound) değerinin $+1,53$ olduğu bulunmuştur. Hayes' e (2022) göre güven aralığının alt sınırı ile üst sınırı arasında sıfırın bulunması etkinin anlamlı olmadığını göstermektedir. Tüm bu sonuçlar doğrultusunda, dijital ebeveyn tutumu ile İOOB belirtileri arasındaki ilişkide dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtilerinin düzenleyici rolünün bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Çizelge 17: Dijital Ebeveyn Tutumu-Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama ile İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Arasındaki İlişkide Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Belirtilerinin Düzenleyici Rolünün İncelenmesi

Model	B	SH	t	p	Alt Sınır	Üst Sınır
(Sabit)	18,80	0.49	38,09	<.001***	[17,83	19,78]
Dijital Ebeveyn Tutumu (Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama)	,54	0.49	1,10	.27	[-,42	1,51]
DEHB Belirtileri	3,55	0.50	7,08	0.0000***	[2,56	4,54]
(DET)*(DEHB)	,39	0,68	,57	,56	[-,96	1,75]
	R2= .21	F=16,96	p=0.0000*			

***p<.001, **p<.01, *p<.05 Kullanılan Test: PROCESS MACRO 4.2

Elde edilen bulgular incelendiğinde, dijital ebeveyn tutumlarından dijital medyanın etkin kullanımını onaylamanın internet oyun oynama bozukluğu üzerinde yordayıcı etkisinin olmadığı (B=,54 p>.05), dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtilerinin internet oyun oynama bozukluğu üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu (B= 3,55, p<.05), fakat etkileşim değişkeninin anlamlı bir yordayıcılığı olmadığı tespit edilmiştir (B= ,39, p>.05). Ayrıca analiz sonucunda güven aralıklarında alt sınır (lower bound) değerinin –,96 ve üst sınır (upper bound) değerinin +1,75 olduğu bulunmuştur. Hayes’ e (2022) göre güven aralığının alt sınırı ile üst sınırı arasında sıfırın bulunması etkinin anlamlı olmadığını göstermektedir. Tüm bu sonuçlar doğrultusunda, dijital ebeveyn tutumlarından dijital medyanın etkin kullanımını onaylama ile internet oyun oynama bozukluğu arasındaki ilişkide dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtilerinin düzenleyici rolünün bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Çizelge 18: Dijital Ebeveyn Tutumu-Dijital Medyanın Risklerinden Koruma ile İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Arasındaki İlişkide Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Belirtilerinin Düzenleyici Rolünün İncelenmesi

Model	B	SH	t	p	Alt Sınır	Üst Sınır
(Sabit)	18,65	0.50	36,97	<.001***	[17,65	19,64]
Dijital Ebeveyn Tutumu (Dijital Medyanın Risklerinden Koruma	,00	0.50	,00	,99	[-,99	1,09]
DEHB Belirtileri	3,27	0.53	6,06	0.0000***	[2,20	4,33]
(DET)*(DEHB)	,48	0,51	,94	,34	[-,52	1,50]
	R2= .20	F=16,68	p=0.0000*			

***p<.001, **p<.01, *p<.05 Kullanılan Test: PROCESS MACRO 4.2

Elde edilen bulgular incelendiğinde, dijital ebeveyn tutumlarından dijital medyanın risklerinden korumanın internet oyun oynama bozukluğu üzerinde yordayıcı etkisinin olmadığı (B=,00 p>.05), dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtilerinin internet oyun oynama bozukluğu üzerinde yordayıcı etkisinin olduğu (B= 3,27, p<.05), fakat etkileşim değişkeninin anlamlı bir yordayıcılığı olmadığı tespit edilmiştir (B= ,48, p>.05). Ayrıca analiz sonucunda güven aralıklarında alt sınır (lower bound) değerinin –,52 ve üst sınır (upper bound) değerinin +1,50 olduğu bulunmuştur. Hayes’ e (2022) göre güven aralığının alt sınırı ile üst sınırı arasında sıfırın bulunması etkinin anlamlı olmadığını göstermektedir. Tüm bu sonuçlar doğrultusunda, dijital ebeveyn tutumu-dijital medyanın risklerinden koruma ile İOOB belirtileri arasındaki ilişkide DEHB belirtilerinin düzenleyici rolünün bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

V.TARTIŞMA VE SONUÇ

A. Demografik Değişkenlere İlişkin Sonuç ve Tartışma

1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırma örneklemini oluşturan 193 katılımcının 156'sı (%80,8) kadın ve anne, 37'si ise (%19,2) erkek ve babadır. Anne ve babaların yaş açısından dağılımları değerlendirildiğinde ise 44 ebeveynin (%22,8) 28 ile 34 yaş aralığında, 59 ebeveynin (%30,6) 35 ile 39 yaş aralığında, 40 ebeveynin (%20,7) 40 ile 45 yaş aralığında ve 50 ebeveynin (%25,9) ise 46 yaş ve üzeri yaş aralığında olduğu görülmüştür. Ebeveynin eğitim durumları açısından dağılımları değerlendirildiğinde, 30 ebeveynin (%15,5) ilkokul/ortaokul mezunu, 88 ebeveynin (%45,6) lise mezunu, 75 ebeveynin (%38,9) üniversite mezunu olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerin medeni durumları değerlendirildiğinde 159 ebeveynin (%82,4) evli ve 34 ebeveynin (%17,6) boşanmış olduğu gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin teknolojik araçları kullanma yeterliliği açısından dağılımları incelendiğinde ise 49 ebeveynin (%25,4) orta düzeyde yeterli olduğu, 106 ebeveynin (%54,9) iyi düzeyde yeterli olduğu ve 38 ebeveynin (%19,7) ise çok iyi düzeyde yeterli olduğunu belirttiği görülmüştür. Diğer ebeveynin teknolojik cihaz kullanma yeterliliğinin değerlendirilmesi istendiğinde ise 43 ebeveynin (%22,3) orta düzey, 104 ebeveynin (%53,9) iyi düzey ve 46 ebeveynin (%23,8) çok iyi düzey şeklinde belirttiği görülmüştür. Ebeveynlere çocuklarının teknolojik cihazları ne sıklıkla kullandıkları sorulduğunda ise 20 ebeveynin (%10,4) ayda bir kere, 51 ebeveynin (%26,4) haftada birkaç kere ve 122 ebeveynin (%63,2) her gün ya da neredeyse her gün şeklinde yanıt verdiği görülmüştür. Çocukların cinsiyet açısından dağılımları incelendiğinde ise 78 kız çocuğu (%40,4) ve 115 erkek çocuğunun (%59,6) örneklemini oluşturduğu gözlemlenmiştir. Çocukların yaş açısından dağılımları değerlendirildiğinde ise 58 çocuğun (%30,1) 10 yaşında, 67 çocuğun (%34,7) 11 ile 12 yaş aralığında ve 68 çocuğun (%35,2) ise 13 yaş ve üzerinde olduğu bulunmuştur.

Dağılım nitelikleri açısından örneklem değerlendirildiğinde, ebeveynlerin büyük bir çoğunluğunu annelerin oluşturduğu, yaş grubu açısından çoğunluğun 35 ile 39 yaş aralığında yer aldığı, lise mezunu olduğu ve evli olduğu görülmektedir. Söz

konusu teknolojik cihazların kullanımı konusunda yeterlilik olduğunda ise ebeveynlerin büyük bir çoğunluğun kendisini orta düzeyde yeterli gördüğü, diğer ebeveynin teknolojik cihaz kullanım yeterliliğini değerlendirmeleri istendiğinde ise yine orta düzey yeterliliğin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Çocukların teknolojik cihaz kullanım sıklıkları incelendiğinde ise her gün ya da neredeyse her gün teknolojik cihaz kullanan çocuk sayısının fazlalığı dikkat çekmektedir. Son olarak erkek çocuklarının örnekleme sayıca fazla olduğu gözlemlenirken, bu çocukların yaş açısından öne çıktığı grubun ise 13 yaş ve üzeri olduğu saptanmıştır.

2. Ölçeği dolduran ebeveyn değişkenine ilişkin sonuç ve tartışma

Mevcut çalışma kapsamında ilk olarak anne ve babaların dijital ebeveynlik olgusunda oynadıkları role odaklanılmış olup 193 ebeveyn den toplanan veriler analiz edilmiştir. Örneklem açısından anne ve babaların dağılımı değerlendirildiğinde 156 katılımcının anne/kadın ve 37 katılımcının ise baba/erkek olduğu gözlemlenmiştir. Anne ve babaların dijital ebeveynlik rollerinin ne düzeyde farklılaştığını saptamak adına yapılan analizler sonucunda babaların Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyutunda annelerden anlamlı derecede yüksek puanlar aldıkları saptanırken, söz konusu Dijital Medya Risklerinden Koruma olduğunda anne ve babaların puan ortalamalarının farklılaşmadığı görülmüştür. Manap (2020) ise dijital ebeveynlik farkındalığına odaklandığında ise babaların dijital medyayı onaylayan ama ihmal eden bir tutum benimsediklerini gözlemlemiştir. Yürütülen farklı bir çalışmada ise annelerin dijital ihmal düzeyinin yüksek olduğu saptanırken (Pazarcıklı vd., 2022), Gül (2023) anne ve babaların çocuklarının dijital cihazları kullanım konusunda olumsuz model olma söz konusu olduğunda babaların anlamlı ve yüksek puanlar aldıklarını saptamıştır. Nayci (2021) annelerin etkin kullanım konusunda ön plana çıktığını ifade ederken aynı zamanda risklerden koruma konusunda da babalardan anlamlı ve yüksek puanlar aldıklarını gözlemiştir. Kuzu-Jafari (2021) ise annelerin risklerden koruma belirtilerinin yüksek olduğunu gözlemlerken, tıpkı bu çalışmada olduğu gibi babaların etkin kullanma alt boyutunda anlamlı ve yüksek puanlar aldığını saptamıştır. Yaman ve arkadaşlarının (2019) çalışmasında ise anne ve babaların dijital ebeveynlik tutumlarında anlamlı düzeyde farklılaşmadığı saptanmıştır. Akay (2023) ise dijital ebeveynlik rollerinde cinsiyetin anlamlı bir farklılık yaratmadığını bulgularken, Türkel (2021) Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyutunda annelerin, babalardan anlamlı ve yüksek puanlar

aldığını gözlemlemiştir. Ponnet, Emmery, Walrave ve Heirman (2017) da annelerin koruyucu yapısının dijital dünyada da etkili olduğunu belirtmişlerdir. İlgili alan yazın incelendiğinde sıklıkla dijital ebeveynlik farkındalığını konu alan çalışmalara rastlanılmakta birlikte dijital ebeveynlik tutumlarının sınırlı çalışmanın konusu olduğu görülmekte ve anne ve babaların dijital ebeveynlik tutumlarına yönelik genel geçer bir yorumda bulunmak adına yürütülecek çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu yönüyle yürütülen bu çalışmanın alan yazına katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Ulaşılan sonuçların, babaların dijital medyanın çocuklarının hayatında etkin bir araç olması konusunda olumlu yaklaşıtlarını göstermesine karşın, dijital medyanın içeriğinde barındırdığı riskler konusunda anne ve babaların aynı kanaatte oldukları düşünülebileceği gibi günümüz modern dünyasında teknolojik cihazların kadın ve erkek fark etmeksizin kullanım oranının artmasının da etkili olabileceği düşünülmektedir. Alan yazın çerçevesinde değerlendirildiğinde de erkeklerin internet ve teknolojik cihaz kullanımlarının kadınlardan anlamlı derecede yüksek olmasının, bu bireyler ebeveyn olduğunda da çocuklarına yönelik tutumlarına etki ederek, babaların kullanımı onaylama konusunda öne çıkmalarının bir sebebi olduğu düşünülmüştür. Aynı zamanda Ayas ve Horzum (2013) kültür etkisinin çocuğun cinsiyetiyle ilişkisine değinerek, erkek çocuklarının daha serbest bırakılması ve özgür yetiştirilmesinin bir sonucu olarak yetişkin yaşamın ebeveyn tutumlarına etki ettiğini ifade etmiştir. Son olarak kadın ve erkeklere atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde ele alındığında, kadına yüklenen görev ve sorumlulukların ev yaşamına yansması erken yaşlara tekabül ederken, erkek çocuklarının evdeki görev ve sorumluluklarının kısıtlılığı da teknolojik cihazlarla olan ilişkilerini kuvvetlendirerek (Dökmen, 2019), ebeveyn olduklarda dijital dünyaya bakışlarına yön veren bir güç şeklinde nitelendirilebileceği gibi anne ve babanın evde benimsemiş olduğu roller çerçevesinde de toplumumuzda kadınların ev işlerine ayırdıkları ve çocuklarına ayırdıkları vakit göz önünde bulundurulduğunda, babaların ev içi görev ve sorumluluklarının azlığının da dijital dünyaya bakış açılarına yön verdiğini düşündürmektedir (Akbaş vd., 2017; Vardar, 2022). Son olarak mevcut çalışma kapsamında babaların etkin kullanım konusunda ön plana çıktıkları gözlemlenmiş olup, alan yazın çerçevesinde değerlendirildiğinde de erkeklerin dijital cihazları kullanım sıklıklarının da bu sonuçlar üzerinde etkili olduğu ve çocuklarının teknolojik cihaz kullanımlarını annelerine oranla daha az riskli algıladıkları düşünülmektedir. Anne ve babalardan çocuklarındaki DEHB semptomlarını değerlendirmesi

istendiğinde ise CADÖ-YK'nın Karşı Gelme, Bilişsel Problemler, Hiperaktivite ve DEHB İndeksi olmak üzere herhangi bir alt boyutta anlamlı bir farklılık rastlanmamıştır. İlgili alan yazın incelendiğinde sıklıkla anne ve çocuk arasındaki ilişkinin duygusal gücünün bir belirleyici olduğuna ve anne ve babadaki DEHB geçmişine vurgu yaptıkları görülmektedir. McLaughlin ve arkadaşları (2014) bu aksaklıklar sonucu çocukların dikkat ve odaklanma problemleri yaşayabildiklerini belirtirken, anne ve çocuk arasındaki ilişkinin bozulmasına DEHB'in sebebiyet verdiğini ifade eden çalışmacılar bu ihmalkarlığın sadece semptomların gücünü ve sıklığını arttırdığına değindikleri de saptanmıştır (Banaschewski vd., 2017; Grizenko vd., 2008). Ancak bu çalışmada anne ve baba olgusu formu dolduran kişiyle sınırlı kaldığı için ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiye yönelik bir yorum yapılamamaktadır. Söz konusu çocuktaki semptomları algılamak olduğunda ise Işık-Albayrak (2015) annelerin çocuklardaki dürtüselliği algılama düzeyinin, babalardan daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Ak'ın (2004) çalışmasında ise tıpkı bu çalışmada olduğu gibi anne ve babanın algılama eşiğinde bir farklılık saptanmazken, araştırmacı bu noktada ana belirleyicinin çocuğun cinsiyeti olduğunu belirtmiştir. Semerci ve Turgay (2008) de annelerin çocuklarla geçirdiği zamanın babalardan daha fazla olmasının semptomları algılamada etkili olabileceğini belirtirken Arslanoğlu'nun (2008) çalışmasında da aynı sonucun desteklendiği görülmektedir.

3. Ebeveyn yaşı değişkenine ilişkin sonuç ve tartışma

Ebeveynin yaşının dijital ebeveynlik tutumlarında anlamlı bir farklılığa sebebiyet verip vermediğini değerlendirmek adına araştırma örneklemini oluşturan katılımcılar dört farklı gruba ayrıştırılarak analiz edilmiştir. 44 katılımcının 28 ile 34 yaş aralığında, 59 katılımcının 35 ile 39 yaş aralığında, 40 katılımcının 40 ile 45 yaş aralığında ve 50 katılımcının 46 yaş ve üzerinde olduğu görülmüştür. Bu yaş gruplarının dijital ebeveynlik tutum ölçeğinden aldıkları puanlar değerlendirildiğinde ise 40-45 yaş arasında olan ebeveynlerin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyutunda 28-34 yaş arası, 35-39 yaş arası ve 46 yaş ve üzerinde olan ebeveynlerden anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları saptanırken, Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyutunda ebeveynin yaşı anlamlı farklılıklara sebebiyet vermemiştir. Dijital dünyanın içeriğinde barındırdığı olumsuzluklar her yaş grubunda etkisini gösterdiği için yaştan bağımsız olarak ebeveynlerin koruyucu bir tutum benimsedikleri düşünülmektedir (Özsoy ve Atılğan, 2018). Kuzu-Jafari (2021) de

dijital medyanın etkin kullanımını onaylamanın 30 yaş ve altı ebeveynlerde daha sık gözlemlenmesine karşın söz konusu dijital medya risklerinden korumak olduğunda ebeveynlerin yaşına göre anlamlı farklılık göstermediğini saptamıştır. Türkel'in (2021) çalışmasında ise ebeveynlerin hem Dijital Medya Risklerinden Koruma hem de Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyutlarında anlamlı düzeyde farklılaşmadıkları görülmüştür. Zabatiero ve arkadaşları da (2018) ebeveynin yaşının dijital cihazların kullanımı konusundaki bakış açılarını etkilemediğini ve günümüz dünyasında bu cihazların yaşamın bir parçası olduğunu kabul ederek çocuklarını etkin kullanma konusunda desteklediklerini ifade etmişlerdir. Manap'ın (2020) çalışmasında da ebeveynin yaşının, dijital ebeveynlik farkındalığı ile negatif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır. Nikken ve de Haan (2015) ise bu noktada ebeveynin yaşından ziyade çocuğun yaşının bir belirleyici olduğunu vurgulamıştır. Akay (2023) da ebeveyn tutumlarında yaşın anlamlı bir farklılığa sebebiyet vermediğini saptayan bir diğer araştırmacıdır. İlgili alan yazındaki kısıtlı çalışma incelendiğinde araştırmacıların yaş olgusunun dijital ebeveyn tutumlarındaki etkisinde ortak bir görüşte buluşmadığı söylenebilir. Yaş faktörünün dijital ebeveynlik tutumlarına etkisini ele alacak çalışmalarla alan yazının desteklenmesi beklenmektedir. Yürütülmüş bu çalışmada ise yaşları 40 ile 45 arasında değişim gösteren ebeveynlerin etkin kullanım konusunda ön plana çıktıkları saptanmış olmasına karşın bu etkin kullanımı destekleme sadece yaş olgusuyla açıklanacak bir kavram olarak değerlendirilmemelidir. Anne ve babaların yaşlarının, DEHB belirtilerini derecelendirme düzeyinde anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığı incelendiğinde CADÖ-YK'nın Karşı Gelme ve Hiperaktivite alt boyutlarında yaş olgusunun anlamlı bir farklılığa sebebiyet vermediği gözlemlenirken, Bilişsel Problemler alt boyutunda 46 yaş ve üzerindeki ebeveynlerin, DEHB İndeksi alt boyutunda ise 28-34 yaş aralığındaki ebeveynlerin anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Bu sonuçlardan hareket ile ebeveynin yaşı arttıkça çocuklarındaki dikkat ve odaklanma sorunlarını, yaşı azaldıkça da genel DEHB belirtilerini baz alma sıklıklarının arttığı görülmektedir. İlgili alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde Özgey'in (2021) 6 ve 10 yaş arasındaki çocuklarda DEHB semptomlarını ele aldığı çalışmasında ise anne ve babanın yaşına bağlı anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. Güveli Bozkurt'un (2019) araştırmasında da yaşları 6 ile 13 arasında değişen çocuklardan oluşan hem deney hem kontrol grubunda, ebeveynlerinin yaşlarına bağlı olarak belirtileri yorumlamada anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. Alan yazın çerçevesinde

değerlendirildiğinde ise ebeveynin yaşı sıklıkla demografik bilgi formunda yer alan bir soru ile sınırlı kaldığı görülmekle birlikte mevcut çalışma kapsamında analizlere dahil edilmesinin alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4. Ebeveyn eğitim durumu değişkenine ilişkin sonuç ve tartışma

Ebeveynlerin eğitim seviyeleri incelendiğinde 30 katılımcının ilkokul/ortaokul, 88 katılımcının lise ve 75 katılımcının üniversite ve üzeri mezunu olduğu görülmüştür. Ebeveynin eğitim seviyesinin Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nden alınan puanlar üzerinde anlamlı bir farklılığa sebebiyet verip vermediği değerlendirildiğinde ise ölçeğin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyutunda anlamlı bir etkisi saptanmazken, Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyutunda ise lise mezunu olan ebeveynlerin, ilkokul/ortaokul ve üniversite ve üzeri mezunu olan ebeveynlerden anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Acar (2015) ise ebeveynlerin eğitim seviyesine paralel olarak dijital okur-yazarlıklarının da arttığını ve çocuklarını etkin kullanım konusunda desteklediklerini ifade etmiştir. Konok vd., (2020) ise ebeveynlerin eğitim seviyesi azaldıkça çocuklarını risklerden koruma konusunda yetersiz kaldıklarını ifade etmiştir. Yaman vd., (2019) ebeveynlerin dijital yeterliliklerine odaklandıklarında, ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu ebeveynlerin dijital yeterlilik açısından farklılaşmadığını saptamışlardır. Yaman (2018) da dijital ebeveynlikte yeterlilik olgusunu ele aldığı anda anne ve babaların eğitim seviyesine bağlı bir farklılaşma gözlemlememiştir. Erşahin (2019) de çalışmasında ebeveynlerin eğitim seviyesi azaldıkça, risklerden koruma belirtilerinin artış gösterdiğini saptamış olması bu çalışma ile kısmi uyum içermektedir. Nikken ve Oprea (2018) ise anne ve babaların eğitim seviyesi arttıkça çocuklarını dijital medyayı etkin ve işlevsel kullanma konusunda teşviklerinin de arttığını ifade etmişlerdir. Doğan'ın (2022) çalışmasında da ebeveynin eğitim seviyesinin, dijital ebeveynlik tutumlarında anlamlı bir etkisi olmadığı saptanmıştır. Günümüz dünyasının ayrılmaz bir parçası olan dijital cihazların kullanımı eğitim seviyesinden bağımsız olduğu için bu noktada ebeveynlerin dijital okuryazarlıklarına odaklanmanın daha sağlıklı sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. Ebeveynlerin eğitim seviyesinin, çocuklarındaki DEHB belirtilerini değerlendirme üzerinde anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığı değerlendirildiğinde ise CADÖ-YK'nın Karşı Gelme ve DEHB İndeksi alt boyutlarında eğitim seviyesinin anlamlı bir farklılık meydana getirmediği görülürken, Bilişsel Problemler ve Hiperaktivite alt boyutlarında ilkokul-

ortaokul mezunu ebeveynlerin, lise mezunu ve üniversite ve üzeri mezunu olan ebeveynlerden anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları gözlemlenmiştir. Eminoğlu (2024) bu çalışmadan farklı olarak DEHB tanılı çocukların ebeveynlerinin demografik niteliklerine odaklandığında ise ebeveynlerin büyük bir çoğunluğunun ilkokul mezunu olduğunu gözlemlemiştir. Lola ve arkadaşları (2019) özellikle annenin eğitim seviyesinin DEHB için bir risk faktörü olduğunu ifade etmişlerdir. Pekel'in (2023) çalışmasında ise sadece Hiperaktivite alt boyutunda ebeveyn eğitim seviyesi azaldıkça alınan puanların arttığının saptanmış olması bu çalışmanın sonuçlarıyla kısmi olarak örtüşmektedir. Özgey'in (2021) araştırmasında ise babaların eğitim seviyesine göre DEHB puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülürken, annelerin eğitim seviyesine göre lise mezunu annelerin puan ortalamalarının yüksek olduğu saptanmıştır. Zengin'in (2017) çalışmasında da deney ve kontrol grubu fark etmeksizin ebeveynlerin eğitim seviyesi azaldığında, puan ortalamalarının arttığı görülmüştür. Işık-Albayrak'ın (2015) araştırmasında da ebeveynlerin eğitim seviyelerinin anlamlı bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Şanlı ve Öztürk (2012) ebeveynin eğitim seviyesi ile DEHB belirtilerini yorumlama arasındaki ilişkide çocuk yetiştirme tutumlarının aracı rolü üstlendiğini ifade ederek, özellikle annelerin eğitim seviyesi yükseldiğinde koruyucu ve baskıcı tutumlarının artmasının DEHB semptomlarının şiddetini arttıran bir unsur olarak devreye girdiğini ifade etmiştir. Fox ve arkadaşları da (1995) ebeveynlerin eğitim seviyesini DEHB için bir risk faktörü olarak değerlendirmiş ve davranış sorunlarını algılama konusunda etkisiz ebeveynlik sergilediklerini vurgulamışlardır. Ebeveynlerinin eğitim seviyelerinin çocuklarının İOOB belirtilerinde anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığı değerlendirildiğinde ise anne ya da babası ilkokul-ortaokul, lise ve üniversite ve üzeri mezunu olan çocukların İOOBÖ9-KF'den aldıkları puanların farklılaşmadığı saptanmıştır. Pekel'in (2023) yaşları 14 ile 15 arasında değişen çocuklar üzerinde yürüttüğü çalışmasında da ebeveyn eğitim seviyesinin İOOB geliştirme riskinde tıpkı bu çalışmada olduğu gibi anlamlı bir farklılık yaratmadığı gözlemlenmiştir. Terzioğlu (2017) da İOOB'nin ebeveyn eğitim seviyesine göre değişmediğini ifade etmiştir. Çevik ve Çelikkaleli'nin (2010) çalışmasında ise baba eğitim seviyesinin etkisi baz alındığında, çocukların aldıkları puanların baba eğitim seviyesine göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Ahmadi ve Saghafi (2013) de baba eğitim seviyesinin, anne eğitim seviyesinden iki kat belirleyici bir unsur olarak İOOB'de risk faktörü olarak devreye girdiğini ifade etmişlerdir. Liu ve arkadaşları (2012) ise anne ve babanın eğitim seviyesinin

çocukların problemleri internet kullanımında risk unsuru olduğunu ifade ederek, ebeveyn eğitim seviyesi düştükçe İOOB geliştirme riskinin arttığını ifade etmişlerdir.

5. Ebeveyn medeni durum değişkenine ilişkin sonuç ve tartışma

Araştırma örneklemini oluşturan ebeveynlerin birliktelik durumu değerlendirildiğinde 159 katılımcının evli ve 34 katılımcının boşanmış olduğu gözlemlenmiştir. Dijital ebeveynlik tutumlarında ebeveynlerin birliktelik durumlarının anlamlı bir fark yaratıp yaratmadığı incelendiğinde ise boşanmış ebeveynlerin Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyutunda anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları görülmüşken, evli ebeveynlerin Risklerinden Koruma alt boyutunda anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları saptanmıştır. Türkel'in (2021) araştırmasında ise ebeveynlerin evli ya da boşanmış olmasının Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama ve Risklerinden Koruma alt boyutlarından alınan puanlarda farklılaşmaya sebebiyet vermediği görülmüştür. Sağar'ın (2019) ebeveynlerin sanal toleransına odaklandığı araştırmasında ise boşanmış ebeveynlerin çocuklarının sanal dünyadaki varlıklarına ilişkin toleranslarının evli ebeveynlerden yüksek olduğunun görülmüş olması bu çalışmada da gözlemlenen etkin kullanımı onaylama ile kısmi şekilde örtüşmektedir. Günaydın (2021) ise dijital ebeveyn farkındalığında medeni durumun anlamlı bir farklılaşmaya sebebiyet vermediğini gözlemlerken, Urtekin'in (2024) çalışmasında da bu sonuç desteklenmiştir. Mevcut çalışma kapsamında evli ebeveynlerin çocuklarını risklerden koruma konusunda ön plana çıktığı görülmüş ve söz konusu dijital medyanın riskleri olduğunda anne ve babaların çocukları üzerinde ortak kontrol sağlamasında ebeveyn birlikteliğinin anlamlı bir etkisi olduğu düşünülmüştür. Ebeveynlerin medeni durumlarının DEHB belirtilerini yorumlamalarında anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığı değerlendirildiğinde ise evli ve boşanmış ebeveynlerin CADÖ-YK'nın Karşı Gelme, Bilişsel Problemler, Hiperaktivite ve DEHB İndeksi olmak üzere hiçbir alt boyutta farklılaşmadıkları gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar üzerinde örneklemin büyük bir kısmının evli olmasının da etkili olabileceği düşünülmektedir. Yelkenci (2023) de ebeveynlerin medeni durumlarının, davranışsal sorunları yorumlamada anlamlı bir farklılığa sebebiyet vermediğini gözlemlemiştir. Zengin'in (2017) çalışmasında da anne ve babanın birliktelik durumunun DEHB puanları üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmamış olması bu çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Baykal ve arkadaşlarının (2018) çalışmasında ise mevcut çalışmadan farklı olarak deney ve

kontrol grubuna ayrıştırılan örnekleme DEHB grubunun ebeveynlerinin boşanma sıklığının anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüş ve aile içi sorunların da DEHB de bir risk faktörü olarak devreye girdiğine değinilmiştir. Alan yazında sıklıkla DEHB tanılı çocuklara ve yetişkinlere yönelik çalışmalara rastlanılmasına karşın bu araştırmada alınan tanı bir kriter olarak baz alınmamış ve tanıdan ziyade ebeveynlerin çocuklarını algılama düzeyine odaklanılmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde ilgili literatürdeki sınırlı çalışma ile sonuçlar örtüşmesine karşın alan yazında yürütülecek çalışmalarda ebeveynlerin demografik niteliklerine odaklanılarak çalışma bulgularımızın desteklenmesi beklenmektedir. Ebeveynlerin birliktelik durumlarının İOOBÖ9-KF'den aldıkları puanlarda anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığı değerlendirildiğinde ise ebeveynleri evli olan çocukların, ebeveynleri boşanmış çocuklardan anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. ilgili alan yazın incelendiğinde ebeveynlerin medeni durumlarının sadece Güvener'in (2020) çalışmasında ele alındığı görülmüş ve ebeveynlerin medeni durumunun çocuklarının İOOBÖ9-KF puanlarında bir farklılık yaratıp yaratmadığını incelendiğinde medeni duruma göre anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır. Alan yazın incelendiğinde İOOB'de ebeveynlerin ve ailenin etkisine odaklanan çalışmaların sıklıkla aile içi çatışmalara ve iletişim problemlerine odaklandığı görülmüştür. Gelecek araştırmalarda medeni durumun İOOB üzerindeki etkisi ele alınarak, bu çalışmanın sonuçlarının desteklenmesi beklenmektedir.

6. Ebeveyn teknolojik cihaz yeterliliği değişkenine ilişkin sonuç ve tartışma

Araştırma örneklemini oluşturan ebeveynlerin teknolojik cihazları kullanma konusundaki yetkinlikleri sorulduğunda 38 ebeveynin çok iyi, 106 ebeveynin iyi ve 49 ebeveynin ise orta yanıtını verdiği görülmüştür. Teknolojik cihazları kullanma yetkinliğinin dijital ebeveynlik tutumlarına etkisi değerlendirildiğinde ise teknolojik araçları kullanma yeterliği çok iyi düzeyde olan ebeveynlerin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama, teknolojik araçları kullanma yeterliği iyi düzeyde olan ebeveynlerin ise Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyutunda anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları saptanmıştır. Aynı zamanda diğer ebeveynin yeterliliği sorgulanmış olup bu soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde ise 46 katılımcının çok iyi, 104 katılımcının iyi ve 43 katılımcının ise orta yanıtını verdiği gözlemlenmesine karşın dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin hem Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama ve Risklerinden Koruma alt boyutlarında farklılaşmadıkları görülmüştür.

Yaman (2018) ise ebeveynlerin dijital ebeveynlik öz yeterlilik algılarına odaklandığında artan yeterliliğe paralel olarak çocuğu işlevsel kullanıma teşviğinde arttığını gözlemlemiştir. İnan-Kaya (2021) ise ebeveynlerin dijital dünyada kendilerini yeterli görmemelerinin bir sonucu olarak çocuklarının dijital varlıklarını kısıtlama belirtilerinin arttığını ifade etmektedir. Coşkunalp (2022) ise ebeveynlerin dijital yeterlilikleri arttığında çocuklarını dijital medyayı verimli kullanımına teşvik ettiklerini ifade etmiş olması bu çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik içermektedir. İnan-Kaya ve arkadaşlarının (2018) çalışmasında da ebeveynlerinin kendilerini dijital dünyada yeterli görmelerinin çocuklarını risklerden koruma konusunda ön plana çıkmalarında anlamlı bir faktör olarak değerlendirilmiş olması bu çalışmada gözlemlenen “iyi düzey” ebeveynlerin Risklerinden Koruma alt boyutunda ön plana çıkmalarıyla kısmi şekilde örtüşmesine karşın alan yazında ebeveynlerin dijital cihazları kullanma yetkinliğini analizlerine dahil eden herhangi bir çalışmaya rastlanılmamış olması araştırma sonuçlarımızın karşılaştırılmasını kısıtlamaktadır. Ebeveynlerin teknolojik araçları kullanma yeterliliğinin DEHB belirtilerini yorumlamada farklılık yaratıp yaratmadığı değerlendirildiğinde ise iyi düzeyde kullanan ebeveynlerin Karşı Gelme alt boyutunda anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları görülmesine karşın ölçeğin Bilişsel Problemler, Hiperaktivite ve DEHB İndeksi alt boyutlarında ebeveynin teknolojik cihaz kullanım yeterliliğine bağlı anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. Söz konusu diğer ebeveyn olduğunda ise yine iyi düzey yanıtını veren ebeveynlerin Bilişsel Problemler alt boyutunda anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. İlgili alan yazında daha önce bu soruya yanıt aranmadığı görülmüş ve bu yönüyle bu çalışmada ele alınması literatüre bir katkı olarak değerlendirilmiş olmasına karşın bu durum ulaşılan sonuçların karşılaştırılmasında da bir engel niteliği taşımaktadır. Her iki ebeveynin de iyi düzeyde teknolojik cihaz kullanımının ön plana çıkması, söz konusu çocuklar olduğunda ebeveynlerin birer rol model olarak devreye girdiğini düşündürerek özellikle karşıt gelme problemlerinde etkisini gösterebilir. Bu sebeple önce ebeveynlerin teknolojiyi sağlıklı birer rol model olacak şekilde hayatlarına dahil etmelerinin, çocuklarıyla yaşayacakları sorunları azaltacağını düşündürmektedir. İlgili alan yazın incelendiğinde anne ve babaların teknolojik cihazları kullanım konusunda yeterliliklerinin İOOBÖ9-KF düzeyinde bir fark yaratıp yaratmadığını ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanılmadığı görülmüş ve bu sebeple çalışma kapsamında analizlerine dahil edilmesi kararlaştırılarak alan yazına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda formu dolduran ebeveynin

ve eşinin kendisini teknolojik cihaz kullanımı konusunda çok iyi, iyi ve orta düzey yeterlilikte görmesinin çocuklarının İOOBÖ9-KF'den aldıkları puanlar üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüştür. Mevcut çalışmadan farklı olarak Andiç (2019) anne ve babanın internete girme sıklığının, çocuklarının İOOB belirtileri puanlarına etkisine odaklandığında babanın internete girme sıklığının anlamlı bir farklılık yaratmadığını saptarken, annesi internete hiç girmeyen çocukların, anneleri çok sık internete giren çocuklardan anlamlı ve düşük puanlar aldıklarını gözlemlemiştir. Bu noktada alan yazının ebeveynlerin teknolojik cihaz ve internet kullanım sıklıklarına odaklı bir bakış açısıyla genişlediği ve ebeveynlerin kullanım sıklığı arttıkça çocuklarda problemli internet kullanımının arttığı ifade edilmektedir. Aynı zamanda araştırmacılar anne ve babaların kullanım sıklığı arttıkça aile içi iletişimin ve ebeveyn çocuk bağının zayıfladığını belirtmişlerdir (Liu vd. 2012; Park vd., 2008).

7. Çocukların dijital cihaz kullanım sıklığı değişkenine ilişkin sonuç ve tartışma

Ebeveynlere çocuklarının teknolojik cihazları ne sıklıkla kullandıkları sorulduğunda 122 ebeveynin her gün ya da neredeyse her gün, 51 ebeveynin haftada birkaç kere ve 20 ebeveynin ayda birkaç kere yanıtını verdiği gözlemlenmiştir. Çocuğun kullanım sıklığının dijital ebeveyn tutumlarında anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığı incelendiğinde ise Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin hem Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama hem de Risklerinden Koruma alt boyutunda anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Lauricella ve arkadaşları (2015) ebeveynlerin dijital cihazları kullanım süresinin, çocuklarının dijital araç kullanım süresi ile doğrudan ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Kuzu-Jafari (2021) ise ebeveynlerin Etkin Kullanımını Onaylama düzeyi ile çocuklarının dijital araçların kullanımı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu saptamıştır. Türkel'in (2021) çalışmasında da ebeveynlerin dijital cihazlarla geçirdikleri süreye odaklanılarak dijital ebeveynlik olgusu incelendiğinde sürenin anlamlı bir etkisine rastlanılmamıştır. Manap ve Durmuş (2021) yine ebeveynlerin dijital cihaz kullanım sürelerini baz aldığında artan süreye paralel olarak model olma ve dijital ihmalin de arttığını saptamışlardır. Doğan (2022) dijital ebeveynlik tutumlarını ele aldığında ise 4 saatten fazla uzaktan dijital cihaz kullanan çocukların, ebeveynlerinin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyutunda anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Dulkadir ve arkadaşlarının (2023) araştırmasında ise çocuğun dijital cihaz kullanım süresinin

dijital ebeveynlik tutumlarında anlamlı bir farklılaşmaya sebebiyet vermediği görülürken, Günaydın'ın (2021) ve Şahin'in (2021) çalışmasında da bu sonuç desteklenmiş olması bu çalışmanın sonuçlarıyla uyum içermektedir. Çocukların teknolojik cihazları kullanım sıklığının, ebeveynlerin DEHB belirtilerini yorumlama düzeyinde bir farklılık yaratıp yaratmadığı değerlendirildiğinde ise CADÖ-YK'nın Karşı Gelme, Hiperaktivite ve DEHB İndeksi alt boyutlarında anlamlı bir farklılık gözlemlenmezken, her gün ya da neredeyse her gün kullandığını belirten ebeveynlerin çocuklarının Bilişsel Problemler alt boyutunda anlamlı ve yüksek puanlar almaları dikkat çekmiştir. Bu sonuçtan hareket ile çocukların teknolojik cihazları kullanım sıklığı arttıkça, dikkat ve odaklanma gibi bilişsel sorunlarının da artış göstererek ebeveynleri tarafından bir sorun olarak algılanmaya başlandığı düşünülmektedir. Goodwin (2018) teknolojinin, DEHB'i tetikleyen bir unsur olduğunu ifade ederek, odaklanma sorunlarında temel risk unsuru olarak teknolojik cihazların kullanım yoğunluğuna vurgu yapmıştır. Akbaş ve Dursun (2020) da teknolojinin özellikle çocuklar üzerinde yarattığı olumsuz durumlardan söz ederek dikkat eksikliği ve odaklanma sorunlarından bahsetmiş olması bu çalışmada gözlemlenen bilişsel sorunlarla benzer nitelik taşımaktadır. Ebeveynlere çocuklarının teknolojik araçları kullanım sıklıkları sorulduğunda her gün ya da neredeyse her gün kullanan çocukların, ayda birkaç kere ve haftada birkaç kere kullanan çocukların İOOBÖ9-KF'den daha fazla puan elde ettikleri gözlemlenmiştir. Söz konusu internet kullanım bozukluğu olduğunda geçirilen zaman ana belirleyiciler arasında gösterilmektedir. Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde annelerin haftada en az 6 gün internet kullandığını belirten çocuklarda İOOB puanlarının yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Koç, 2017; Karaçetin, 2016). King ve Delfabbro (2016) ise yaptığı çalışmada İOOB düzeyinin haftada 30 saatten fazla zaman geçiren ergenlerin anlamlı ve yüksek puanlar aldıklarını saptamışlardır. Pelit (2023) de ergenlerde riskli davranışlar ve İOOB'ye odaklandığı çalışması sonucunda özellikle çevrimiçi oyunlarda daha fazla vakit ayıran çocukların, İOOB puanlarının arttığını ifade etmiştir. Güleç (2022) de ergen bireylerle yürüttüğü çalışmasında günlük süreye odaklanmış ve günlük internet kullanımının, İOOB ile pozitif yönde ilişkili olduğunu saptamıştır. Wei ve arkadaşları da (2012) çocukların oyuna ayırdığı sürenin İOOB için bir risk faktörü olduğunu gözlemlemişlerdir. Alan yazında sıklıkla süre olgusuna odaklandığı görülmekle birlikte ilgili çalışmalar incelendiğinde teknolojik cihazların ve internet kullanım süresinin, İOOB ile pozitif

yönde ilişkili olduğunun gözlemlenmiş olması bu çalışmanın sonuçlarıyla kısmi uyum göstermektedir (Adanır vd., 2016; Krus, 2014; Kızıldağ, 2021).

8. Çocukların cinsiyeti değişkenine ilişkin sonuç ve tartışma

Ebeveynlere çocuklarının cinsiyeti sorulduğunda 115 ebeveynin erkek, 78 ebeveynin ise kız çocuğu olduğu görülmüştür. Çocuğun cinsiyetinin dijital ebeveyn tutumlarında anlamlı bir farklılığa sebebiyet verip vermediği değerlendirildiğinde kız çocuğu olan ebeveynlerin Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama alt boyutundan anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları görülürken Risklerinden Koruma alt boyutunda çocuğun cinsiyetinin anlamlı bir farklılık yaratmadığı saptanmış olması cinsiyet fark etmeksizin ebeveynlerin çocuklarını koruma belirtilerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Doğan'ın (2021) çalışmasında da ebeveynlerin dijital ebeveynlik tutumlarının, çocuklarının cinsiyetine göre farklılaşmadığının gözlemlenmiş olması bu çalışma ile kısmi uyum içermektedir. Kuzu-Jafari (2021) de yürütmüş olduğu çalışmada kız ya da erkek çocuğa sahip olan ebeveynlerin, dijital ebeveynlik tutumlarında anlamlı bir farklılık saptanmazken, Türkel'in (2021) çalışmasında da aynı sonuç desteklenmiştir. Alan yazının aksine yürütülmüş olan bu çalışmada kız çocuklarının etkin kullanım konusunda ebeveynleri tarafından daha fazla desteklendiği görülmüş ve bu durumun temelinde örneklemin öznel niteliklerinden temel alan birçok etmenle birlikte erkek çocuklarının dijital cihazlarda vakit geçirme konusunda daha ön planda olmasının sonuçlar üzerinde etkili olabileceği düşünülmüştür. Kız ve erkek çocuklarındaki DEHB belirtileri ebeveynleri tarafından değerlendirilmeleri istendiğinde CADÖ-YK'nın Bilişsel Problemler, Hiperaktivite ve DEHB İndeksi alt boyutlarında erkek çocuğu olan ebeveynlerin anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları görülmüş ancak Karşı Gelme alt boyutunda cinsiyetin anlamlı bir etkisi saptanmamıştır. Willcutt (2012) de araştırmasında cinsiyetin DEHB belirtileri üzerindeki etkisini ele aldığıda erkek çocuklarının anlamlı ve yüksek puanlar aldıklarını gözlemlemiştir. Gershon ve Gershon, (2002) da DEHB'i cinsiyet açısından değerlendirdiğinde erkeklerde gözlemlenme sıklığının daha yüksek olduğunu saptamıştır. Rucklidge (2010) cinsiyetler arası bu farklılıkta belirtilerin anlamlı bir yordayıcı olduğunu ve erkeklerin sıklıkla hiperaktivite ve dürtüsellikle ön plana çıkmasının teşhis aşamasını kolaylaştırmasına karşın kadınlarda odaklanma güçlüklerinin saptanmasının daha zor olmasının yattığını belirtmektedir. Erdem ve Pak (2012)'in çalışmasında ise cinsiyet DEHB belirtilerinde bir belirleyici

olarak gözlemlerken Kooij (2010) erkeklerde gözlemlenme sıklığının yüksek olduğunu gözlemlemiştir. Öktem ve Sonuvar (1993) da erkekler DEHB görülme oranının daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Ak' ın (2004) dikkat eksikliği ve hiperaktivite semptomlarında cinsiyetin etkisine odaklandığı çalışmasında da erkek çocuklarının anlamlı ve yüksek puanlar aldıklarının görülmesi bu çalışmanın sonuçlarıyla uyum göstermektedir. Kız ve erkek çocuklarının İOOBÖ9-KF puanları karşılaştırıldığında ise erkek çocuklarının anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Liao ve arkadaşlarının (2022) yürütmüş olduğu meta analiz çalışmasında da Asya ülkelerinde İOOB görünme sıklığına odaklandıkları araştırmalarında cinsiyet etkisini de ele almış ve İOOB'nin kadınlarda gözlemlenme oranını %8 şeklinde belirlerken, erkeklerde bu oranın %16 olduğunu saptamışlardır. Ladikli ve Ziyalar (2021)'ın çalışmasında ise cinsiyetin anlamlı bir farklılığa sebebiyet vermediği gözlemlenmiştir. Terzioğlu (2017) ise üniversite öğrencilerinden oluşan bir örneklem üzerinde yürüttüğü çalışmasında kız ve erkek öğrencilerin aldıkları puanların farklılaşmadığını saptamıştır. İlgili alan yazında cinsiyet İOOB'de risk faktörü olarak değerlendirilirken durumun erkeklerin lehine olduğu görülmesi bu çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir (Arıca vd., 2018; Casale vd., 2021; Chen ve ark, 2018; Ferraro vd., 2020; Ji vd., 2021; Severo ve ark, 2020; Singh vd., 2021). Ergen bireylerden oluşan örneklem üzerinde yürütülen çalışmaların sonuçları incelendiğinde de erkek ergenlerin, kız erkeklerden anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları gözlemlenmiştir (Mihara ve Higuchi, 2017; Fam, 2018; Lemmens vd., 2015; Wittek vd., 2016).

9. Çocukların yaşı değişkenine ilişkin sonuç ve tartışma

Mevcut çalışma kapsamında ele alınan son demografik değişken olan çocukların yaşının dağılımı incelendiğinde 58 çocuğun 10 yaş, 67 çocuğun 11 ile 12 yaş 68 çocuğun, 13 yaş ve üzeri yaş aralığında olduğu gözlemlenmiştir. Dijital ebeveynlik tutumlarında çocukların yaşının etkisi değerlendirildiğinde Etkin Kullanımını Onaylama alt boyutunda yaş faktörünün anlamlı bir farklılaşma yaratmadığı görülürken, söz konusu Risklerinden Koruma olduğunda 10 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynlerin, 11-12 yaş arası ve 13 yaş ve üzerinde çocuğu olan ebeveynlerden anlamlı ve yüksek puanlar aldıkları saptanmıştır. Yürütülen farklı bir çalışmada çocukların yaşı yerine sınıf seviyesi baz alındığında dijital ebeveynlik farkındalığında çocuğun sınıf seviyesinin anlamlı bir farklılık yaratmadığı

görülmüştür (Nayci, 2021). Binali'nin (2015) çalışmasında da çocuğun yaşının anlamlı bir etkisi gözlemlenmezken, Türkel'in (2021) çalışmasında da çocuğun yaşının anlamlı bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Connel ve arkadaşları (2015) ise çocuğun yaşı azaldıkça ebeveynlerin dijital medya risklerine karşı duyarlılıklarının arttığını ifade ederken, artan yaşla birlikte dijital medya kullanımına yönelik kontrollerin azaldığını gözlemlemiştir. Livingstone ve Helsper (2008) ise çocuğun yaşı arttığında, dijital dünyada maruz kalacağı daha fazla risk olmasından dolayı ebeveynlerin daha kontrolcü bir yapı benimsediklerini ifade etmişlerdir. Yapılan yaş gruplamalarının çalışmaların örneklem dağılımından temel almasından dolayı ulaşılan sonuçların farklılaşması olağan olmakla birlikte mevcut çalışmada ise 10 yaş grubundaki çocukların ebeveynlerinin, 11-12 yaş arası ve 13 yaş ve üzerinde çocuğu olan ebeveynlere kıyasla ölçeğin risklerden koruma noktasında öne çıktığı görülmüştür. Söz konusu ebeveynlerin çocuklarındaki DEHB belirtilerini yorumlamasında çocuklarının yaşları baz alındığında ise CADÖ-YK'nın Karşı Gelme, Bilişsel Problemler, Hiperaktivite ve DEHB İndeksi olmak üzerinde çocuğun yaşının hiçbir alt boyutunda anlamlı farklılık yaratmadığı gözlemlenmiştir. Willcutt (2012) DEHB de yaşın anlamlı bir belirleyici olmadığını ifade etmiştir. Steinhausen ve arkadaşları da (2003) DEHB belirtilerinde yaşın değil, belirtilerin ortaya çıkış yaşının semptomlar üzerinde fark yaratan unsur olduğunu vurgulamışlardır. Eminoğlu'nun (2024) araştırmasında da yaş faktörüne bağlı olarak DEHB belirtilerinde bir değişim gözlemlenmemiş olması mevcut çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Güveli-Bozkurt (2019) ise DEHB de yaş arttıkça hiperaktivite/dürtüsellik belirtilerinin azaldığını bulgulamıştır. Eskil'in (2020) DEHB derecelendirme ölçeği-ıv okul öncesi sürümüne odaklandığı çalışmasında da çocukların yaşı arttığında semptom gösterme sıklıklarının arttığını gözlemlemiştir. Asherson (2012) ise bütün yaş gruplarında semptomların benzer olduğunu ve anlamlı düzeyde farklılaşmadığını ifade etmiştir. Özgey (2021) ise deney ve kontrol grubu olarak ayırdığı örneklem üzerinde yürüttüğü çalışmasında tıpkı mevcut çalışmada olduğu gibi yaş faktörünün DEHB belirtilerinde anlamlı bir farklılığa sebebiyet vermediğini gözlemlemiştir. Alan yazın incelendiğinde bu çalışmanın sonuçlarıyla örtüşen çalışmalara rastlanılmasına karşın yaş faktörünün DEHB belirtileri üzerindeki etkisini ele alacak çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Özellikle yürütülecek boylamsal çalışmalarla yaş faktörünün, DEHB belirtileri üzerindeki etkisinin açıklayacağı öngörülmektedir. Çocuğun yaşının İOOBÖ9-KF'den alınan puanlarda ise anlamlı bir farklılık yarattığı görülmemiştir.

Güvener'in (2020) ortaokul ve lise çağındaki çocuklarla yürüttüğü çalışmasında ise yaşları 13 ile 16 arasında değişen çocukların İOOBÖ9-KF puanları karşılaştırıldığında, artan yaşla birlikte alınan puanların da arttığı gözlemlenmiştir. Wartberg ve arkadaşlarının (2017) yaşları 12 ile 25 arasında değişim gösteren 1531 katılımcı ile yürüttüğü çalışmalarında ise katılımcının yaşı azaldıkça İOOB puanlarının yükseldiği görülmüştür. Amendola ve arkadaşları (2019) ise yürüttükleri çalışmalarında İOOB geliştirme söz konusu olduğunda yaşları 11 ile 18 arasında değişen katılımcıların riskli grupta yer aldığını ifade etmiştir. Arshad ve Begum (2022) da yaş gruplarına göre İOOB puanlarının farklılaşmadığını saptamıştır. Laconi ve arkadaşları (2017) ise İOOB geliştirme riskinin yaştan bağımsız olduğunu ifade ederek, kaçış ve baş etme stratejileri ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bayraktar ve Gün'ün (2007) çalışmasında ise yaşları 12 ile 17 arasında değişen çocukların, İOOB puanları karşılaştırıldığında en yüksek puanı alan grubun yaş ortalaması 14,4 olarak belirlenmiştir.

B. Dijital Ebeveyn Tutumları, İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Belirtisi ile Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Belirtileri Arasındaki Korelasyona Yönelik Sonuç ve Tartışma

Yapılan alan yazın taraması sonucunda dijital ebeveynlik, DEHB ile İOOB belirtileri arasındaki ilişkinin daha önce ele alınmadığı görülmüş ve yapılan korelasyon analizi ile alan yazına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Yürütülen bu çalışmada öncelikle dijital ebeveyn tutumları, İOOB ile DEHB belirtileri arasında herhangi bir ilişki olup olmadığı incelemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Araştırma örnekleminde yer alan anne ve babalar çocuklarının dijital dünyadaki varlıklarına karşı benimsedikleri tutumları ve çocuklarındaki DEHB belirtilerini değerlendirirken, çocuklardan kendi internet kullanımlarına yönelik bir öz değerlendirme yapmaları istenerek mevcut çalışmanın örnekleminde hem ebeveynler hem de çocuklar yer almıştır.

Mevcut çalışmanın temel amacı doğrultusunda ilk olarak dijital ebeveynlik tutumlarının hem DEHB belirtileri ile hem de İOOB belirtileri ile arasındaki korelasyon incelenmiş ve bu olgular arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. İlgili kavramlar arasındaki korelasyon incelendiğinde Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medyanın Etkin Kullanımını Onaylama ile CADÖ-YK'nın Bilişsel Problemler

ve Hiperaktivite alt boyutlarıyla negatif yönde ilişkili olduğu görülürken, Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği'nin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyutu ile CADÖ-YK'nın tüm alt boyutlarıyla pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar doğrultusunda çalışmanın hipotezi desteklenmiş ve dijital medyayı etkin kullanımını onaylayan ebeveynlerin çocuklarında hiperaktivite eğitiminin ve bilişsel problemlerin azaldığı görülmesine karşın, dijital medyanın risklerine karşı koruyucu bir tutum benimseyen ebeveynlerin çocuklarındaki DEHB belirtilerinin şiddetlendiği ifade edilebilir.

Dijital ebeveyn tutumları ile İOOB belirtileri arasında anlamlı bir korelasyon gözlemlenmezken, söz konusu DEHB belirtileri olduğunda CADÖ-YK'nın Karşı Gelme, Bilişsel Problemler, Hiperaktivite ve DEHB İndeksi olmak üzere tüm alt boyutları ile İOOB belirtileri arasında pozitif yönde zayıf bir korelasyon olduğu saptanmıştır. İlgili alan yazında yeni yeni çalışılmaya başlanan dijital ebeveyn tutumlarının, İOOB belirtileri ile ilişkisine yönelik genel geçer bir yorumda bulunmak doğru olmamakla birlikte bu çalışmada İOOB belirtileri ile ilişkisi olmadığı saptanırken, İOOB ve DEHB belirtilerinin arttırıcı gücü gözlemlenerek, tüm alt boyutlarda etkisini göstermiş ve bu iki olgu arasında pozitif yönlü ilişki saptanmıştır. Ryu ve arkadaşlarının (2018) dürtüsellik ve İOOB belirtileri arasındaki korelasyona odaklandıkları çalışmalarında bu iki değişken arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir korelasyon olduğu görülmüştür. Tanıgör'ün (2022) çalışmasında da çocuk ve ergenlerde İOOB ile DEHB arasındaki ilişki incelendiğinde İOOB puanları arttıkça DEHB şiddetinin arttığı görülmüştür.İlgili alan yazında DEHB ve İOOB'nin yaygın bir komorbiditede olduğu görüşü desteklenmektedir (Carli vd., 2013). Araştırmacılar özellikle oyun oynamaya ayrılan süre ile dikkat sorunları arasındaki ilişkiye dikkat çekerek, bu iki olgu arasındaki pozitif yönlü ilişkiden söz etmektedir (Chan ve Rabinowitz, 2006; Panagiotidi, 2017). Aynı zamanda artan DEHB dikkatsizlik belirtileri sonucunda, bireylerin daha fazla oyun oynadığı da ifade edilmektedir (Schoenmacker vd., 2020). İlgili alan yazın incelendiğinde dürtüsellik ve hiperaktivitenin İOOB ile pozitif yönde ilişkili olduğunu gösteren çalışmalara rastlanılmaktadır. Barkley ve arkadaşlarının (2006) sosyal ilişkilerde işlevsizlik, dürtüsellik ve DEHB ve İOOB arasındaki korelasyonu ele aldıkları çalışmalarında yine DEHB, dürtüsellik, sosyal ilişkilerde işlev düşüklüğü ile İOOB arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir korelasyon olduğu saptanmıştır. Yine İOOB ile dürtüsellik arasındaki

korelasyona odaklanan farklı bir çalışmada da aynı sonucunda desteklendiği görülmektedir (Lee vd., 2018). Koncz ve arkadaşlarının (2023) DEHB ve İOOB arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaların sonuçlarını derledikleri araştırmalarında da DEHB ile İOOB arasında pozitif yönlü bir korelasyon olduğu sonucu bu çalışmada da da desteklenmiştir. İlgili alan yazın incelendiğinde dürtüselliğin ve hiperaktivitenin, İOOB ile pozitif yönlü korelasyon olduğunu gösteren çalışmalara rastlanılmasına karşın ülkemiz alan yazının da İOOB ile DEHB arasındaki korelasyonu ele alan çalışmaların sınırlılığı dikkat çekmiş ve bu çalışmanın alan yazına katkı sağlayacağı öngörülmüştür. Aynı zamanda çalışmanın öznel noktası olarak DEHB’de dijital ebeveyn tutumlarının ve İOOB belirtilerinin gücü de belirlenmiş olup, CADÖ-YK’nın yordayıcılarını saptamak adına kurulan modelde Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeğinin Dijital Medya Risklerinden Koruma alt boyutu ve İOOBÖ9-KF yordayıcı parametreler olarak CADÖ-YK’yı %24,6 düzeyinde açıkladığı görülmüştür. İlgili modelde Dijital Ebeveyn Tutumlarının Etkin Kullanımı Onaylama alt boyutunun yer almamış olması, dijital cihazların verimli bir şekilde çocuğun hayatına dahil edilmesinin sağlıklı bir sonuç doğurmayacağını düşündürmüştür. Söz konusu dijital ebeveynlik tutumları olduğunda Güzel’in (2023) çalışmasında dijital ebeveynlik farkındalığının alt boyutları olan olumsuz rol model olma ve dijital ihmal ile internet bağımlılığı arasındaki korelasyon incelendiğinde pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Budak ve Işıkoğlu (2023) ise dijital ebeveyn rehberlik stratejileri ile çocukların dijital oyun bağımlılıkları arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir korelasyon olduğunu bulgulamıştır. Sağlam’ın (2024) farklı bir ölçüm aracı kullanarak çocukların dijital oyun bağımlılık düzeyleri ile ebeveynlerin dijital farkındalıklarına odaklandığı çalışmasında da tıpkı mevcut çalışmada olduğu gibi ebeveynlerin dijital okuryazarlık, dijital güvenlik, dijital iletişim puanları ile oyun bağımlılığı arasında anlamlı bir korelasyon gözlemlenmemiştir. Gül’ün (2023) çalışmasında da ebeveynlerin dijital farkındalıkları ile çocuklarının dijital oyun bağımlılıkları arasındaki korelasyon değerlendirildiğinde Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeği verimli kullanım alt boyutu ile çocukların dijital oyun bağımlılık puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı bir korelasyonun saptanmış olmasının bu çalışma ile kısmi benzerlik içerdiği söylenebilir. Alan yazın incelendiğinde İOOB ve dijital ebeveyn tutumları arasındaki korelasyonun daha önce incelenmemiş olması bu çalışma kapsamında ulaşılan sonuçların karşılaştırılmasının önünde bir engel niteliği taşımasına karşın aynı zamanda alan yazına sunulmuş bir katkıdır. Dijital ebeveyn tutumları ile DEHB belirtileri arasındaki

korelasyon değeri değerlendirildiğinde ise söz konusu etkin kullanım olduğunda Bilişsel Problemler ve Hiperaktivite arasında negatif yönlü, söz konusu riskler olduğunda ise DEHB’i var eden tüm alt boyutlarla pozitif yönlü korelasyon gözlemlenmiştir. Bu noktada dijital medyanın risklerine karşı duyarlılık arttığında, çocukların DEHB belirtilerinin de arttığı ifade edilebileceği gibi etkin kullanımın da bilişsel problemler ve hiperaktivite ile negatif yönlü korelasyon, dijital cihazların sağlıklı kullanımının bir etkisi olarak da değerlendirilebilir. Alan yazın incelendiğinde DEHB belirtileri ile dijital ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamış olması bu çalışmanın sonuçlarını karşılaştırmamızın önünde bir engel niteliğindedir. Yeni yeni çalışmaların konusu olmaya başlayan dijital ebeveyn tutumlarının, yenedünya çocuklarının gelişim süreçlerinde oynadığı önemli rolü ele alacak çalışmalara ihtiyaç vardır.

C. Dijital Ebeveyn Tutumları ile İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Belirtisi Arasındaki İlişkide Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğunun Belirtilerinin Düzenleyici Rolüne İlişkin Tartışma

Bu araştırmanın temel amacı dijital ebeveyn tutumları ile internet oyun oynama bozukluğu arasındaki ilişkide dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu belirtilerinin düzenleyici rolünü incelemektir. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan model incelendiğinde, dijital ebeveyn tutumları ile internet oyun oynama bozukluğu arasındaki ilişkide dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun düzenleyicilik rolünün bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Literatür incelendiğinde, dijital ebeveyn tutumu, internet oyun oynama bozukluğu ve dikkat eksikliği ve hiperaktivitenin birlikte ele alındığı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Literatüre nispeten yeni kazandırılmış bir kavram olması sebebi ile sınırlı sayıda çalışmaya rastlanıldığı, bu durumunda çalışmanın gerekliliğini ve önemini ortaya koyduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla benzer olabilecek ilgili çalışmalardan faydalanılmıştır. İnternet oyun oynama bozukluğu ile dürtüsellik arasında bir ilişkinin bulunduğu (Ryu vd., 2018), dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ile internet oyun oynama bozukluğu arasında ilişkinin bulunduğu (Barkley vd., 2006) ve ebeveynlerin dijital farkındalıklarının çocukların dijital oyun bağımlılığına etki ettiği (Sağlam, 2024) görülmektedir. Koncz ve arkadaşlarının (2023) ise dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ile internet oyun oynama

bozukluğu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki saptadığı görülmüştür. Benzer bir bulgu Hekim ve arkadaşları (2019) tarafından ergenler ile yapılan bir çalışmada rastlanılmaktadır. İnternet oynama bozukluğunun dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ile ilişkisi olduğunu bulmuştur. Ayrıca ebeveynlerin dijital medya kullanımlarının çocuklarının davranışsal sorunları üzerindeki etkisinin incelendiği bir çalışmada, dijital medyanın ebeveynler tarafından nasıl kullanıldığı ve bunun çocukların gelişimi üzerindeki etkisini ele almıştır. Ebeveynlerin dijital ortamdaki tutum ve yaklaşımlarının, çocuklarda DEHB belirtileri ile ilişkili olabileceği ifade edilmektedir (Yılmaz ve Güney, 2021). Ancak daha önce belirtildiği gibi yeterli sayıda ve dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun düzenleyici değişken bağlamında ele alındığı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Mevcut çalışmanın sonucunun bu örneklem bağlamında elde edildiği ve insanların farklı yaşam koşulları, farklı aile ortamına sahip olduğu, ayrıca kişisel deneyimlerin, kişilik özelliklerinin farklılığa sebep olabileceği göz önünde bulundurulduğunda çalışmaların sonuçlarının farklılık gösterdiği ifade edilebilir. Çocuklar dış dünyanın içeriğinde barındırdığı olumsuzluklardan kendilerini koruyabilecek yeterlilikte olmadıkları için (Karahisar, 2014) çocuğun yaşına ve gelişimine uygun olmayan içeriklerle karşı karşıya kalması, internet ve oyun bağımlılığı geliştirme riski, öfke ve nefret içerikli paylaşımlara maruz kalması, siber zorbalığa uğraması, yanlış bilgiler edinmesi ve dijital dünyanın sunduğu imkanları kötü amaçlarla kullanması olası muhtemel sonuçlardan biridir (Güler vd., 2016; Sırakaya ve Seferoğlu, 2018). Bu olumsuzluklar özellikle gelişim döneminde olan çocukların hem fiziksel hem de bilişsel ve psikolojik gelişimlerini sekteye uğratabilmektedir (Özsoy ve Atılgan, 2018). Dolayısıyla dijital dünyanın barındırdığı riskler, ebeveynlerin çocuklarının sağlıklı gelişimleri için koruyucu ve önleyici adımlar atmalarını gerekli kılmaktadır (Yaman, 2018). Özellikle gelişim süreçlerinin kritik dönemlerinde yer alan küçük çocukların tablet ve akıllı telefonlara sıklıkla maruz kaldığı günümüz dünyasında ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkide de etkisini gösteren ve çocuk-ebeveyn arasındaki etkileşime yön veren dijital ebeveyn tutumları (Allcott vd., 2020) ile ilgili yapılacak çalışmaların önemini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla daha fazla sayıda çalışmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

D. Sonuç

Dijital ebeveyn tutumları ile İOOB belirtisi arasındaki ilişkide dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtilerinin düzenleyici rolünü konu alan bu çalışmada katılımcıların demografik nitelikleri de baz alınmış ve hem dijital ebeveyn tutumlarında hem de İOOB belirtileri ile DEHB belirtileri üzerinde anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığı değerlendirilerek Dijital ebeveyn tutumları ile İOOB belirtisi arasındaki ilişkide DEHB belirtilerindeki düzenleyici rolü ele alınmıştır. Mevcut çalışmada hem ebeveynlerin hem de çocukların demografik niteliklerine yer verilmesi de alan yazına sunulmuş bir katkı olmakla birlikte, demografik niteliklerin yarattığı anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Mevcut çalışmanın öznel noktası olarak kurulan model incelendiğinde, dijital ebeveyn tutumları ile İOOB belirtisi arasındaki ilişkide dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun düzenleyicilik rolünün bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda alan yazına bu üç olgu arasındaki ilişkinin niteliği hakkında bilgi sunmak da hedeflenmiş ve Dijital ebeveyn tutumları ile İOOB belirtisi arasında anlamlı bir ilişki saptanmadığı görülürken, İOOB ve DEHB belirtileri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar doğrultusunda İOOB belirtisinin dürtüsel yanına tutulan ışık, diğer DEHB belirtileri ile de ilişkili olduğu görüşünü desteklerken, alan yazına yeni yeni kazandırılan dijital ebeveyn tutumlarının, internet oyun oynama bozukluğu ile anlamlı bir ilişkisine rastlanılmamasında günümüz modern dünyasının bir parçası olan teknolojik cihazların ve internet kullanımının normal düzenin bir parçası olarak benimsenmesi ve bağımlılık riski teşkil eden noktalara karşı düşük farkındalığın da etkili olabileceği düşünülebilir. Aynı zamanda dijital ebeveyn tutumlarının ne olduğuna dair bilgi eksikliğinin de sonuçlar üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Öte yandan bağımlılığın gelişmesinden sonra değişen ebeveyn tutumlarının da anlamlı bir etkisi olmayacağı düşünülebilir. Son olarak, çalışmanın örneklemini oluşturan ebeveynlerin yaş aralıklarının da teknolojik yeterlilik ve cihaz kullanımı konusundaki görüşlerine etki edebileceği öngörülerek, kuşaklar arası çalışmalarda sonuçların farklılaşabileceği düşünülmektedir.

E. Öneriler

Dijital ebeveyn tutumları ilgili alan yazında yeni yeni yer edinmeye başlayan bir olgudur. Her ne kadar yürütülen bu çalışma ile alan yazına katkı sunulmuş olsa da dijital ebeveyn tutumlarının, günümüz dünyasında çocukların gelişiminde oynadığı bu önemli rolü ele alacak, risk faktörlerini belirleyecek ve demografik niteliklerle ilişkisine ışık tutacak araştırmalara ihtiyaç vardır.

Mevcut çalışma kapsamında formları dolduran ebeveyne odaklanılmasına karşın gelecek çalışmalarda hem anne hem de babaların çalışma örneklemine dahil edilmesinin sağlıklı sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. Aynı zamanda nitel verilerle de desteklenen nicel çalışmaların anlamlı sonuçlar doğuracağı öngörülmektedir.

Söz konusu dijital cihazlar ve internet olduğunda birçok psikopatolojik unsur ile ilişkili olduğu alan yazında sıklıkla karşımıza çıkan bir sonuçtur. Mevcut çalışmada İOOB'nin DEHB ile ilişkili olduğu görülmüş olmasına karşın Türk literatürünün bu konuda eksik kaldığı düşünülmektedir. Gelecek araştırmacılara DEHB ile dijital dünyanın ilişkisini ele alacak çalışmalara odaklanmaları önerilebilir.

Dijital ebeveynliğin ne olduğu sorusuna toplumsal açıdan bir yanıt verebilmek adına ebeveynlerin dijital ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesine yönelik temel eğitimler düzenlenmesinin sağlıklı sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir. Böylelikle ebeveynler çocuklarını günümüz dünyasının ayrılmaz bir parçası olan dijital araç ve internetten mahrum bir şekilde büyütmek yerine, bu cihaz ve internetin verimli kullanımı konusunda adımlar atarak, çocuklarını olası risklerdende koruyabilecektir.

VI.KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ADAMS, E. (2014). **Fundamentals of Game Design**. Person Education.

BARKLEY, R. A. (2006). **Attention-Deficit Hyperactivity Disorder: A Handbook For Diagnosis and Treatment**. The Guilford Press.

HASEBRINK, U., LIVINGSTONE, S. & HADDON, L. (2008). **Comparing Children's Online Opportunities and Risks Across Europe: Cross-National Comparisons for EU Kids Online**. London.

KARAGÖZ, Y. (2017). **SPSS ve AMOS Uygulamalı Nitel-Nicel-Karma Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

KENLEY, H. (2011). **Cyber Bullying No More: Parenting A High Tech Generation**. Loving Healing Press.

KOOIJ JJS. (2010). **Adult ADHD: Diagnostic Assessment and Treatment**. Amsterdam, The Netherlands: Pearson Assessment and Information.

LEAVER, T. (2015). **Born Digital Presence, Privacy, and Intimate Surveillance**. Hartley, J. v Qu, W. (Eds.), Re-Orientation: Translingual Transcultural Transmedia. Studies in Narrative, Language,Identity, and Knowledge. Shanghai: Fudan University Press.

LEMMENS, J. S., VALKENBURG, P. M., VE GENTILE, D. A. (2015). **The Internet Gaming Disorder Scale**. Psychological Assessment. Advance Online Publication.

LIVINGSTONE, S. & BYRNE J. (2018). **Parenting in the Digital Age. The Challenges of Parental Responsibility in Comparative Perspecti** Göteborg, Nordicom.

SANDERS, M. R. ve TURNER, K. M. T. (2018). **The Importance of Parenting in Influencing The Lives of Children**. in M. R. Sanders & A. Morawska

(Eds.), Handbook of Parenting and Child Devolepment Across The Lifespan, (s.3-26). Springe.

ÜSTÜNDAĞ A, (2020). **Çocuk ve Ekran**. Ankara, Eğiten Kitap.

VAN DEURSEN, A. (2010). **Internet Skills**. Vital Assets in an Information Society. (Unpublished Doctoral Dissertation). University of Twente.

YAY, M. (2019). **Dijital Ebeveynlik**. Yeşilay Yayınları. 2. Basım.

MAKALELER

AARSAND, P. (2011). Parenting and Digital Games: On Children's Game Play in US Families. **Journal of Children and Media**, cilt 5, sayı 3, ss.318-333.

ADANIR, A. S., DOĞRU, H. ve ÖZATALAY, E. (2016). Oyuna Adanmış Yaşam: Bir Olgu Sunumu Üzerinden İnternet Oyun Oynama Bozukluğuna Kısa Bir Bakış. **Turkish Journal of Family Practice/Türkiye Aile Hekimliği Dergisi**, 20(2).

AKBAŞ, Ö. Z. ve DURSUN, C. (2020). Teknolojinin Aileye Etkisi: Değişen Ailenin Dijital Ebeveyn ve Çocukları. **Turkish Studies-Social**, cilt 15, sayı 4, ss. 2245-2265.

AKKOYUNLU, B. (2002). Educational Technology in Turkey: Past, Present and Future. **Educational Media International**, cilt 39, sayı 2, ss. 165-174.

AKYOL, Y.S. ve MAMAK, H. (2022). Covid-19 Pandemisi Sürecindeki Eğitimcilerin Dijital Bağımlılık ve Fiziksel Aktivite Düzeylerinin İncelenmesi. **International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal**, cilt 8, sayı 60, ss.1152- 1159.

ALDEMİR, C. ve AVŞAR, M. N. (2020). Pandemi Döneminde Dijital Vatandaşlık Uygulamaları. **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)**, cilt 7, sayı 5, ss. 148-169.

ALLCOTT, H., BRAGHERI, L., EICHMEYER, S., & GENTZKOW, M. (2020). **The Welfare Effects of Social Media**. American Economic Review, cilt 110, sayı 3, ss.629–676.

AMENDOLA S, SPENSIERI V, GUIDETTI V. ve CERUTTI R. (2019). The Relationship Between Difficulties in Emotion Regulation and

- Dysfunctional Technology Use Among Adolescents. **J Psychopathol**, sayı 25, cilt 10, ss.7.
- ARICAK, O. T., DİNÇ, M., YAY, M., ve GRIFFITHS, M. D. (2018). Adapting The Short Form of The Internet Gaming Disorder Scale Into Turkish: Validity and Reliability. **Addicta: The Turkish Journal on Addictions**, cilt 5, sayı 4, ss.615-636.
- ARSHAD, S., ve BEGUM, R. (2022). A Study of Internet Gaming Disorder Among Adolescents and It's Corelation with Age and Gender. **Indian Journal of Physiotherapy Veamp; Occupational Therapy**, cilt 16, sayı 1, ss. 131-137.
- ASHERSON P. (2012). ADHD Across The Lifespan. **Medicine**, cilt 40, sayı 11, ss. 623-627.
- ATEŞ, M. A. ve DURMUŞOĞLU-SALTALI, N. (2019). KKTC'de Yaşayan 5-6 Yaş Çocukların Tablet Ve Cep Telefonu Kullanımına İlişkin Ebeveyn Görüşlerinin İncelenmesi. **Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi**, cilt 5, sayı 1, ss.62-90.
- AYDIN, B. ve SARI, S. V. (2011). Internet Addiction Among Adolescents: The Role Of Selfesteem. **Procedia Social and Behavioral Sciences**, sayı 15, ss.3500-3505.
- BAKAN, U. ve BAKAN, U., (2017). Facebook'ta Aile İlişkileri ve Sosyal Medya Adanmışlığına Yönelik Bir İçerik Analizi. **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 9, sayı 20, ss.54-68.
- BAYKAL, S., NALBANTOĞLU, A., YILDIZ, T. ve MERİÇLİ, M. (2018). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunda Prenatal ve Postnatal Özellikler. **Zeynep Kamil Tıp Bülteni**, cilt 49, sayı 3, ss. 286-89.
- BAYRAKTAR, F. ve GÜN, Z. (2007). Incidence and Correlates of Internet Usage Among Adolescents in North Cyprus. **Cyberpsychol Behav**, cilt 10, sayı 2, ss.191-7.
- BEARD, C. L., HAAS, A. L., WICKHAM, R. E., VE STAVROPOULOS, V. (2017). Age Of Initiation and Internet Gaming Disorder: The Role Of Self-

- Esteem. **Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking**, cilt 20, sayı 6, ss. 397-401.
- BİRİCİK, Z. (2021). Çocukların Oynadığı Dijital Oyunlara İlişkin Dijital Ebeveynlerin Farkındalıkları Üzerine Bir İnceleme. **Erciyes İletişim Dergisi**, cilt 8, sayı 2, ss. 575-597.
- BONNAIRE, C., ve BAPTISTA, D. (2019). Internet Gaming Disorder in Male and Female Young Adults: The Role of Alexithymia, Depression, Anxiety and Gaming Type. **Psychiatry Research**, sayı 272, ss. 521-530.
- BONNAIRE, C., ve PHAN, O. (2017). Relationships Between Parental Attitudes, Family Functioning and Internet Gaming Disorder in Adolescents Attending School. **Psychiatry Research**, sayı 255, ss. 104-110.
- BOSTANCI, M. (2019). Dijital Ebeveynlerin Sosyal Medyada Mahremiyet Algısı. **AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi**, cilt 10, sayı 38, ss. 115-128.
- BRAND, M., YOUNG, K. S., ve LAIER, C. (2014). Prefrontal Control and Internet Addiction: A Theoretical Model and Review of Neuropsychological and Neuroimaging Findings. **Frontiers in Human Neuroscience**, sayı 8, ss. 375.
- BUDAK, K. S. ve İŞİKOĞLU, N. (2023). Erken Çocuklukta Dijital Oyun Bağımlılık Belirtileri: Çocuk ve Ebeveyn Özelliklerinin Etkisi. **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı 66, ss.1-25.
- CANBERK, G. ve SAĞIROĞLU, Ş. (2007). Çocukların ve Gençlerin Bilgisayar ve İnternet Güvenliği. **Politeknik Dergisi**, cilt 10, sayı 1, ss. 33-39.
- CARLI, V., DURKEE, T., WASSERMAN, D., HADLACZKY, G., DESPALINS, R., KRAMARZ, E. ve KAEISS, M. (2012). The Association Between Pathological Internet Use and Comorbid Psychopathology: A Systematic Review. **Psychopathology**, cilt 46, sayı 1, ss. 1-13.
- CARLISLE, K. (2021). Utility Of DSM-5 Criteria for Internet Gaming Disorder. **Psychological Reports**, cilt 124, sayı 6, ss. 2613-2632.
- CASALE, S., MUSICÒ, A., ve SPADA, M. M. (2021). A Systematic Review of Metacognitions in Internet Gaming Disorder and Problematic Internet,

- Smartphone and Social Networking Sites Use. **Clinical Psychology & Psychotherapy**, cilt 28, sayı 6, ss. 1494-1508.
- CASTRO-CALVO, J., KING, D. L., STEIN, D. J., BRAND, M., CARMI, L., CHAMBERLAIN, S. R., ... ve BILLIEUX, J. (2021). Expert Appraisal of Criteria for Assessing Gaming Disorder: An International Delphi Study. **Addiction**, cilt 116, sayı 9, ss. 2463-2475.
- CHAN, P. A. ve RABINOWITZ, T. (2006). A Cross-Sectional Analysis of Video Games and Attention Deficit Hyperactivity Disorder Symptoms in Adolescents. **Annals of General Psychiatry**, cilt 5, sayı 1, ss. 1-10.
- CHEN, K. H., OLIFFE, J. L., ve KELLY, M. T. (2018). Internet Gaming Disorder: An Emergent Health Issue for Men. **American Journal of Men's Health**, cilt 12, sayı 4, ss. 1151-1159.
- CHEW, P. K. (2022). A Meta-Analytic Review of Internet Gaming Disorder and The Big Five Personality Factors. **Addictive Behaviors**, sayı 126, ss. 107193.
- CHIA, D. X., NG, C. W., KANDASAMI, G., SEOW, M. Y., CHOO, C. C., CHEW, P. K., ... ve ZHANG, M. W. (2020). Prevalence of Internet Addiction and Gaming Disorders in Southeast Asia: A Meta-Analysis. **International Journal of Environmental Research and Public Health**, cilt 17, sayı 7, ss. 2582.
- CHIA, D. X., ve ZHANG, M. W. (2020). A Scoping Review of Cognitive Bias in Internet Addiction and Internet Gaming Disorders. **International Journal of Environmental Research and Public Health**, cilt 17, sayı 1, ss. 373.
- CHOU, C., CONDRON, L. & BELLAND J. C. (2005). A Review Of The Research on Internet Addiction. **Educational Psychology Review**, cilt 17, sayı 4, ss. 363-388.
- CIBOCI L. ve LABAŠ D, (2019). Digital Media Literacy. **School and Contemporary Parenting**, cilt 10, sayı 19, ss. 83–101.
- CLARK, L. S. (2011). Parental Mediation Theory for The Digital Age. **Communication Theory**, cilt 21, sayı 4, ss. 323-343.

- CONNELL, S. L., LAURICELLA, A. R. ve WARTELLA, E. (2015). Parental Co-Use of Media Technology with Their Young Children in The USA. **Journal of Children and Media**, cilt 9, sayı 1, ss. 5-21.
- ÇAKIR, Ö., AYAS, T. ve HORZUM, M. B. (2011). Üniversite Öğrencilerinin İnternet Ve Oyun Bağımlılıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, cilt 44, sayı 2, ss. 95-118.
- ÇEVİK, G. B. ve ÇELİKALELİ, Ö. (2010). Ergenlerin Arkadaş Bağlılığı ve İnternet Bağımlılığının Cinsiyet, Ebeveyn Tutumu ve Anne Baba Eğitim Düzeylerine Göre İncelenmesi. **Journal of the Cukurova University Institute of Social Sciences**, cilt 19, sayı 3, ss. 225-240.
- ÇUBUKÇU, A. ve BAYZAN, Ş. (2013). Türkiye’de Dijital Vatandaşlık Algısı ve Bu Algıyı İnternetin Bilinçli, Güvenli ve Etkin Kullanımı ile Artırma Yöntemleri. **Middle Eastern and African Journal of Educational Research**, cilt 5, sayı 1, ss.148-174.
- DAVIS, R. A. (2001). A Cognitive-Behavioral Model of Pathological Internet Use. **Computers in Human Behavior**, cilt 17, sayı 2, ss. 187-195.
- DEMETROVICS, Z., ve GRIFFITHS, M. D. (2012). Behavioral Addictions: Past, Present And Future. **Journal of Behavioral Addictions**, cilt 1, sayı 1, ss. 1-2.
- DEMİRCİ, K., ORHAN, H., DEMİRDAS, A., AKPINAR, A. ve SERT, H. (2014). Validity and Reliability of The Turkish Version of The Smartphone Addiction Scale in A Younger Population. **Klinik Psikofarmakoloji Bülteni-Bulletin of Clinical Psychopharmacology**, cilt 24, sayı 3, ss. 226-234.
- DEMİREL, M., YÖRÜK, M. ve ÖZKAN, O. (2012). Çocuklar İçin Güvenli İnternet: Güvenli İnternet Hizmeti Ve Ebeveyn Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 4, sayı 7, ss. 54-68.

- DULKADİR YAMAN, N., KARADEMİR, A. ve YAMAN, F. (2023). An Investigation of The Parental Mediation Situations of Preschool Children's Parents. **Anadolu Journal of Educational Sciences**, cilt 10, ss. 18039.
- EKİCİ, S. ve UÇAK, N. Ö. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin İnternette Bilgi Arama Davranışları. **Türk Kütüphaneciliği**, cilt 26, sayı 1, ss. 78-96.
- ELLIOTT, L., GOLUB, A., REAM, G. ve DUNLAP, E. (2012). Video Game Genre As A Predictor of Problem Use. **Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking**, cilt 15, sayı 3, ss.155-161.
- ENGELHARDT, C. R., MAZUREK, M. O. ve HILGARD, J. (2017). Pathological Game Use in Adults With and Without Autism Spectrum Disorder. **PeerJ**, sayı 5, e3393.
- ERDAMAR, G. ve KURUPINAR, A. (2014) Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığı: Bartın İli Örneği. **Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 16, sayı 1, ss. 65-84.
- EROĞLU, M., PAMUK, M. ve PAMUK, K. (2013). Investigation of Problematic Internet Usage of University Students with Psychosocial Levels At Different Levels. **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, sayı 103, ss. 551-557.
- EŞGİ, N. (2014). Aile-Çocuk İnternet Bağımlılık Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. **Kastamonu Eğitim Dergisi**, cilt 22, sayı 2, ss. 807-839.
- EVREN, C., EVREN, B., DALBUDAK, E., TOPCU, M., ve KUTLU, N. (2021). The Relationship of Loot Box Engagement to Gender, Severity of Disordered Gaming, Using MMORPGs, and Motives for Online Gaming. **Psychiatry and Behavioral Sciences**, cilt 11, sayı 1, ss.25.
- EVREN, C., EVREN, B., DALBUDAK, E., TOPÇU, M., ve KUTLU, N. (2020). Psychometric Validation of The Turkish Motives for Online Gaming Questionnaire (MOGQ) Across University Students and Video Game Players. **Addicta: The Turkish Journal on Addictions**, cilt 7, sayı 2, ss. 81- 89.

- FAM, J. Y. (2018). Prevalence of Internet Gaming Disorder in Adolescents: A Meta-Analysis Across Three Decades. **Scandinavian Journal of Psychology**, cilt 59, sayı 5, ss. 524-531.
- FERRARO, L., AVANZATO, C., MANIACI, G., SARTORIO, C., DAINO, M., SEMINERIO, F., ... ve LA CASCIA, C. (2020). Prevalence and Risk Factors for Internet Gaming Disorder (IGD) in A Sample Of 5,979 Italian Online Gamers. **Mediterranean Journal of Clinical Psychology**, cilt 8, sayı 3.
- FİDAN, A. ve SEFEROĞLU, S. S. (2020). Online Environments and Digital Parenting: An Investigation Approaches, Problems and Recommended Solutions. **Bartın University Journal of Faculty of Education**, cilt 9, sayı 2, ss. 352–371.
- FOX, R.A., PLATZ, D.L. ve BENTLEY, K.S. (1995). Maternal Factors Related To Parenting Practices, Developmental Expectations, and Perceptions of Child Behavior Problems. **Journal of Genetic Psychology**, sayı 156, ss. 431-441.
- GAO, Y. X., WANG, J. Y., ve DONG, G. H. (2022). The Prevalence and Possible Risk Factors of Internet Gaming Disorder Among Adolescents and Young Adults: Systematic Reviews and Meta-Analyses. **Journal of Psychiatric Research**.
- GENTILE, D.A., CHOO, H., LIAU, A., SIM, T., LI, D., FUNG, D. VE KHOO, A. (2011). Pathological Video Game Use Among Youths: A Two-Year Longitudinal Study. **Pediatrics**, sayı 127, ss. 319-329.
- GERVASI, A. M., LA MARCA, L., COSTANZO, A., PACE, U., GUGLIELMUCCI, F., VE SCHIMMENTI, A. (2017). Personality and Internet Gaming Disorder: A Systematic Review of Recent Literature. **Current Addiction Reports**, sayı 4, ss. 293-307.
- GONZÁLEZ-BUESO, V., SANTAMARIA, J. J., FERNÁNDEZ, D., MERINO, L., MONTERO, E., ve RIBAS, J. (2018). Association Between Internet Gaming Disorder Or Pathological Video-Game Use and Comorbid Psychopathology: A Comprehensive Review. **International Journal of Environmental Research and Public Health**, cilt 15, sayı 4, ss. 668.

- GOODWIN, K. (2018). **Dijital Dünyada Çocuk Büyütmek**. Aganta Kitap.
- GOODWIN, K. (2021). **Dijital Dünyada Çocuk Büyütmek** (T. Er, Çev.). Aganta Kitap.
- GRIFFITHS, M.D., KUSS, D.J. VE KING, D.L. (2012). Video Game Addiction: Past, Present and Future. **Current Psychiatry Reviews**, cilt 8, sayı 4, ss. 308-318.
- GRUSSER, S. M., THALEMANN, R. ve GRIFFITHS, M. D. (2007). Excessive Computer Game Playing: Evidence for Addiction and Aggression? **CyberPsychology & Behavior**, cilt 10, sayı 2, ss. 290–292.
- GUPTA, D., BENNETT-LI, L., VELLEMAN, R., GEORGE, S., VE NADKARNI, A. (2021). Understanding Internet Gaming Addiction in Clinical Practice. **BJPsych Advances**, cilt 27, sayı 6, ss. 383-393.
- GÜNÜÇ, S. & DOĞAN, A. (2013). The Relationships Between Turkish Adolescents' Internet Addiction, Their Perceived Social Support and Family Activities. **Computers in Human Behavior**, cilt 29, sayı 6, ss. 2197–2207.
- HADDON, L. (2006). The Contribution of Domestication Research To In-Home Computing and Media Consumption. **The Information Society**, cilt 22, sayı 4, ss. 195-203.
- HAMUTOĞLU NB, CANAN GÜNGÖREN ÖC, KAYA UYANIK G, GÜR ERDOĞAN D, (2017). Dijital Okuryazarlık Ölçeği: Türkçe'ye Uyarlama Çalışması. **Ege Eğitim Dergisi**, cilt 18, sayı 1, ss. 408- 429.
- HEKİM, Ö., GÖKER, Z., AYDEMİR, H., ÇÖP, E., DİNÇ, G., & ÜNERİ, Ö. (2019). Ergenlerde İnternet Bağımlılığı ve Psikopatoloji ile İlişkisi: Kesitsel Bir Çalışma. **Klinik Psikiyatri Dergisi**, 22(3), 329-333.
- IRMAK, A. Y. ve ERDOĞAN, S. (2016). Ergen ve Genç Erişkinlerde Dijital Oyun Bağımlılığı: Güncel Bir Bakış. **Türk Psikiyatri Dergisi**, cilt 27, sayı 2, ss. 128-137.
- İNAN KAYA, G. (2021). Dijital Çağda Çocuk Yetiştirme ve Eğitim: Değişen Roller. **İnsan ve İnsan**, cilt 8, sayı 27, ss. 83-100,

- İNAN-KAYA, G., MUTLU-BAYRAKTAR, D. ve YILMAZ, Ö. (2018). Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı 46, ss.149-173.
- J KUSS, D., et al.,(2014). Internet Addiction: A Systematic Review of Epidemiological Research for The Last Decade. **Current Pharmaceutical Design**, cilt 20, sayı 25, ss. 4026-4052.
- JI, Y., YIN, M. X. C., ZHANG, A. Y., ve WONG, D. F. K. (2021). Risk and Protective Factors Of Internet Gaming Disorder Among Chinese People: A Meta-Analysis. **Australian & New Zealand Journal of Psychiatry**, 00048674211025703.
- JOHNSON, J. E. & CHRISTIE, J. F. (2009). Play and Digital Media. **Computers in The Schools**, cilt 26, sayı 4, ss. 284–289.
- KARABACAK Z.,İ. ve SEZGİN A.,A. (2019). Türkiye'de Dijital Dönüşüm ve Dijital Okuryazarlık. **Türk İdare Dergisi**, sayı 488, ss. 319-343.
- KARAHİSAR, T. (2014). İnternette Çocukları Bekleyen Riskler ve Medya Okuryazarlığı. **The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication**, ss. 82-95.
- KAŞIKCI, D. N., ÇAĞILTAY, K., KARAKUŞ, T., KURŞUN, E. ve OGAN, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki Çocukların İnternet Alışkanlıkları ve Güvenli İnternet Kullanımı. **Eğitim ve Bilim**, cilt 39, sayı 171, ss. 230-243.
- KIZILDAĞ, S. (2021). İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Olan Ergenlerin ve Annelerinin Bağlanma Stilleri, (Tıpta uzmanlık tezi), Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- KIM, N. R., HWANG, S. S. H., CHOI, J. S., KIM, D. J., DEMETROVICS, Z., KIRÁLY, O., ... ve CHOI, S. W. (2016). Characteristics and Psychiatric Symptoms of Internet Gaming Disorder Among Adults Using Self-Reported DSM-5 Criteria. **Psychiatry Investigation**, cilt 13, sayı 1, ss. 58.
- KIM, N., HUGHES, T. L., PARK, C. G., QUINN, L., ve KONG, I. D. (2016). Altered Autonomic Functions and Distressed Personality Traits in Male Adolescents with Internet Gaming Addiction. **Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking**, cilt 19, sayı 11, ss. 667-673.

- KING, D. L., ve DELFABBRO, P. H. (2016). The Cognitive Psychopathology of Internet Gaming Disorder in Adolescence. **Journal of Abnormal Child Psychology**, sayı 44, ss. 1635-1645.
- KING, D., ve DELFABBRO, P. (2018). **Internet Gaming Disorder: Theory, Assessment, Treatment, and Prevention**. Academic Press.
- KIRÁLY, O., NAGYGYORGY, K., GRIFFITHS, M. D. ve DEMETROVICS, Z. (2014). **Problematic Online Gaming. in Behavioral Addictions**. Academic Press.
- KO, C. H., YEN, J. Y., CHEN, S. H., WANG, P. W., CHEN, C. S., ve YEN, C. F. (2014). Evaluation of The Diagnostic Criteria of Internet Gaming Disorder in The DSM-5 Among Young Adults in Taiwan. **Journal of Psychiatric Research**, sayı 53, ss. 103-110.
- KONCZ, P., DEMETROVICS, Z., TAKÁCS, Z. K., GRIFFITHS, M. D., TAMÁS, N., ve KIRÁLY, O. (2023). The Emerging Evidence on The Association Between Symptoms of ADHD and Gaming Disorder: A Systematic Review and Meta-Analysis. **Clinical Psychology Review**, sayı 102343.
- KONOK, V., BUNFORD, N. ve MIKLÓSI, A. (2020) Associations Between Child Mobile Use and Digital Parenting Style in Hungarian Families. **Journal of Children and Media**, cilt 14, sayı 1, ss. 91-109.
- KWON, M., LEE, J. Y., WON, W. Y., PARK, J. W., MIN, J. A., HAHN, C., GU, X., CHOI, J. H. ve KIM, D. J. (2013). Development and Validation of A Smartphone Addiction Scale (SAS). **Plos One**, cilt 8, sayı 2.
- LACONI, S., PIRES, S. ve CHABROL, H. (2017). Internet Gaming Disorder, Motives, Game Genres and Psychopathology. **Computers in Human Behavior**, sayı 75, ss. 652-659.
- LADİKLİ, N. ve ZİYALAR, N. (2021). Cinsiyet Perspektifinden Risk Alma Davranışı ve İnternet Bağımlılığı. **Bağımlılık Dergisi**, cilt 22, sayı 1, ss. 76-90.
- LAURICELLA, A. R., WARTELLA, E. ve RIDEOUT, V. J. (2015). Young Children's Screen Time: The Complex Role Of Parent and Child Factors. **Journal of Applied Developmental Psychology**, cilt 12, sayı 36, ss.11-17.

- LEE, D., NAMKOONG, K., LEE, J., ve JUNG, Y. C. (2018). Abnormal Gray Matter Volume and Impulsivity in Young Adults with Internet Gaming Disorder. **Addiction Biology**, cilt 23, sayı 5, ss. 1160-1167.
- LEE, Y-S. (2006). Biological Model and Pharmacotherapy in Internet Addiction. **Korean Medical Association**, cilt 49, sayı 3, ss. 209–214.
- LEMMENS, J. S. ve HENDRIKS, S. J. (2016). Addictive Online Games: Examining The Relationship Between Game Genres and Internet Gaming Disorder. **Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking**, cilt 19, sayı 4, ss. 270-276.
- LEMMENS, J.S., VALKENBURG, P.M. ve PETER, J. (2011B) The Effects of Pathological Gaming on Aggressive Behavior. **J Youth Adolescence** sayı 40, ss.38–47.
- LI, Y., TANG, Y., HUANG, S., TAN, L., HUANG, Q., CHEN, X., ... ve SHEN, H. (2023). Role of Gaming Devices Associated with Internet Gaming Disorder in China: Crosssectional Study. **JMIR Serious Games**, cilt 11, sayı 1, ss. e40130.
- LIAO, Z., CHEN, X., HUANG, Q., ve SHEN, H. (2022). Prevalence of Gaming Disorder in East Asia: A Comprehensive Meta-Analysis. **Journal of Behavioral Addictions**, cilt 11, sayı 3, ss. 727-738.
- LIAO, Z., HUANG, Q., HUANG, S., TAN, L., SHAO, T., FANG, T., ... ve SHEN, H. (2020). Prevalence of Internet Gaming Disorder and Its Association with Personality Traits and Gaming Characteristics Among Chinese Adolescent Gamers. **Frontiers in Psychiatry**, sayı 11, ss. 598585.
- LIEBERMAN, D. A., FISK M. C. ve BIELY, E. (2009). Digital Games for Young Children Ages Three To Six: From Research To Design. **Computers in the Schools**, cilt 26, sayı 4, ss.299-313.
- LIM, S. S. (2018). **Transcendent Parenting in Digitally Connected Families. When The Technological Meets The Social** in G. Mascheroni, P. Cristina ve J. Ana (Eds.), Digital Parenting: The Challenges for Families in The Digital Age (pp.31-40). Nordicom.

- LIN, S., YU, C., CHEN, J., SHENG, J., HU, Y., ve ZHONG, L. (2020). The Association Between Parental Psychological Control, Deviant Peer Affiliation, and Internet Gaming Disorder Among Chinese Adolescents: A Two-Year Longitudinal Study. **International Journal of Environmental Research and Public Health**, cilt 17, sayı 21, ss. 8197.
- LIU, Q. X., FANG, X. Y., DENG, L. Y. ve ZHANG, J. T. (2012). Parent–Adolescent Communication, Parental Internet Use and Internet-Specific Norms and Pathological Internet Use Among Chinese Adolescents. **Computers in Human Behavior**, cilt 28, sayı 4, ss. 1269-1275.
- LIVINGSTONE, S. ve HELSPER, E. J. (2008). Parental Mediation of Children's Internet Use. **Journal of Broadcasting & Electronic Media**, cilt 52, sayı 4, ss. 581-59.
- LOLA HM, BELETE H, GEBEYEHU A, ZERİHUN A, YIMER S, LETA K. (2019). Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) among Children Aged 6 To 17 Years Old Living in Girja Dis trict, Rural Ethiopia. **Behavioural Neurology**, cilt 77, sayı 5.
- MANAP, A. ve DURMUŞ, E. (2020). Dijital Ebeveynlik Farkındalık Ölçeğinin Geliştirilmesi. **İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 21, sayı 2, ss. 978-993.
- MANAP, A. ve DURMUŞ, E. (2021). Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Aile İçi Roller ve Çocukta İnternet Bağımlılığına Göre İncelenmesi. **E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi**, cilt 12, sayı 1, ss. 141-156.
- MIHARA, S., ve HIGUCHI, S. (2017). Cross-Sectional and Longitudinal Epidemiological Studies of Internet Gaming Disorder: A Systematic Review Of The Literature. **Psychiatry and Clinical Neurosciences**, cilt 71, sayı 7, ss. 425-444.
- MODECKI, K. L., BLOMFIELD NEIRA, C., ve BARBER, B. L. (2018). Finding What Fits: Breadth of Participation At The Transition To High School Mitigates Declines in Self-Concept. **Developmental Psychology**, cilt 54, sayı 10, ss. 1954–1970.

- MUSLU G., ve K, BOLIŞIK (2009). Çocuk ve Gençlerde İnternet Kullanımı. TAF Preventive **Medicine Bulletin**, cilt 8, sayı 5, ss. 445-450.
- MULLER, K. W., JANIKIAN, M., DREIER, M., WOLFLING, K., BEUTEL, M. E., TZAVARA, C., ... ve TSITSIKA, A. (2015). Regular Gaming Behavior and Internet Gaming Disorder in European Adolescents: Results From A Cross-National Representative Survey of Prevalence, Predictors, and Psychopathological Correlates. **European Child and Adolescent Psychiatry**, sayı 24, ss. 565-574.
- NAKAYAMA, H., MATSUZAKI, T., MIHARA, S., KITAYUGUCHI, T., ve HIGUCHI, S. (2020). Relationship Between Problematic Gaming and Age At The Onset of Habitual Gaming. **Pediatrics International**, cilt 62, sayı 11, ss. 1275-1281.
- NAYCI, Ö. (2021). Examination of Digital Parenting Awareness of The Primary School Students' Parents During The COVID-19 Pandemic. **Pegem Journal of Education and Instruction**, cilt 11, sayı 2, ss. 58-7.
- NEUMANN, M. M. (2015). Young Children and Screen Time: Creating A Mindful Approach To Digital Technology. **Australian Educational Computing**, cilt 30, sayı 2, ss. 1- 15.
- NIKKEN, P. ve DE HAAN, J. (2015). Guiding Young Children's Internet Use At home: Problems That Parents Experience in Their Parental Mediation and The Need for Parenting Support. **Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace**, cilt 9, sayı 1.
- NIKKEN, P. ve OPREE, S. J. (2018). Guiding Young Children's Digital Media Use: SES Differences in Mediation Concerns and Competence. **Journal of Child and Family Studies**, cilt 27, sayı 6, ss. 1844-1857.
- ODGERS, C. L. (2019). Why Digital Tools Have Not Yet Revolutionized Adolescent Health Research and What We Can Do. **Journal of Research on Adolescence**, cilt 29, sayı 3, ss. 675– 681.
- ÖKTEM, F. ve SONUVAR, B. (1993). "Dikkat Eksikliği Tanısı Alan Çocukların Özellikleri", **Türk Psikiyatri Dergisi** cilt 4, sayı 4, ss. 267-272.

- ÖZSOY, D. ve ATILGAN, S. S. (2018). Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 0-8 Yaş Grubu Çocukların İnternet Kullanımı ve Bu Kapsamda Ebeveyn Arabuluculuğu: Nitel Bir Araştırma. **Selçuk İletişim**, cilt 11, sayı 2, ss. 96-125.
- ÖZTÜRK, E. (2020). **Siber Toplamlar ve Siber Hayatlar: Dissosiyojen Bir Ajan Olarak Dijital İletişim Ağları**, İstanbul, Türkiye Klinikleri Yayınevi, 1. Baskı.
- PANAGIOTIDI, M. (2017). Problematic Video Game Play and ADHD Traits in an Adult Population. **Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking**, cilt 20, sayı 5, ss. 292-295.
- PARK, S. K., KIM, J. Y. ve CHO, C. B. (2008). Prevalence of Internet Addiction and Correlations with Family Factors Among South Korean Adolescents. **Adolescence**, sayı 43, 895-909.
- PAZARCIKLI, F. ve EFE, E. (2022). Annelerin Dijital Oyun Bağımlılığına İlişkin Farkındalıklarını Etkileyen Faktörler. **Bağımlılık Dergisi**, cilt 23, sayı 4, ss. 421-429.
- PEETERS, M., KONING, I., ve VAN DEN EIJDEN, R. (2018). Predicting Internet Gaming Disorder Symptoms in Young Adolescents: A One-Year Follow-Up Study. **Computers in Human Behavior**, sayı 80, ss. 255-261.
- RHO, M. J., LEE, H., LEE, T. H., CHO, H., JUNG, D., KİM, D. J., VE CHOI, I. Y. (2018). Risk Factors for Internet Gaming Disorder: Psychological Factors and Internet Gaming Characteristics. **International Journal of Environmental Research and Public Health**, cilt 15, sayı 1, ss. 40.
- RIBBLE, M. S., BAILEY, G., D. ve ROSS, T. (2004). Digital Citizenship: Addressing Appropriate Technology Behavior. **Learning and Leading With Technology**, cilt 32, sayı 1, ss. 6-9.
- RODE, J. (2009). Digital Parenting: Designing Children's Safety. **British Computer Society Conference on Human-Computer Interaction**, ss. 244-251.
- RYU, H., LEE, J. Y., CHOI, A., PARK, S., KIM, D. J., ve CHOI, J. S. (2018). The Relationship Between Impulsivity and Internet Gaming Disorder in Young

- Adults: Mediating Effects of Interpersonal Relationships and Depression. **International Journal of Environmental Research and Public Health**, cilt 15, sayı 3, ss. 458.
- SAĞAR, M. E. (2019). Yetişkin Bireylerde Sosyal Medya Bağımlılığının İrdelenmesi. **Sağlık Bilimlerinde Eğitim Dergisi**, cilt 1, sayı 1, ss. 29-42
- SCHOENMACKER, G. H., GROENMAN, A., SOKOLOVA, E., OOSTERLAAN, J., ROMMELSE, N., ROEYERS, H. ve BUITELAAR, J. K. (2020). Role Of Conduct Problems in The Relation Between Attention-Deficit Hyperactivity Disorder, Substance Use, and Gaming. **European Neuropsychopharmacology**, sayı 30, ss.102-113.
- SEVERO, R. B., SOARES, J. M., AFFONSO, J. P., GIUSTI, D. A., DE SOUZA JUNIOR, A. A., DE FIGUEIREDO, V. L., ... ve PONTES, H. M. (2020). Prevalence and Risk Factors for İnternet Gaming Disorder. **Brazilian Journal of Psychiatry**, sayı 42, ss. 532-535.
- SIRAKAYA, M. ve SEFEROĞLU, S. S. (2013). Öğretmen Adaylarının Problemli İnternet Kullanımlarının İncelenmesi. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 28, sayı 1, ss. 356-368.
- SINGH, Y. M., PRAKASH, J., CHATTERJEE, K., KHADKA, B., SHAH, A., ve CHAUHAN, V. S. (2021). Prevalence and Risk Factors Associated with İnternet Gaming Disorder: A Cross-Sectional Study. **Industrial Psychiatry Journal**, sayı 30, ss. 172.
- STEINHAUSEN, H.C., DRECHSLER, R., FOLDENYI, M., ĐMHOF, K. ve BRANDEIS, D. (2003). Clinical Course of Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder From Childhood Toward Early Adolescence. **J Am Acad Child Adolesc Psychiatry**, cilt 42, sayı 9, ss. 1085-1092.
- STETINA, B. U., KOTHGASSNER, O. D., LEHENBAUER, M., ve KRYSPIN-EXNER, I. (2011). Beyond The Fascination of Online-Games: Probing Addictive Behavior and Depression in The World Of Online-Gaming. **Computers in Human Behavior**, cilt 27, sayı 1, ss. 473-479.
- STEVENS, M. W., DORSTYN, D., DELFABBRO, P. H., ve KING, D. L. (2021). Global Prevalence of Gaming Disorder: A Systematic Review and Meta-

- Analysis. **Australian & New Zealand Journal of Psychiatry**, cilt 55, sayı 6, ss. 553-568.
- SYMONS, K, PONNET, K, EMMERY, K, WALRAVE, M. ve HEIRMAN, W. (2017). A Factorial Validation of Parental Mediation Strategies with Regard to Internet Use. **Psychologica Belgica**, cilt 57, sayı 2, ss. 93–111.
- ŞALVARLI, Ş. İ., VE GRIFFITHS, M. D. (2021). Internet Gaming Disorder and Its Associated Personality Traits: A Systematic Review Using PRISMA Guidelines. **International Journal of Mental Health and Addiction**, sayı 19, cilt 1420-1442.
- ŞANLI, D. ve ÖZTÜRK, C. (2012). Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. **Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı 32, ss. 31-48.
- ŞENGÜL, C. & BÜBER, A. (2016). Dijital Oyun Bağımlılığında Tanı Ve Tedavi. **Psikiyatride Güncel**. Cilt 6, sayı 3, ss. 175-182.
- ŞENTÜRK, Ü. (2017). Yeni Toplumsal Bir Metin Olarak İnternet. **Sosyoloji Divanı**, cilt 5, sayı 9, ss. 2147-8902.
- TIAN, Y., YU, C., LIN, S., LU, J., LIU, Y., ve ZHANG, W. (2019). Parental Psychological Control and Adolescent Aggressive Behavior: Deviant Peer Affiliation As A Mediator and School Connectedness As A Moderator. **Frontiers in Psychology**, sayı 10, ss. 358.
- TOKEL, S. T., BAŞER, D. ve İŞLER, V. (2013). Türkiye’deki Ebeveynlerin Çocuklarının İnternet ve Sosyal Paylaşım Siteleri Kullanımına Yönelik Bilgi Seviyeleri ve Algıları. **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, cilt 9, sayı 1, ss. 225-236.
- TORAN, M., ULUSOY, Z., AYDIN, B., DEVECİ, T., ve AKBULUT, A. (2016). Evaluation Of Mothers’ Views Regarding Children’s Use of Digital Game. **Kastamonu Education Journal**, cilt 24, sayı 5, ss. 2263-2278.
- TURNER, K.H., JOLLS, T., HAGERMAN, M.S., O’BYRNE, W., HICKS, T., EISENSTOCK, B., PYTASH, K.E., (2017). Developing Digital and Media Literacies in Children and Adolescents. **Pediatrics**, sayı 140, ss. 122–126.

- UÇUR, Ö., ve DÖNMEZ, Y. E. (2021). Problematic İnternet Gaming in Adolescents, and İts Relationship With Emotional Regulation and Perceived Social Support. **Psychiatry Research**, sayı 296, ss. 113678.
- VALCKE M, BONTE S, DE WEVER B, ROTS I, (2010). İnternet Parenting Styles and The İmpact on İnternet Use of Primary School Children. **Computers & Education**, cilt 55, sayı 2, ss. 454- 464.
- VAN DEN EIJNDEN, R. J. J. M., SPIJKERMAN, R. VERMULST, A. A., VAN ROOIJ, T. J. & ENGELS, R. C. M. E. (2010). Compulsive İnternet Use Among Adolescents: Bidirectional Parent–Child Relationships. **Journal of Abnormal Child Psychology**, cilt 38, sayı 1, ss. 77-89.
- VAN ROOIJ, A. J., KUSS, D. J., GRIFFITHS, M. D., SHORTER, G. W., SCHOENMAKERS, T. M., VE VAN DE MHEEN, D. (2014). The (Co-) Occurrence of Problematic Video Gaming, Substance Use, and Psychosocial Problems in Adolescents. **Journal of Behavioral Addictions**, cilt 3, sayı 3, ss. 157- 165.
- WANG, C.-Y., WU, Y.-C., SU, C.-H., LIN, P.-C., KO, C.-H., ve YEN, J.-Y. (2017). Association Between İnternet Gaming Disorder and Generalized Anxiety Disorder. **Journal of Behavioral Addictions**, cilt 6, sayı 4, ss. 564–571.
- WARTBERG, L., L. KRISTON, AND R. THOMASİUS (2017). The Prevalence and Psychosocial Correlates of İnternet Gaming Disorder: Analysis in a Nationally Representative Sample of 12-To 25-Year-Olds. *Deutsches Ärzteblatt International*, cilt 114, sayı 2, ss. 419.
- WEI, H., CHEN, M., HUANG, P. ve BAI, Y. (2012). The Association Between Online Gaming, Social Phobia, and Depression: An İnternet Survey. **BMC Psychiatry**, cilt 12, sayı 92.
- WITTEK, C. T., FINSERÅS, T. R., PALLESEN, S., MENTZONI, R. A., HANSS, D., GRIFFITHS, M. D., ve MOLDE, H. (2016). Prevalence and Predictors of Video Game Addiction: A Study Based on A National Representative Sample Of Gamers. **International Journal of Mental Health and Addiction**, sayı 14, ss. 672-686.

- XIE, X., GUO, Q., ve WANG, P. (2021). Childhood Parental Neglect and Adolescent Internet Gaming Disorder: From The Perspective Of A Distal—Proximal—Process—Outcome Model. **Children and Youth Services Review**, sayı 120, ss. 105564.
- YAMAN, F, DÖNMEZ, O, AKBULUT, Y, KABAKÇI YURDAKUL, I, ÇOKLAR, A, N. ve GÜYER, T. (2019). Ebeveynlerin Dijital Ebeveynlik Yeterliklerinin Çeşitli Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. **Eğitim ve Bilim**, cilt 44, sayı 199, ss. 149-172.
- YANG, S. C. ve TUNG, C. J. (2007). Comparison of Internet Addicts and Nonaddicts in Taiwanese High School. **Computers in Human Behavior**, cilt 23, sayı 1, ss. 79-96.
- YAZICI, Z. N. ve ÖZCAN, E. N. (2021). Annelerdeki Teknoloji Bağımlılığı Düzeyi ile Dijital Ebeveynlik Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. **On Dokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi**, cilt 2, sayı 1, ss. 15-28.
- YEE, N. (2006). The Demographics, Motivations, and Derived Experiences of Users of Massively Multi-User Online Graphical Environments. Presence: **Teleoperators and Virtual Environments**, cilt 15, sayı 3, ss. 309-329.
- YEN, J., KO, C., YEN, C., WU, H. ve YANG, M. (2007). The Comorbid Psychiatric Symptoms of Internet Addiction: Attention Deficit and Hyperactivity Disorder (ADHD), Depression, Social Phobia, and Hostility. **Journal of Adolescent Health**, sayı 41, ss. 93–98.
- YENİLMEZ, Y. ve SEFEROĞLU, S. S. (2013). Sanal Zorbalık ve Öğretmenlerin Farkındalık Durumlarına Bir Bakış. **Eğitim ve Bilim**, cilt 38, sayı 169, ss. 420-432.
- YILMAZ, D. ve GÜNEY, R. (2021). Medyanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri ve Kullanımına İlişkin Öneriler. **Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi**, 14(4), 486-494.
- YOUNG, K. (2009). Understanding Online Gaming Addiction and Treatment Issues for Adolescents. **The American Journal of Family Therapy**, cilt 37, sayı 5, ss. 355-372.

- YOUNG, K. S., (1998). Internet Addiction: The Emergence of A New Clinical Disorder. **Cyberpsychology & Behavior**, cilt 1, sayı 3, ss. 237–244.
- YURDAKUL, I. K., DÖNMEZ, O., YAMAN, F. & ODABAŞI, H. F. (2013). Dijital Ebeveynlik ve Değişen Roller. **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, cilt 12, sayı 4, ss. 883- 896.
- ZABATIERO, J, STRAKER, L, MANTILLA, A, EDWARDS, S. ve DANBY, S. (2018). Young Children and Digital Technology: Australian Early Childhood Education and Care Sector Adults Perspectives. **Australasian Journal of Early Childhood**, cilt 43, sayı 2, ss. 14–22.
- ZEYBEKOĞLU AKBAŞ Ö. ve DURSUN, C. (2020). Teknolojinin Aileye Etkisi: Değişen Ailenin Dijital Ebeveyn ve Çocukları. **Turkish Studies-Social Sciences**, cilt 15, sayı 4, ss. 2245- 2265.
- ZHU, J., ZHANG, W., YU, C., ve BAO, Z. (2015). Early Adolescent Internet Game Addiction in Context: How Parents, School, and Peers Impact Youth. **Computers in Human Behavior**, sayı 50, ss.159-168.

TEZLER

- ACAR, Ç. (2015). Anne ve Babaların İlkokul Ortaokul ve Lise Öğrencisi Çocukları İle Kendilerinin Dijital Okuryazarlıklarına İlişkin Görüşleri, (Yüksek Lisans Tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.
- AK, A. (2004) 6- 14 Yaşındaki Çocuklarda Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğunun Öğretmen ve Ebeveyn Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.
- AKAY, E. (2023) Dijital Ebeveynlik Tutumları İle Ergenlerde İnternet Bağımlılığı Ve Duyguları Yönetme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sağlık Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi.
- BİNALİ, R. (2015). Lise Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri İle İnternet Bağımlılığı Ve Akademik Başarı Durumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi.

- BOZKURT, L. (2021). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimleri İle Dijital Okuryazarlık Düzeyleri Arasında İlişkinin İncelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Dicle Üniversitesi.
- COŞKUNALP, S. (2022). Dijital Ebeveynlik Öz Yeterliği İle Çocuklarda Problemlili Medya Kullanımı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi.
- DOĞAN, M.A. (2022). Dijital Ebeveynliğin Demografik Özellikler, Beş Faktör Kişilik Kuramı ve Bilişsel Esneklik Açısından İncelenmesi(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep Üniversitesi.
- EMİNOĞLU, H. (2024). Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite Bozukluğu Bulunan Ergenlerin Ebeveynlerinin İhmalkârlık Boyutlarının İncelenmesi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, KTO Karatay Üniversitesi.
- ERŞAHİN, K. (2019). Anne Baba Tutumları ile 5-7 Yaş Çocukların Bilişsel İşlemler Performansı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi.
- ESKİL, E., Ö. (2020). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Derecelendirme Ölçeği-İv Okul Öncesi Sürümü Türkçe Versiyonu: Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çığ Üniversitesi.
- GEDİK, Ç. (2023). Dijital Ebeveynlik Becerilerine Yönelik Veli ve Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bartın Üniversitesi.
- GÜL, I. (2023). Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Oyun Bağımlılıkları İle Ailelerin Dijital Ebeveynlik Farkındalıkları Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trakya Üniversitesi.

- GÜNEYDİN, E. (2021). 12-17 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Ebeveynlikte Bilinçli Farkındalık Düzeyi Ve Dijital Ebeveynlik Tutumu İle Çocuklarında İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişki, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi.
- GÜR, D. (2017). Ortaokul Öğrencilerinin Bilişim Teknolojileri Kullanımlarına Yönelik Ebeveynlerin Denetimleri Ve Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fırat Üniversitesi.
- GÜVELİ BOZKURT, G., M.(2019). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan 6-13 Yaş Arası Çocuklarda Emosyonel Labilite ve Duygu Tanıma Becerileri, (Tıpta uzmanlık tezi), Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- GÜZEL, Y. (2023). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuklarda Ekran Bağımlılığı Sıklığı, Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Belirlenmesi ve İlişkili Faktörler, (Tıpta uzmanlık tezi), Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- İŞİK-ALBAYRAK, F. (2015). Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite Tanılı Çocuklarda Sosyal Beceri İle Dürtüsellik Düzeylerinin Ebeveynlerinin Öfke İfade Tarzları ve Problem Çözme Becerileri İle İlişkisi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haliç Üniversitesi.
- KARA, S. (2021). Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeyleri İle Web Ortamında Bilgi Arama ve Yorumlama Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- KOÇ, E.,B. (2017). İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Olan Çocuk ve Ergenlerde Ebeveyn Tutumunun İncelenmesi, (Tıpta uzmanlık tezi), Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi.
- KUZU-JAFARİ, K. (2021). Erken Çocukluk Dönemindeki Çocukların Zeka Düzeyleri Ve Sosyal Becerileri İle Ailelerin Ebeveynlik ve Dijital Ebeveynlik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa Uludağ Üniversitesi.

- MANAP, A. (2020). Anne Babalarda Dijital Ebeveynlik Farkındalığının İncelenmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi), Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü, İnönü Üniversitesi.
- ÖZGEY, Ö (2021). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Tanısı Almış 6-10 Yaş Arasındaki Çocukların Ailelerine Verilen Psikoeğitimin; Ailelerin Psikolojik Dayanıklılık, Tükenmişlik, Yaşam Kalitesi ve Çocuklarının Semptomları Üzerine Etkisi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi.
- PEKEL, H. (2023). 14-15 Yaş Arası Ergenlerde İnternet Bağımlılığının, Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite Bozukluğu Belirtileri ve Depresyon İle İlişkisi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Lisansüstü Eğitim
- PELİT, K. (2023). Ergenlerde Riskli Davranışlar, Şiddet Eğilimi, Aileden Algılanan Duygusal İstismar ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.Enstitüsü, İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- SAĞLAM, V. (2024). Ebeveynlerin Dijital Ebeveynlik Öz Yeterliliği İle Çocukların Dijital Oyun Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- ŞAHİN-KONAŞ, Z. (2021). Dijital Hikaye Geliştirme Etkinliklerinin Ebeveynlerin Dijital Ebeveynlik ve Teknoloji Kullanım Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın Üniversitesi.
- TANIGÖR, E. K. (2022). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuk ve Ergenlerde, İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Tanısının Varlığının Dehb Alt Tipleri, Hastalık Şiddeti, Emosyonel, Davranışsal Sorunlar, Sürekli Performans Test Profili Üzerindeki Etkisi (Yayımlanmamış doktora tezi), Tıp Fakültesi Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları, Dokuz Eylül Üniversitesi.

- TERZİOĞLU, B. C. (2017). İnternet Bağımlılığının Yordayıcıları Olarak Duygusal Zeka Ve Kişilerarası Problem Çözme, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Arel Üniversitesi.
- TOPAL, M. (2017). İnternet Oyunu Oynama Bozukluğu Olan Ergenlerde Psikiyatrik Eşhastalanım Varlığı Ve Dürtüselliğin İncelenmesi, (Yayımlanmamış tıpta uzmanlık tezi), Çocuk Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Sağlık Bilimleri Üniversitesi.
- TÜRKEL, N. (2021). Ebeveynlerin Sosyal Medya Bağımlılık Düzeyleri İle Dijital Ebeveynlik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi
- URTEKİN, C. (2024). Ebeveyn Olan Öğretmenlerin Dijital Ebeveynlik Farkındalıkları İle Dijital Bağımlılıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep Üniversitesi.
- YAMAN, F. (2018). Türkiye’deki Ebeveynlerin Dijital Ebeveynlik Öz Yeterliklerinin İncelenmesi (Yayımlanmamış doktora tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Anadolu Üniversitesi.
- YELKENCİ ÖZENİR, Y. (2023). Ergenlerde Akıllı Telefon Bağımlılığı, Davranışsal Ve Duygusal Sorunlar ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek lisans tezi), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- ZENGİN, H. (2017). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Tanısı Almış ve Almamış Çocukların Ebeveynlerinin Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite Bozukluğu Tanısı, Mükemmeliyetçilik ve Manevi Gelişim Kavramları Açısından Karşılaştırılması, (Yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beykent Üniversitesi.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- STATISTA (2022) Number of Video Gamers Worldwide in 2021, <https://www.statista.com/statistics/293304/number-video-gamers/>

BYRON, T. (2008). Safer children in a digital world: The report of the Byron Review: Be safe, be aware, have fun. <http://dera.ioe.ac.uk/id/eprint/7332>, (Erişim Tarihi: 15.10.2024).

ÇELEN, F. K., ÇELİK, A. ve SEFEROĞLU, S. S. (2011). Çocukların İnternet Kullanımları Ve Onları Bekleyen Çevrim İçi Riskler. **XIII. Akademik Bilişim Konferansı**. Malatya, Türkiye. https://yunus.hacettepe.edu.tr/~sadi/yayin/AB11_CelenCelik_Seferoglu_Cocuklar-Internet-Riskler.pdf

DUERAGER, A. ve LIVINGSTONE, S. (2012). **How Can Parents Support Children's İnternet Safety?** Eu Kids Online. <http://eprints.lse.ac.uk/42872/>

LIM, J. S., BAE, Y. K. & KIM, S. S. (2004). A Learning System For İnternet Addiction Prevention. In Advanced Learning Technologies. International Conference On. <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/1357678>.

BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE İLETİşİM KURUMU (2024, ekim 12). **İnternetin Riskleri ve Zararları**. <https://internet.btk.gov.tr/internetin-riskleri-ve-zararlari>

KEMP, S. (2024, Ekim 13). Digital 2023. DataReportal. <https://datareportal.com/reports/digital-2023-turkey?rq=turkey>.

DiğER KAYNAKLAR

ATEş, E. C. VE ATEş, A. P. (2020). Gençlik-Dijital Çağ Ve Suç. **Hacettepe Üniversitesi Gençlik Araştırmaları ve Uygulama Merkezi**.

BAYZAN, ř. (2009). **Türkiye Ve Dünyada İnternet Yasaklarına, Sansüre Ve Zararlı İçeriğE Karşı Yaptırım Ve Uygulamalara Genel Bir Bakış**. 11. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri (ss.383-388). şanlıurfa: Harran Üniversitesi.

GÜLER, N., BAYZAN, ř. & GÜNEş, A. (2016). İnternette Çocuklara Yönelik Riskler Ve Ailelerin Bilinçlendirme Faaliyetlerindeki Rolü. 10. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim **Teknolojileri Eğitimi Sempozyumu** (s. 1-11). Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.

- MANOUSELIS, N., RIVIOU, K., PALAVITSINIS, N., GIANNIKOPOULOU, V. ve TSANAKAS, P. (2009). Goneis.Gr: Training Greek Parents On ICT And Safer İnternet. In Best Practices For The Knowledge Society. Knowledge, Learning, Development and Technology for All, 97-106.
- OCAK, M. A. (2013). Aile ve internet. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları. OECD PUBLISHİNG. (2024,). How's Life İn The Digital Age? Opportunities And Risks Of The Digital Transformation For People's Well-Being. Organisation for Economic Co-operation and Development OECD.
- SIRAKAYA, M. ve SEFEROĞLU, S. S. (2018). Çocukların Çevrim-İçi Ortamlarda Karşılaştıkları Riskler Ve Güvenli İnternet Kullanımı. Adapazarı: TOJET ve Sakarya Üniversitesi.
- WORLD HEALTH ORGANİZATIÖN (2018) **Gaming Disorder** (Q&A Detail). WHO Addictive behaviours: Gaming disorder.

EKLER

Ek 1. Bilgilendirme Formu

Ek 2. Demografik Bilgi Formu

Ek3. Dijital Ebeveyn Tutum Ölçeği

Ek 4. Conners Anababa Dereceleme Ölçeği-Yenilenmiş Kısa Formu

Ek 5. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği Kısa Formu

Ek 6. Etik Kurul Onayı

Ek 1.

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma İstanbul Aydın Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı kapsamında Ünzile Feyza Karakoç tarafından, Dr. Öğr. Üyesi Çağlar Jaicks danışmanlığında yönetilen yüksek lisans tezi çalışmasıdır.

Çalışma kapsamında “**Dijital Ebeveyn Tutumları ile İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Belirtisi Arasındaki İlişkide Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Belirtilerinin Düzenleyici Rolü** ” incelenmektedir.

Araştırma 4 bölümden oluşmaktadır.

1. Bölümdeki ebeveyne ve öğrenciye yönelik demografik bilgi soruları ebeveyn tarafından doldurulacaktır.
2. Bölümdeki Dijital Ebeveyn Tutumları ölçeğini ebeveyn dolduracaktır.
3. Bölümdeki Yenilenmiş Conners Ebeveyn Derecelendirme Ölçeğini ebeveyn dolduracaktır.
4. Bölümdeki İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeğindeki soruları ise ebeveyn desteği veya uzman desteği ile çocuk dolduracaktır.

Bu araştırmaya;

- Bu araştırmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Bu araştırmaya, 10-17 yaş arasında çocuğa sahip ebeveynler katılabilir.
- Bu araştırmaya Bursa ilinde ikamet eden ebeveynlerden oluşmaktadır.
- Görüşme sorularını yanıtlayacak katılımcının yaklaşık 10 dakika zaman ayırması yeterli olmaktadır.
- Araştırma sürecinde kimlik bilgileriniz talep edilmeyecektir.
- Görüşme sorularını cevaplama sürecinde vazgeçmek isterseniz, verdiğiniz bilgiler kullanılmayacaktır.

Yukarıda yazılı olan açıklamaları okudum. Tereddütte kaldığım konular hakkında araştırmacıya sorularımı sorarak yanıtlar aldım. Araştırmaya gönüllü olarak katılmaya karar verdim ve çocuğumun da katılmasına onay veriyorum. Bu araştırma

sonucundan elde edilen bilgilerin bilimsel olarak sunulmasını ve yayınlanmasını kabul ediyorum.

VELİ ONAM FORMU

Sayın Veli,

Bu araştırma İstanbul Aydın Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı kapsamında, Ünzile Feyza Karakoç tarafından, Dr. Öğr. Üyesi Çağlar Jaicks danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tezi çalışmasıdır.

Araştırmanın amacı, "**Dijital Ebeveyn Tutumları ile İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Belirtisi Arasındaki İlişkide Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Belirtilerinin Düzenleyici Rolü**" konusunu incelemektir.

Araştırma sürecinde çocuğunuzun katkısı aşağıdaki şekilde gerçekleşecektir:

1. **Demografik Bilgi Soruları:** Çocuğunuza ve size ilişkin bazı temel bilgiler tarafınızca doldurulacaktır.
2. **Dijital Ebeveyn Tutumları Ölçeği:** Dijital ebeveynlik davranışlarınızı değerlendirmek üzere bir ölçek doldurmanız gerekecektir.
3. **Yenilenmiş Conners Ebeveyn Derecelendirme Ölçeği:** Çocuğunuzun dikkat ve davranış özelliklerini değerlendiren bu ölçek tarafınızca doldurulacaktır.
4. **Çocuk Katılımı:** İnternet Oyun Oynama ölçeği ise ebeveyn desteği veya uzman desteği ile çocuk dolduracaktır.

Araştırmaya katılım koşulları:

- Çocuğunuzun yaşının 10-17 arasında olması gerekmektedir.
- Çocuğunuzun araştırmaya katılabilmesi için gönüllü olmanız ve onay vermeniz gerekmektedir.
- Araştırmaya katılım Bursa ilinde ikamet eden ailelerle sınırlıdır.
- Araştırma sorularını yanıtlamanız yaklaşık **10 dakika** sürecektir.
- Araştırma süresince kimlik bilgileriniz talep edilmeyecek ve gizliliğiniz korunacaktır.

- Araştırma sırasında herhangi bir aşamada katılımınızı sonlandırabilir ve verilen bilgilerin kullanılmamasını talep edebilirsiniz.

Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacak, katılımcıların gizliliği titizlikle korunacaktır.

Aşağıdaki beyanları okuyarak onayınızı belirtiniz:

Yukarıda belirtilen araştırmanın amacını, yöntemini ve katılım sürecini detaylı şekilde okudum. Araştırmacıya tüm sorularımı yönelttim ve yeterli yanıtlar aldım. Çocuğumun bu araştırmaya katılımına gönüllü olarak onay veriyorum. Araştırmada elde edilen bilgilerin bilimsel olarak yayınlanmasını kabul ediyorum.

Ek 2.

SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Tarih: _____

ÇOCUĞUN BİLGİLERİ

- **Cinsiyet:** _____
- **Doğum Tarihi:** _____
- **Anne-Babanın Birliktelik Durumu:** (Lütfen uygun olan seçeneği işaretleyiniz.)

☐ Evli ☐ Boşanmış

VELİ BİLGİLERİ

1. Cinsiyetiniz:

☐ Kadın ☐ Erkek

2. Çocuk ile olan yakınlığınız:

☐ Anne ☐ Baba

3. Yaşınız: _____

4. Eğitim Durumunuz:

☐ Okur-Yazar Değil ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Ön Lisans ☐ Lisans ☐ Lisansüstü

5. Genel olarak teknolojik araçları kullanma yeterliğiniz nasıldır?

☐ Çok iyi ☐ İyi ☐ Orta ☐ Zayıf ☐ Yetersiz

6. Çocuğunuzun diğer ebeveyninin teknolojik araçları kullanma yeterliği nasıldır? (Lütfen soruyu seçtiğiniz çocuğa göre yanıtlayınız.)

☐ Çok iyi ☐ İyi ☐ Orta ☐ Zayıf ☐ Yetersiz

ÇOCUĞUNUZUN TEKNOLOJİ KULLANIMI

7. Çocuğunuz teknolojik araçları ne sıklıkla kullanır? (Sadece bir seçeneği işaretleyiniz.)

☐ Neredeyse hiç ☐ Ayda birkaç kere ☐ Haftada birkaç kere ☐ Her gün ya da neredeyse her gün ☐ Neredeyse her an

Ek 3.

Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği					
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1- Çocuğumun teknolojik araçları faydalı bir amaç için kullanması beni memnun eder.					
2- Çocuğumun teknolojik araçları kullanma konusundaki pratikliği beni memnun eder.					
3- Çocuğumun teknolojik araçları kullanması sonucu, çevresi ile iletişiminin azalabileceğini düşünüyorum					
4- Çocuğumun teknolojik araçları kullanmasının neden olabileceği zararlar beni endişelendirir.					
5- Çocuğumun dersleriyle ilgili yapacağı çalışmalarda teknolojik araçlara başvurması hoşuma gider.					
6- Çocuğumun teknolojik araçları kullanma becerilerini artırması beni memnun eder.					
7- Çocuğumun teknolojik araçları kullanırken karşılaşılabileceği riskler beni kaygılandırır.					
8- Çocuğumun teknolojik araçları kullanırken geçirdiği zamanı sınırlamam gerektiğini düşünürüm.					
9- Çocuğumun teknolojik araçları saatlerce kullanması hoşuma gitmez.					
10- Çocuğumun teknolojik araçları kullanma becerilerine sahip olmasının, geleceği için gerekli olduğunu düşünürüm.					
11- Teknolojik araçları, ödevleri dışında kullanmasının çocuğumun okul başarısını olumsuz etkilediğini düşünüyorum.					
12- Teknolojik araçları ailenin ortak etkinliklerinde (eğlence, iletişim, gibi) kullanmak hoşuma gider.					

Ek 4.

YENİLENMİŞ CONNERS EBEVEYN DERECELENDİRME ÖLÇEĞİ-KISA (3-17 YAŞ)

Cinsiyeti:	K	E
Doğum tarihi	-----/-----/-----	
	Gün	Ay Yıl
Bugünün Tarihi :	-----/-----/-----	
	Av	Gün Yıl

Yönerge: Aşağıda çocukların yaşadıkları yaygın pek çok sorun vardır. Lütfen her bir maddeyi, çocuğunuzun son bir ay içerisindeki davranışlarına göre derecelendiriniz. Her bir madde için kendinize 'Son bir ay içinde bu sorunun ne kadar görüldüğü' sorusunu sorunuz ve her madde için en uygun yanıtı yuvarlak içine alınız. Eğer o davranış hiçbir zaman görülüyorsa ya da çok seyrek, nadiren görülüyorsa 0'ı işaretleyiniz. Eğer çok sık görülüyorsa 3 ü işaretleyiniz. Bu ikisi arasında kalan derecelendirmeler için 1'i ya da 2'yi işaretleyiniz. Lütfen bütün maddeleri yanıtlayınız.

		HİÇ DOĞRU DEĞİL (Hiçbir zaman, nadiren)	BİRAZ DOĞRU (Bazen)	OLDUKÇA DOĞRU (Çoğu kez, Sık sık)	ÇOK DOĞRU (Pek çok kez, Çok sık sık)
1	Dikkatsizdir, dikkati kolayca dağılır.	0	1	2	3
2	Öfkeli ve alıngandır.	0	1	2	3
3	Ev ödevlerini yapmada ya da tamamlamada güçlük çeker	0	1	2	3
4	Sürekli hareket halinde ya da bir motor tarafından sürülüyormuş gibi hareket eder.	0	1	2	3
5	Dikkat süresi kısadır.	0	1	2	3
6	Yetişkinlerle tartışır.	0	1	2	3
7	Ürkektir, kolayca korkar	0	1	2	3
8	Ödevlerini tamamlamayı başaramaz	0	1	2	3
9	Çarşıda ya da marketlerde alışveriş sırasında kontrolü zordur	0	1	2	3
10	Evde ya da okulda dağınık ya da düzensizdir	0	1	2	3
11	Hiddetlenir.	0	1	2	3
12	Ödevlerini yaparken yakından denetlenmesi gerekir	0	1	2	3
13	Yalnızca gerçekten ilgi duyduğu şeylere dikkatini verir	0	1	2	3
14	Uygun olmayan ortamlarda aşırı bir şekilde koşuşturur ya da tırmanır.	0	1	2	3
15	Dikkatinin dağınıklığı ya da dikkatinin süresi sorun yaratır.	0	1	2	3
16	Sinirlidir.	0	1	2	3
17	Uzun süreli zihinsel çaba göstermeyi gerektiren görevlerden (okul çalışmaları ya da ev ödevleri gibi) kaçınır, isteksizlik gösterir ya da yapmakta zorlanır	0	1	2	3
18	Kıpır kıpırdır, huzursuzdur .	0	1	2	3
19	Bir şey yapması için yönergeler verildiğinde dikkati dağılır	0	1	2	3
20	Yetişkinlerin isteklerine açıkça karşı gelir ya da uymayı reddeder .	0	1	2	3
21	Sınıfta dikkatini toplamada sorunu vardır.	0	1	2	3
22	Sırada beklemekte ya da oyunlarda ve grup etkinliklerinde sıranın kendisine gelmesini beklemekte güçlüğü vardır.	0	1	2	3
23	Sınıfta ya da oturması beklenen diğer durumlarda yerinden kalkar.	0	1	2	3
24	Başkalarını kızdıran şeyleri kasıtlı olarak yapar.	0	1	2	3
25	Yönergeleri izlemez ve okul çalışmalarını, günlük ev işlerini ya da iş yerindeki görevlerini bitiremez (karşı gelme davranışından ya da yönergeleri anlamadığından değil)	0	1	2	3
26	Sakin bir biçimde oyun oynamakta ya da boş zaman etkinliklerine katılmakta güçlük çeker.	0	1	2	3
27	Çabalamaktan çabuk vazgeçer	0	1	2	3

Ek 5.

IGDS9-SF-TR

Açıklama:

Aşağıda, geçen 1 yıl içerisindeki (son 12 ay) oyun faaliyetlerinizle ilgili sorular bulunmaktadır. Oyun faaliyetiyle bilgisayar/dizüstü bilgisayar, oyun konsolu veya diğer elektronik cihazlar (örneğin cep telefonu, tablet gibi) ile hem internete hem de internete bağlı olmadan oynanabilen her türlü oyunla ilişkili etkinlikler kastedilmektedir.

No	Maddeler	Asla	Nadiren	Bazen	Sık sık	Çok sık
1	Zihniniz sürekli oyun oynamayla meşgul mü? Örneğin; sonraki oyunu sabırsızlıkla bekliyor musunuz veya sonraki oyunda ne olacağını tahmin etmeye çalışıyor musunuz? Oyun oynamanın günlük hayatınızdaki en önemli etkinlik haline geldiğini düşünüyor musunuz?					
2	Oyun oynamayı azaltmaya veya bırakmaya çalıştığınızda kendinizi daha sinirli, endişeli ve üzgün hissediyor musunuz?					
3	Oyuna doymak veya oyundan keyif alabilmek için oyun oynayarak geçirdiğiniz zamanı arttırma ihtiyacı hissediyor musunuz?					
4	Oyun oynama etkinliğinizi kontrol etmeye veya bırakmaya çalıştığınızda sürekli olarak başarısız oluyor musunuz?					
5	Oyunla meşgul olduğunuz için daha önceki hobilerinize ve diğer eğlence amaçlı etkinliklerinize olan ilginizi kaybettiniz mi?					
6	Oyun oynamanın diğer insanlarla sizin aranızda sorunlara neden olduğunu bildiğiniz halde oyun oynamaya devam ettiniz mi?					
7	Oyun oynama sürenizle ilgili ailenize, psikoloğa, rehber öğretmene veya başkalarına doğruyu söylemediğiniz oldu mu?					
8	Olumsuz duygularınızdan (örneğin çaresizlik, suçluluk, kaygı) geçici de olsa kaçmak veya rahatlamak için oyun oynar mısınız?					
9	Oyun etkinlikleriniz yüzünden önemli bir ilişkiyi, işi, eğitim veya kariyer fırsatını tehlikeye attınız mı veya kaybettiniz mi?					

Doğum Tarihiniz (gün/ay/yıl): / ... /

Cinsiyetiniz: Erkek () Kadın ()

Ek 6.

Evrak Tarih ve Sayısı: 24.12.2024-140834

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-88083623-020-140834
Konu : Etik Onayı Hk.

24.12.2024

Sayın Ünzile Feyza KARAKOÇ

Tez çalışmanızda kullanmak üzere yapmayı talep ettiğiniz anketiniz İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Komisyonu'nun 19.12.2024 tarihli ve 2024/13 sayılı kararıyla uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

Dr.Öğr.Üyesi Nuri Gökmen KARAKİRAZ
Müdür Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : BSMBBETL1C Pin Kodu : 81862

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-aydin-universitesi-ebys?>

Adres : Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy , 34295 Küçükçekmece / İSTANBUL

Telefon : 444 1 428

Web : <http://www.aydin.edu.tr/>

Kep Adresi : iau.yazisleri@iau.hs03.kep.tr

Bilgi için : Sezen Uğur YAĞCI
Unvanı : Yazı İşleri Uzmanı

ÖZGEÇMİŞ

Ad- Soyad: Ünzile Feyza KARAKOÇ

Öğrenim Durumu

Yüksek Lisans: 2025, İstanbul Aydın Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji

Lisans: 2019, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Mesleki Deneyim:

Temenos Danışmanlık Merkezi (2021-2024)

Psikopoint Danışmanlık Merkezi (2025-)

Eğitimler:

Deneyimsel Oyun Terapisi 1. ve 2. Düzey, Psikoloji İstanbul - Nilüfer Devecigil & Byron Norton

Bilişsel Davranışçı Oyun Terapisi, Ahenk Psikoloj - Mehmet Teber

Kum Tepsisi Terapisi, Ahenk Psikoloji - Mehmet Teber

EMDR 1. Düzey Eğitimi, Davranış Bilimleri Enstitüsü - Emre Konuk

Çocuk ve Ergenlerde Dışa Vurumcu Sanat Terapisi - Dr. Volkan Demir

Yetişkinlerde Sanat Terapisi - Dr. Volkan Demir

Çocuk ve Ergen Odaklı Aile Oyun Terapisi 1.Modül, Nadis Danışmanlık - Aslı Candan Kodalak

Kısa Süreli Çözüm Odaklı Terapi - Dr. Nevin Dölek

Travma ve Psikososyal Destek Eğitim - İzmir Psikoloji Enstitüsü